

Kvinnene og bøkene: en kvalitativ studie av ni kvinners forhold til bokmediene

Av: Charlotte M. Frognæs

Masteroppgave i medievitenskap

Institutt for medier og kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

November 2012

© Charlotte M. Frognès

2012

Kvinnene og bøkene: en kvalitativ studie av ni kvinners forhold til bokmediene

Charlotte M. Frognès

Forside bilde: © Warner Brothers

<http://www.imdb.com/media/rm3345190656/nm0000030>

<http://duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

SAMMENDRAG

Kvinner er og har alltid vært en viktig lesergruppe. Kvinner leser oftere, og de leser flere bøker enn menn. Men hvordan oppfatter kvinnene bokmediene som er tilgjengelige på markedet i dag? Slik som for eksempel ebok, eller den gode, gamle papirboken. Hvorfor leser de? Og hvilke bokmedium foretrekker de? Dette er bare noen av spørsmålene jeg tar for meg i denne studien av kvinners forhold til bokmediene. For å belyse problemstillingen har jeg benyttet meg av kvalitative intervjuer med ni kvinner i to ulike aldersgrupper. Oppgaven gjør blant annet rede for hvilke preferanser kvinnene har til de forskjellige bokmediene – hva de verdsetter ved de ulike bokmediene og bokformatene, grunner til hvorfor de leser, om bokmediet eller bokformatet kan være med på å forme leseopplevelsen. Analysens empiriske funn viser blant annet at papirbokens taktile side er en egenskap ved dette bokmediet kvinnene verdsetter høyest. I tillegg viser funnene at det er flere likheter mellom de to aldersgruppene, enn forskjeller. Oppgavens teorier baserer seg på teorier fra sosiologien og litteraturvitenskapen. I tillegg blir det gjort rede for bokmediets utvikling, og fremgangen av kvinners lesning, sett i et historisk perspektiv.

ABSTRACT

Women have, and have always been an important group of readers. Women tend to read more often than men, and more books than men. But how do women perceive the different kinds of book-forms that are available on today's market? For example ebooks or the good, old fashioned paper book. Why do they read? And which book-form do they prefer? These are some of the questions this thesis of women's relation to books, is based on. I ground my findings on qualitative interviews with nine women divided into two age groups. The thesis explores, among other things, what preferences women have when it comes to the different book-forms – what they value the most with these different formats, reasons for reading, if the book-form can be a shaping part of the reading experience. One of the empirical findings indicates that the tactile quality of the paper book is the most valued attribute about the book-medium, for all of the women. Additionally, the findings show that there are more similarities, than distinctions between the two age groups. The thesis is based on theories from sociology and literary sciences. In addition, there is a historical presentation of the book's evolution and women's reading progress.

FORORD

Arbeidet med denne oppgaven har vært både en lærerik og krevende prosess. Jeg har lært utrolig mye, både av fagstoff og om meg selv. Enkelte mennesker har under denne prosessen vært unnnværlige, enten det gjelder den faglige siden ved oppgaven eller på et mer privat plan.

Først vil jeg takke min veileder, Tore Slaatta (H-11/V-12/H-12), for gode innspill, faglig støtte og tålmodighet. En stor takk vil jeg rette til alle mine informanter. Takk for at dere tok dere tid til å snakke med meg og dele deres bokhistorier med meg. Uten dere ville ikke denne oppgaven blitt til!

Takk til Linn, for hjelp med jobbvakter i innspurten av oppgaven. Takk til Ellen, for dine gode råd, støttende ord, og for våre koselige og effektive arbeidsøkter på UB (når du inni mellom er i Oslo). Takk til mine venninner for sosialt samvær i en ellers så ensom prosess.

Takk til min Martin for at du alltid er så tålmodig med meg og har troen på meg når jeg har mistet den selv. Uten deg hadde dette vært en helt annen erfaring. Nå er det du og jeg og vi to. Takk til pappa for at du alltid stiller opp, hjelper meg og har troen på meg. En stor takk til mamma for samtaler, innspill og korrekturlesning, og for all omsorg, støtte og kjærlighet.

Charlotte M. Frognes

Bærum, november 2012

Innhold

SAMMENDRAG	iii
ABSTRACT	iii
FORORD	iv
1. Introduksjon	1
1.1 Tematisk bakgrunn	1
1.2 Problemstilling, avgrensning og begrepsavklaring	3
1.3 Tidligere forskning	6
1.4 Oppgavens struktur	7
2. Et bokhistorisk perspektiv.....	8
2.1 Bokhistorie - dens historie og prinsipper	8
2.2 Bokmediets historie - teknisk og sosiologisk	13
3. De kvinnelige leserne.....	25
3.1 Et historisk tilbakeblikk	25
4. Metodisk tilnærming.....	34
4.1 Valg av metode for datainnsamling	34
4.2 Utvalg, rekruttering og informanter	39
4.3 Gjennomføring av intervjuene og transkribering	42
4.4 Etske refleksjoner	44
4.5 Analysen og kvalitetssikring	45
5. Empiri og analyse	48
5.1 Lesebakgrunn	48
5.2 Bokmediene og bruk	59
5.3 Eierskap og boksamling	71
5.4 Leseopplevelsen og bokmediene	82
5.5 Visualisering av bokmediene	90
5.6 Bokmediene i forhold til andre medier	93

6. Oppsummering og avslutning	96
6.1 Liten erfaring med ebøker, men nysgjerrighet	96
6.2 Papirboken holder stand	97
6.3 Best å eie	98
6.4 Bokens materiell viktig, men teksten det avgjørende	99
6.5 Boken er mest likt, men mest tid brukes på andre medier	99
6.6 Konklusjon	100
6.7 Oppgavens styrker og svakheter	100
6.8 Tanker om videre forskning	101
Litteraturliste	102
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	106
Vedlegg 2: Informert samtykke.....	109
Vedlegg 3: Datamatrise	110

1. Introduksjon

"We possess the books we read, animating the waiting stillness of their language, but they possess us also, filling us with thoughts and observations, asking us to make them part of ourselves."

- David L. Ulin (2010, s.16)

1.1 Tematisk bakgrunn

Bøker (tør jeg påstå) er et av vår kulturs eldste medier som mennesker fortsatt bruker aktivt den dag i dag, enten det er på skolen, universitetet som et verktøy for å lære, i jobbsammenheng, eller som ren fritidssyssel. Bøker har makt, som kan ytre både gode og onde hensikter, for eksempel religiøse bøker som Bibelen, Koranen og lignende. Bøker har hatt stor innflytelse på samfunnet, for eksempel Reformasjonen med Luthers oversettelse av Bibelen, eller Marx *Das Kapital*. Forfattere og filosofer har gjennom deres skriving hatt stor innvirkning på språket. William Shakespeare har blant annet bidratt med 2300 ord til det engelske språket, 800 av disse er fortsatt en del av dagens engelske språk (Breede, 2008).

I dag befinner bøker seg i et mye mer «kompakt» medielandskap enn noen gang tidligere, men bøker har fortsatt en sentral plass i hverdagen til mange. I følge Ted Striplas (2009) er bøker en kulturgjenstand med en dyp og varig historie som tilhører i og til vår egen tidsalder, verken mer eller mindre enn nyere teknologier som flatskjerm-TV, MP3-spillere, datamaskiner og andre banebrytende teknologier. "If a measure of the worthiness of an innovation is how well it withstands the test of time, the book certainly ranks high among artifacts developed throughout the ages. Its aesthetic and functional design has barely changed for some 2000 years", skriver Manfred H. Breede (2008, s. 1). Til tross for stadig hard konkurranse fra andre teknologiske nyvinninger som fjernsyn, film, dataspill, Internett og lignende, har bøkene klart å opprettholde en plass i en tid preget av stadige utskiftinger, av både varer og informasjonsmidler. De har fortsatt en sentral plass i informasjonssamfunnet og i massekommunikasjonens tidsalder. Dette er kanskje ikke like overraskende, da det var en revolusjon innen bokverdenen som var starten på massekommunikasjonen (vil jeg hevde).

Gutenbergs oppfinnelse av trykkpressen i 1450 forandret måten bøker ble produsert på. Man gikk fra en manuell reproduksjonsmetode til en mekanisk reproduksjonsmetode, noe som førte til en mangfoldig økende produktivitet av bokproduksjon (Breede, 2008). Trykkpressen og boken kan derfor sies å være starten på massekommunikasjonen, da trykkpressen gjorde det både enklere og billigere å få spredt bøker, og dermed kunnskap til stadig flere av befolkningen, samtidig.

Leserundersøkelsen 2012 (Den Norske Forleggerforening, 2006) viser at 96 % kvinner (av befolkningen) leste minst en bok, mens av menn var det 84 %. Før jeg startet med denne undersøkelsen, gjennomførte jeg en test i bokhandelen hvor jeg jobber. Jeg ønsket å finne ut hva kundene kjøpte, og spesielt hvilke kjønnsforskjeller det eventuelt var ved bokkjøp. Derfor registrerte jeg alle kunders kjøp i en tre ukers periode sommeren 2011. Det ble totalt registrert 542 bokhandlerkunder. Det er selvfølgelig ingen garanti for at alle de registrerte kundene leser bøkene de kjøper selv, så disse tallene er på ingen måte representative for å gi et fullstendig bilde, men de kan gi en indikasjon. Samtidig utelot jeg å registrere kunder som skulle ha pakket inn bøkene, slik at i hvert fall disse ble utelukket. Hele 71 % av de registrerte kundene var kvinner (385), mens menn sto for 29 % av kjøpene.

Helt tilbake til 1700-tallet, da de største forandringene i kvinners lesning fant sted, med romaner og "conduct books" til dagens moderne kvinnelige lesere, har kvinner vært en viktig markedsgruppe med lesere. I dag finnes det både egne bokserier som er spesielt beregnet på kvinner, og forlag som satser helt og holdent på litteratur som retter seg hovedsakelig mot kvinner (for eksempel Silke Forlag). Ser man på bestselgerlistene i ulike bokhandlere, finner man også ofte bøker som er spesielt populære blant de kvinnelige leserne. Det virker som kvinner i dag er de mest ivrige leserne, og er av den grunn en meget viktig lesergruppe. I dagens samfunn med så mange ulike bokmedier, som papirboken, lydbok og ebøker, vil det være interessant å se nærmere på hvilke tanker de kvinnelige leserne har om boken og boken som medium. For hvordan forholder egentlig de kvinnelige bokleserne seg til bokmediet, både i papirform og i digitalform? Hvilke egenskaper ved boken er det som har verdi for dem? Hvilke opplevelser har de kvinnelige leserne av boken som medium? Hvilket format foretrekker de og hva er grunnen til det? Hva gjør at de velger dette mediet fremfor et annet? Hva har mediet å si for leseopplevelsen? Hvordan oppleves de ulike bokformatene?

1.2 Problemstilling, avgrensning og begrepsavklaring

Med disse spørsmålene og opplysningene som det tematiske bakteppet har jeg utarbeidet følgende problemstilling:

Hvilke egenskaper ved bokmediene har verdi for de kvinnelige leserne, og hvordan opplever denne gruppen lesere bokmediene sett i sammenheng med disse egenskapene?

Oppgaven har som formål å finne ut hvilke preferanser de kvinnelige bokleserne har når det gjelder de ulike bokformatene, og hvordan de opplever disse bokformatene med hensyn til hvilke like og ulike egenskaper de har. Jeg ønsker med denne oppgaven å vise hvilket syn de kvinnelige leserne har på bokmediene, og forsøker å danne et bilde av hvilken plass bokformatene har i forhold til hverandre blant denne gruppen lesere. Jeg vil se det hele i et historisk perspektiv, både bokmediets utvikling og utviklingen av kvinners lesning.

1.2.1 Avgrensning

Kvinnelige lesere er en stor gruppe med lesere. Den kan være ulik i alder, yrkesgrupper, demografisk og lignende. Jeg har valgt å fokusere på to grupper med ni kvinner i to ulike aldersgrupper, en yngre og en eldre aldersgruppe. Bakgrunnen for dette valget av alder var blant annet antakelsen om at disse to aldersgruppene vil ha divergerende syn og holdninger med hensyn til bokmediene, og at de derfor gir et relativt nyansert bilde av kvinners forhold til bokmediene. I tillegg gjør de to aldersgruppene oppgaven noe mer presis og smalere enn om den hadde omhandlet kvinner i alle aldre, og tillater meg å gå mer i dybden på hva akkurat disse kvinnene mener, føler og tror om bokmediene. Under metodekapittelet vil jeg gjøre nærmere rede for avgrensningene i underkapittelet 4.2 *Utvalg, rekruttering og informanter*.

1.2.2 Begrepsavklaring

For å få en tydeligere forståelse av problemstillingen ser jeg det hensiktsmessig å definere begrepene *egenskap* og *verdi*, og oppklare hva jeg mener med bokformater og bokmediet.

1.2.2.1 Egenskap

En definisjon på egenskap er kvalitet eller karaktertrekk, eller et kjennemerke som gjør at en ting skiller seg fra andre ("Egenskap", 2010; "Egenskap", 2011). Egenskaper anser jeg, ut i fra disse definisjonene og i forhold til oppgavens målsetting, som distinkte karaktertrekk ved bokmediet som har en bestemt kvalitet for dens bruksverdi. Jeg vil fokusere på følgende egenskaper ved bokmediet: håndgripelighet, tilgjengelighet, eierskap, samling, sanseintrykk og visualisering.

1.2.2.2 Verdi

Verdi er et flertydig begrep, der dets betydning og kjerne forstås i henhold til det fagområdet det benyttes innenfor. Innenfor økonomien, for eksempel, kan verdi forstås som den betydningen en vare eller en tjeneste har for en bedrift eller et individ.

Innenfor filosofien og estetikken er verdibegrepet også et mangfoldig begrep. "Generally speaking, value means the quality of a thing that makes it desirable, useful, or an object of interest" (Bunnin og Yu, 2004, s. 721). Det finnes mange filosofiske teorier om verdi, men det er spesielt tre hovedteorier av verdi som det er vanlig å snakke om.

- 1) I følge objektivistiske verditeorier står verdi for faktisk eksisterende egenskaper ved objektene, enten som naturalistiske egenskaper eller spesifikke og udefinerbare verdiegenskaper.
- 2) I de subjektivistiske verditeoriene blir verdi forstått i form av subjektiv vurdering, eller sagt på en annen måte, "verdiene konstitueres av et vurderende subjekt, særlig som et resultat av forholdet mellom subjektets følelser og tingenes egenskaper, nytte, evne til å behage og så videre". Med denne forståelsen kan et objekt altså ha forskjellig verdi for ulike individer, grupper eller nasjoner ("Verdi"; Bunnin og Yu, 2004).
- 3) De verdinihilistiske teoriene mener verdier ikke eksisterer i det hele tatt. De hevder uttrykket verdi er tomt for virkelig mening og fungerer bare for å utløse følelser hos den som bruker uttrykket, eller til å påvirke andres følelser ("Verdi").

Sett i forhold til oppgavens problemstilling og målsettingen med oppgaven, er verdi her forstått ut fra den andre teorien, den subjektivistiske teorien, da det er subjektive meninger av bokformatene som utgjør oppgavens empiri, og definisjonen til Bunnin og Yu.

1.2.2.3 Bokmediet og bokformat

For hva er egentlig en bok? En bok kan ha ulike definisjoner. Enklest sagt kan en bok defineres som "et skriftlig dokument eller et trykt verk" (Lothe, Refsum og Solberg, 2007, s. 26). Samtidig mener jeg at denne definisjonen ikke er helt dekkende alene, for denne oppgaven. Jeg vil derfor benytte meg av tre definisjoner til, som jeg mener er med på å avdekke hva en bok er og hvordan den kan oppfattes:

- 1) For å kunne svare på hvorfor boken har overlevd nesten uendret i så mange år, mener Breede, det er viktig at bokens funksjonelle kvaliteter blir definert. Breede definerer

en bok som "an economic method to communicate, access, preserve and disseminate information using an architecture that facilitates visualization" (2008, s. 1).

- 2) "Books act both as physical objects - something constructed from any variety of materials – and as preservers and conduits of information", slik lyder definisjonen til Nicole Howard, assisterende professor i historie ved California State University Hayward (Howard, 2005, s. 1).

- 3) I *The Evolution of the Book* av Frederick G. Kilgour blir bøker behandlet som:

"a storehouse of human knowledge intended for dissemination in the form of an artifact that is portable – or at least transportable – and that contains arrangements of signs that convey information. The information may comprise stories, myths, songs, and reality (...)" (1998, s. 3)

Felles for alle tre definisjoner er at de ser på bøker som både en kanal eller en spredningskilde og en lagringskilde for informasjon. Bøker kan dermed, ut i fra disse definisjonene, betraktes som en formidler av informasjon.

Bokmediet har i dag ulike formater. I dag kan vi enten lese i en vanlig papirbok, eller vi kan lese en bok i et digitalt format, eller vi kan høre på en lydbok. Det er hovedsakelig papirformatet og digitalformatet jeg tar for meg i denne oppgaven, men lydbokformatet er også tatt med. Når jeg snakker om bøker i et digitalt format, tenker jeg på ebøker. Elektroniske bøker, eller ebøker som er forkortelsen (som er betegnelsen som heretter vil bli benyttet), er tekster produsert i en digital form, for å kunne utgis og leses på en digital plattform. Når jeg snakker om en digital plattform tenker jeg først og fremst på det som heter lesebrett, som er et elektronisk brett som er spesiallaget for å kunne lese ebøker. I tillegg tenker jeg på mer allmenne mobile plattformer som for eksempel mobiler med tilgang til applikasjoner for å kunne lese ebøker, Ipad og andre lignende elektroniske plattformer. Ebøker kan selvsagt også leses på datamaskiner, men det er hovedsakelig lesebrett, nettbrett og andre mobile plattformer som vil være de digitale plattformene det er snakk om i denne oppgaven.

For ordens skyld vil jeg presisere at begrepet bokmediet i denne oppgaven vil bli benyttet som et overordnet begrep som omhandler flere bokformat, altså både papirbok, ebok og lydbok. Begrepet bok kan til tider benyttes synonymt med bokmediet. Dersom det er spesifikt snakk om papirbok, ebok eller lydbok vil disse terminologiene bli brukt.

1.3 Tidligere forskning

I følge Barbara Gentikow er "brukernes persepsjonelle og fysiske interaksjon med medier(...) det mest forsømte forskningsområdet hittil", og videre skriver hun at "den hittidige resepsjonsforskningen har nesten utelukkende fokusert på folks opplevelse og forståelse av medienes innhold" (2005, s.13-14). Som Gentikow poengterer videre, så er formen og måten mediet, en sjanger eller en tekst appellerer til våre sanser, minst like viktig. Innenfor bokverdenen har også formen mediet appellerer til våre sanser med, blitt noe forsømt. Men i denne oppgaven er det nettopp dette jeg ønsker å ta for meg, de kvinnelige lesernes persepsjon av bokformatene og bokmediene.

Av det jeg har klart å finne av annen forskning ser det ikke ut til at det har vært forsket mye på bokformatene og lesernes persepsjon av disse, i hvert fall ikke i forhold til kvinner. Det er blitt gjort noe forskning på kvinnelige lesere og deres litterære smak, blant annet av Cecilie Naper ved Bibliotek- og informasjonsstudiene ved Høgskolen i Oslo. Hun har sett på den litterære smak til kvinnelige lesere av kioskromaner og bibliotekbrukere; Jofrid Karner Smidt, også ved Bibliotek- og informasjonsstudiene ved Høgskolen i Oslo, har foretatt en undersøkelse på bibliotekarers smak. I tillegg har det blitt skrevet noen masteroppgaver om lesning og smak av blant annet Inger Marie Bergene (Master i Bibliotek- og informasjonsvitenskap). Janice Radway har skrevet boken *Reading the romance*, som tar for seg kvinner og deres lesning av det som på engelsk kalles "romance novels". Gjennom intervjuer og surveys undersøkte hun hvordan en gruppe kvinner leste denne sjangeren og hvordan de opplevde sin lesning. Belinda Jack ga i 2012 ut *The woman reader*, der hun tar for seg kvinners lesning fra de tidligste tider frem til dagens digitale bøker. Ellers finnes det en god del litteratur om kvinner og deres relasjon til bøker i en bestemt tidsperiode, og kvinnelige lesere i ulike land. For eksempel kvinner og bøker i opplysningstiden og så videre. Men av det jeg har klart å oppspore, finnes det lite forskning på mitt tema og det utvalget av lesere jeg har valgt å fokusere på i denne oppgaven.

Når det mer spesifikt gjelder forskning på lesning av ebøker (som er et av bokformatene jeg vil legge vekt på i denne oppgaven), har jeg funnet noen undersøkelser som er relevante for mitt prosjekt. Jung-Yu Lai og Chih-Yen Chang, ved The National Chung Hsing University i Taiwan, har gjennom en spørreundersøkelse undersøkt hvilke faktorer som får en bruker/leser til å bruke dediserte-ebokenheter (lesebrett) for lesning. Av hovedfunn er det anvendelighet, kompatibilitet og «media richness» faktorer som bidrar til at den dediserte- ebokenheten (lesebrettet) blir akseptert, skriver de (Lai og Chang, 2011).

Kathrin Grzeschik, Yevgeniya Kruppa, Diana Marti og Paul Donner, ved Berlin School of Library and Information Science, har gjennomført en case studie med eksperimenter om hvordan leseatferden blir påvirket av leseenheter (papirbok, lesebrett o.l.). Funnene fra eksperimentene indikerer at konsentrasjonen og/eller lesehastigheten ikke blir anfektet ved lesning på elektroniske leseenheter. Et annet funn var at lesehastigheten og konsentrasjonen ble påvirket av den individuelle leseatferden og av tekstens karakter (fagtekst eller roman), snarere enn leseenheten som ble brukt for å lese (Grzeschik et al., 2011). Chris Gibson og Forbes Gibb ved University of Strathclyde, Glasgow, har foretatt en analyse der de har evaluert andre generasjons ebok-leseenheter (lesebrett). Studien søker å evaluere et utvalg av annen generasjons ebok-leseenheter for å avgjøre hvilke som gir den beste opplevelsen for brukerne, i form av funksjonalitet og den samlede erfaringen. Tekniske og fysiske elementer er også blitt sammenlignet. I studien har de brukt 33 masterstudenter i bibliotek- og informasjonsstudiene, som fikk utdelt hver sin ebok leseenheter som de fikk i oppgave å prøve ut. Deretter evaluerte studentene enhetene ved å fylle ut et spørreskjema. Funnene fra analysen viser at deltakerne mente at lagringskapasiteten var den klareste fordel for ebøker hadde i forhold til papirboken, samt ebokens flyttbarhet. De tydeligste ulempene ved ebøker var den begrensede batterilevetiden, og at en skade på en ebok leseenheter ville være et betydelig større problem enn ved en skade på en papirbok. I tillegg var kostnader og tap av den fysiske bokens karakteristikk andre ulemper (Gibson og Gibb, 2011).

1.4 Oppgavens struktur

I oppgaven har jeg valgt å ikke vektlegge kjønnsforskjeller, da jeg har ment at dette ikke er like relevant for oppgavens problemstilling. Jeg har isteden valgt å se kvinner som lesere og bokmediet i en historisk sammenheng. Dette for å vise hvordan det har utviklet seg i løpet av historien og frem til i dag. Disse to kapitlene, 3. *De kvinnelige leserne* og *Et bokhistorisk perspektiv*, kommer først i oppgaven. Deretter vil jeg presentere de metodiske valgene som er tatt og gjennomføringen av undersøkelsen, før selve presentasjonen av empirien og analysen. I analysen har jeg tatt med en god del teorier som støtter opp under funnene, blant annet teorier fra Stanley Fish, Everett. M. Rogers, J.A. Appleyard. Til slutt har jeg en oppsummering av hovedfunn og konklusjon, og tanker om oppgavens styrker og svakheter og noen refleksjoner om videre forskning.

2. Et bokhistorisk perspektiv

2.1 Bokhistorie - dens historie og prinsipper

Bokhistorie er historisk sterkt lenket til disipliner som bibliografi, litteraturstudier, økonomi og samfunnshistorie.

"The urge to study all aspects of the creation of books, whether as physical artifacts, examples of fine art, products of unique production methods, or unique cultural symbols, stretches back almost to the point at which texts became part of the culture and commerce of civilization"(Finkelstein og McCleery, 2005, s. 8).

Bokhistorie handler således om «bøkernes verden». Uttrykket gir kanskje først og fremst assosiasjoner til den virkelighet bøkene formidler, men uttrykket kan også ha en annen betydning, nemlig at bøker hører selv hjemme i en egen verden. Det vil si "de inngår i et system som er nødvendig for at de i det hele tatt skal foreligge, og for at de skal oppnå den autoritet de har i vår kultur. I tillegg kan man si at bøkernes tekster nødvendigvis befinner seg i en verden som utgjøres av selve bokas fysiske uttrykk" (Rem, 2003, s.13). Gjennom det daglige språket får vi en vanetenkning når det kommer til bøkernes verden ved at det normalt refererer til et indre rike. Bokhistorien stiller spørsmålsteget ved denne vanetenkningen om inndelingen av teksters liv i en indre og ytre form. I omgang med tekster innenfor bokhistorien legges det vekt på at en tekst alltid er materielt, historisk og sosialt situert. Lesere møter alltid tekster som er forankret innen en historisk kontekst som de (tekstene) aldri helt vil kunne unnslippe, og tekstene er avhengig av en eller annen materiell form, i følge Rem. Samtidig er teksters fysiske form med på å skape betydning, og disse fysiske formene er skapt og foreligger i en sosial sfære. Forbindelsen mellom den indre verden som etableres i bøkene, det vil si deres tekster, og bøkernes ytre verden som har å gjøre med bokens fysiske uttrykk og de institusjoner som gir den legitimitet, er en annen viktig forutsetning for bokhistorien (Rem, 2003).

Bokhistorie, "histoire du livre" som det heter på fransk, eller "the history of books" på engelsk, er en relativt ny disiplin. Disiplinen kan, i følge Robert Darnton, omtales som sosial- og kulturhistorien til den trykte kommunikasjon, på grunn av dens formål om å forstå hvordan ideer ble overført gjennom trykk, og hvordan det trykte ord har påvirket menneskers tanker og oppførsel gjennom de siste fem hundre årene. Feltet kan utvides og forlenges i mange retninger, men konsentrerer seg hovedsakelig om bøker fra Gutenbergs tid og fremover. Disiplinen oppsto gjennom konvergens av flere disipliner som hadde et felles sett av

problemstillinger, som alle hadde å gjøre med kommunikasjonsprosesser. Bokhistorien startet, i følge Darnton, for alvor på 1800-tallet da studiet av bøker som materielle objekter førte til starten for «analytical bibliography» i England (Darnton, 2009). Som fagdisiplin har bokhistorien hatt stor betydning de siste tre tiår. Dette skyldes både en erkjennelse av den nøkkelrollen trykkekunsten har hatt for vår kultur de siste fem hundre årene, og forståelsen for at andre medier nå fratar bøkene denne rollen (Finkelstein og McCleery, 2002). I følge Tore Rem, professor i engelsk litteratur ved Universitetet i Oslo, har bokhistorien fått sine viktigste premisser fra to tradisjoner: den franske annales-skolen, en sosio-historisk retning, og den anglo-amerikanske bibliografien, spesielt den disiplinen som kalles «analytical bibliography».

La oss først se på bibliografien som er en av de to premissene for bokhistorien. Don F. McKenzie, bibliograf og universitetsforeleser, definerer bibliografi som "the discipline that studies texts as recorded forms, and the processes of their transmission, including their production and reception" (McKenzie, 2002, s.29). Bibliografien utgjør et stort og variert område i den engelskspråklige verden, mens her hjemme blir uttrykket bibliografi ofte begrenset til å referere til en liste over verk innen et visst fagfelt, som på engelsk kalles «enumerative bibliography» eller «systematic bibliography» (Rem, 2003). Som nevnt tidligere er det spesielt den analytiske bibliografien, som oppsto rundt midten av 1900-tallet, som bokhistorien har hentet sine forutsetninger fra. Målet til analytisk bibliografi er, i følge R. B. McKerrow og Philip Gaskell, å belyse overføringen av tekster ved å forklare prosessen for bokproduksjon (Darnton, 2009, s. 198). I den analytiske bibliografien er det produksjonen og den tekniske fremstillingen av teksten som blir studert, og "innebærer en vurdering av alle de av trykkeprosessens faser som forteller oss hvordan teksten ble slik den var da den nådde oss" (Rem, 2003, s. 21). Bokhistorien drar nytte av denne og andre former for bibliografers måte å tenke på og deres språkbruk. I følge Rem er det spesielt to sider ved bibliografien som har hatt betydning for dagens bokhistorie. For det første er bibliografiens fokus på bøkens fysiske form, av dens nøyaktige og grundige system for å beskrive bøkene som objekter, noe bokhistorien drar god nytte av. For det andre deler bibliografien og bokhistorien det den amerikanske tekstkritikeren Jerome McGann kaller «teksters sosialisering», det vil si hva som skjer når teksten forflytter seg fra det private rom til det offentlige. Forståelsen for de fundamentale sosiale aspektene ved bokens produksjon og resepsjon er noe bokhistorien og bibliografien har til felles, selv om bibliografien skiller seg fra bokhistorien ved å se på de sosiale sidene ved bokproduksjon som ødeleggende for teksten (Rem, 2003).

Histoire du livre som det heter i Frankrike, sprang ut av den andre viktige forutsetningen for bokhistorien, nemlig annales-skolen. Annales-skolen er en historievitenskapelig retning "som ser på historien som resultatet av et samspill mellom økonomiske, samfunnsmessige og kulturelle faktorer" ("Annales-skolen", 2012). Innenfor feltet for *histoire du livre* har de store forskningsprosjektene stort sett konsentrert seg om å forstå hvilken effekt trykkekulturen har hatt på samfunnet gjennom undersøkelser av produksjon og distribusjon. "Slik prøvde man å utvide *annales*-skolens kvantitative metoder til å omfatte det kulturelle området, i tillegg til de økonomiske og demografiske fenomener man allerede hadde forsket på" (Rem, 2003, s.22). Man benyttet den kvantitative metoden til å inndelegge trykkekulturen etter sjanger, tematikk og bokkjøpernes sosiale tilhørighet. Dette ble illustrert gjennom kart og diagrammer. Ved å benytte seg av denne metoden, ønsket man å skaffe seg mest mulig objektive bilder av de historiske endringene kulturen hadde gjennomgått. Man oppnådde dette ønsket ved å flytte fokuset fra historiens store skikkelser til boken som et kulturobjekt som en del av en større kontekst av nasjonens historie. Det var ikke uvanlig at metoden ignorerte objektene, det vil si selve bøkene. Dette, og det at metodens store undersøkelser har fremstilt kjøpere og mottakere som passive mottakere, har blitt karakterisert som metodens svakheter (Rem, 2003).

2.1.1 Darnton, McGann og McKenzie

Det blir hevdet at den fruktbare vekselvirkningen mellom *histoire du livre* og bibliografi ble dannet etter at blant annet Robert Darnton, tidligere professor ved Princeton University og direktør for Harvard University Library, gjorde seg bemerket. Han har skrevet mange tekster om litteratur, bøker og bokhistorie. Darnton har også utviklet det som kalles «the communication circuit» for bøkene. I følge Darnton var bokhistorien blitt så overfylt med støttende eller sekundære disipliner at man ikke lenger så det generelle omrisset eller konturen av feltet. For å kunne få litt avstand til denne tverrfagligheten og heller se faget som ett, foreslo han en generell modell for å kunne analysere måten bøker er blitt til og blitt spredt gjennom samfunnet. Darnton sier at forhold har variert fra sted til sted og fra tid til tid, og det vil derfor være nytteløst å forvente at hver bok har tilpasset seg det samme mønsteret. Men trykte bøker går som regel gjennom det samme livsløpet.

"It could be described as a communication circuit that runs from the author to the publisher (if the bookseller does not assume that role), the printer, the shipper, the bookseller, and the reader. The reader completes the circuit because he influences the author both before and after the act of composition" (Darnton, 2009, s.179).

Bokhistorien berører hver fase av dette forløpet og forløpet som helhet, i alle dens varianter av rom og tid, og i alle former for relasjoner med andre systemer, som økonomi, samfunn,

politikk og kultur, i det omliggende miljøet. Bokhistorikere pleier som regel å fordype seg i et av segmentene av «the communication circuit» og analyserer den i henhold til metoden eller fremgangsmåten som er vanlig for den enkelte disiplin. Men det er likevel nødvendig med et helhetlig bilde av boken som kommunikasjonsmiddel, på den måten unngår bokhistorien å bli fragmentert til esoteriske spesialiseringer som blir isolert fra hverandre av hemmelige teknikker og gjensidige misforståelser (Darnton, 2009).

Bøkenes materialitet er en annen side ved bokhistorien, det vil si de ulike delene i det fysiske uttrykket ved boken, slik som innbinding, omslag, design, papir og trykkestil. Siden tekster ikke er frie, men historisk og materielt betinget, er utforskning av det litterære system og bokens materialitet verdifullt i seg selv for å kunne danne teksters vilkår i kulturen. Bokhistorien peker på at en tekst ikke kan eksistere uten en materiell form, noe som har vært en blindsoner i de historiske retningers forhold til tekst. Den materielle formen er historisk bestemt og kan derfor ikke skilles fra teksten slik leseren møter den. Man kan si "at den materielle formen er en helt nødvendig del av «teksters sosialisering»" (Rem, 2003, s. 30). Bokhistorien har stadig oftere begynt å rette fokus på det McGann beskriver som «the socialization of texts» (eller som på norsk kan kalles teksters sosialisering). «The socialization of text» er en frase som brukes for å beskrive "the manner in which books and print make their way from private to public spaces via the production process", og er del av hans "emphasis on the importance of studying the impact of books as social artifacts" (Finkelstein og McCleery, 2005, s.140). McGann tok et oppgjør med den type analyse han mente hadde gjennomsyret tekststudier frem til 1980-årene, som var en lingvistisk tilnærming som "pakket inn" de litterære tekstene i et "close-spun web" av hermeneutiske og tekstlige fortolkninger. Hans løsning var å legge frem et forslag om å basere tekststudiet innenfor kontekster som både var sosialt og materielt grunnnet (Finkelstein og McCleery, 2005). Ethvert litterært verk som går i arv opererer gjennom utnyttelsen av en «dobbel spiral» av perseptuelle koder, skriver McGann. På den ene siden har du de lingvistiske kodene, mens på den andre siden finner du de bibliografiske kodene. I følge McGann har den fysiske presentasjonen av den trykte teksten tidligere bare fungert som en estetisk funksjon ved boken. Av den grunn har tekstteoretikere og andre nesten eksklusivt konsentrert seg om de lingvistiske kodene. McGann mener tiden er kommet for et større teoretisk fokus på andre kodenettverk som behandles på dokumentnivå og bibliografisk nivå av litterære verk. De siste kodene, de bibliografiske, gjenkjenner vi enkelt ved å se på, for eksempel et litterært manuskript fra middelalderen, eller litterære verker som er produsert i den mekaniske reproduksjonsalder.

"In each of these cases the physique of the 'document' has been forced to play an aesthetic function, has been made part of the 'literary work'. That is to say, in these kinds of literary works the distinction between physical medium and conceptual message breaks down completely" (McGann, 2002, s.43).

En tekst kan ikke bare bestå av ord. I leserens møte med en tekst møter de på andre aspekter som er med på å forme tekstens mening, slik som typografi, layout, format, papirtype og innbinding. Bokhistorien påviser at også de bibliografiske kodene er med i fortolkningsarbeidet (Rem, 2003).

En annen akademiker som også er opptatt av å se bokens materielle form som en viktig del av fortolkningsprosessen og lesernes møte med tekster, er tidligere nevnte bibliograf Don F. McKenzie. Et av hans poenger er at den materielle formen påvirker hvordan vi leser tekster. Han argumenterer for at studiet av tekster bør også inkludere eksterne spørsmål/problemer knyttet til tekstens mening. "Meanings are not therefore inherent (...), but are constructed by successive interpretative acts by those who write, design, and print books, and by those who buy and read them" (Finkelstein og McCleery, 2005, s.10). McKenzie foreslo et skifte bort fra tolkningen av en tekst som utelukkende et produkt av en forfatters intensjoner, og heller mot en studie av tekster som medierte produkter hvor man kunne finne spor av økonomiske, sosiale, estetiske og litterære meninger. Han mente datidens (begynnelsen av 1980-årene) tekstkritiske teorier, som var likegyldige til bokens historie, dens arkitektur og det visuelle språket til typografi, var utilstrekkelig for å håndtere slike problemer. "Only a new and comprehensive sociology of the text can embrace them" (McKenzie sitert i Finkelstein og McCleery, 2005, s.11). Utviklingen av begrepet «the sociology of texts» henger sammen med McKenzies egen definisjon på bibliografi (som ble sitert tidligere). McKenzie mente man trengte å utvikle en oppdatert definisjon på hva bibliografien studerer, og mente at Sir Walter Gregs klassiske definisjon: "what the bibliographer is concerned with is pieces of paper or parchment covered with certain written or printed signs. With these signs he is concerned merely as arbitrary marks; their meaning is no business of his", ikke lenger er tilstrekkelig (McKenzie, 2002, s.27). Etter McKenzies mening burde bibliografer vært mer opptatt av å vise at formen påvirker meningen, og at det er mer nyttig å beskrive bibliografien som en studie av det han kaller «the sociology of texts». Han definerer tekst til å inkludere verbale, visuelle, muntlige og numeriske data, i form av kart, trykk og musikk; av arkiver med opptak av lyd, av film, videoer og enhver form for databasert informasjon. I realiteten inkluderer det alt fra epigrafikk til den siste formen for diskografi. Videre utdyper han hva han mener med sosiologi i sammenheng med tekster:

"At one level, a sociology simply reminds us of the full range of social realities which the medium of print had to serve, from receipt blanks to bibles. But it also directs us to consider the human motives and interactions which texts involve at every stage of their production, transmission and consumption. It alerts us to the roles of institutions, and their own complex structures, in affecting the forms of social discourse, past and present" (McKenzie, 2002, s.30).

I følge Tore Rem innebærer McKenzies nydefinisjon av tekst et paradigmeskifte. I McKenzies tekstbegrep er teksten forstått som en konstruksjon basert på tegn, hvis mening er fastsatt av konvensjoner, og de utgjør symbolske systemer som oppfordrer til fortolkning (Chartier, 1997).

"Samtidig frigjøres teksten fra sin sedvanlige kobling til boka. Et slikt tekstbegrep kommuniserer at boka er et eget og historisk bestemt medium, ikke allmenngyldig. Boka er én av flere former som kan tilby tekster forankring. Og dette er ikke vilkårlig for hvordan leseren oppfatter teksten. Boka er en egenartet «ekspressiv form». Den utgjør én type materiell ytring" (Rem, 2003, s.31)

I dagens mediasamfunn er dette et viktig argument. Boken er bare en form en tekst kan ytres i. Blogger, nettsider, lydfiler og datafiler er bare noen andre former der tekst kan ytres i dag. I tillegg kan en tekst innenfor bokmediet uttrykkes i ulike formater av dette mediet, enten det er en papirbok eller en ebok eller lydbok. Hvordan leseren møter teksten er helt klart avhengig av materialet som omfavner teksten. Det er teksters materialitet, som jeg har valgt å omtale som bokmediet, og lesning (og kvinner) som er de fasene ved bokhistorien jeg har valgt å legge hovedfokus på. La oss først se nærmere på bokmediets utvikling, både teknologisk og sosiologisk.

2.2 Bokmediets historie - teknisk og sosiologisk

Bokens estetikk og funksjonelle design har knapt endret seg de siste to tusen årene, hevder Manfred H. Breede, professor ved Ryerson Universitet Toronto. Et av hans argument er at andre oppfinnelser har endret seg til helt nye gjenstander som ikke ville vært gjenkjennbare for dets oppfinner eller samtidens mennesker, eller at det har blitt skapt helt nye oppfinnelser, som for eksempel fly, som ingen andre oppfinnelser ligner. Han eksemplifiserer argumentet sitt med at fjernsynet kan være tilsvarende et moderne romersk amfiteater, men den ville ikke være gjenkjennbart for en romersk tidsreisende. En bok i et av dagens bibliotek, derimot, ville den samme romerske tidsreisende kjenne igjen, og han ville ikke hatt problemer med å forstå dens funksjonalitet (Breede, 2008). Selv om den gamle boken, med ark i mellom to permer, ville være gjenkjennelig for en romersk tidsreisende, betyr det ikke at bokmediet ikke har gjennomgått forandringer og utviklet seg, for det har den. I følge Frederick G. Kilgour (1998),

bibliotekar og lærer, har boken gjennomgått fire transformasjoner over de siste fem tusen årene. Hver av disse forvandlingene har skilt seg fra sin forgjenger i form og struktur. De, noen ganger overlappende formene, er: 1) leirtavlen (år 2500 f.Kr. - 100 e.Kr.), 2) papyrusrullen (år 2000 f.Kr – 700 e.Kr), 3) kodeksen (år 100 e.Kr) og 4) den elektroniske boken, som nylig er kommet på banen. Det har også vært tre store transformasjoner i metode og kraftbruk i reproduksjonen av kodeksen: 1) maskintrykking fra «cast type», med menneskekraft (1455-1814); 2) «ikke-menneskelig kraft» som driver både pressen og oppsettingsmaskinen (1814-1970); og 3) datamaskin-drevet fotosats (photocomposition) kombinert med offset trykk (1970-). Transformasjonene i bokens form og metode kaller Kilgour «the seven punctuations of equilibria of the book». Uttrykket «punctuations of equilibria» er hentet fra og inspirert av observasjoner gjort innenfor organisk evolusjon utført av Niles Eldredge og Stephen Jay Gould i 1972.

"(...) punctuated equilibria at its simplest entails the recognition of lack of change and the realization that patterns of change in geographically isolated species. In short, the theory postulates long-term stability of species (with, at most, minor modifications) in paleontologic time, and punctuating bursts of time in which many species were extinguished." (Kilgour, 1998, s.4).

Kilgour mente det var et lignende mønster for evolusjonen av boken, da ekstremt lange perioder av stabilitet karakteriserer de første tre formene for boken. Leirtavlen og papyrusrullen eksisterte i hele to tusen femhundre år, og kodeksen i nesten to tusen år. "The most fundamental change in the whole history of the book was that from roll to codex", skrev Kurt Weitzmann (Kilgour, 1998, s.6). Strukturmessig var kodeksen den samme som dagens bok, der tekst ble produsert på blader som ble bundet sammen mellom to cover. Kodeksen var mer lesbar og den var lettere å finne frem i. I tillegg var den billigere å produsere og lagre enn papyrusrullen. Men form satt til side, den største forandringen gjennom hele bokens historie har vært den kontinuerlige økningen i hastigheten av produksjon, skriver Kilgour. Fra dagene som trengtes for å håndskrive en enkelt kopi til de minuttene det tar med en maskindrevet trykkpresse, til de sekundene det tar før en tekst vises på en elektronisk skjerm. For hver store innovasjon i bokens form var fem parallelle elementer nødvendig: 1) et sosialt behov for informasjon; 2) teknologisk kunnskap og erfaring; 3) organisasjonserfaring og -evne; 4) evne til å integrere nye former til allerede eksisterende informasjonssystemer; og 5) økonomisk levedyktighet. I Vesten ble det økt etterspørsel etter informasjon etter at universitetene dukket opp i det ellevte århundret. For å tilfredsstille et økende antall studenter og professorer utviklet de såkalte «stationers», som var tilknyttet universitetet, et ganske primitivt flerkopierings system der de lånte ut, mot en avgift, et eksemplar som studenten eller professoren

kunne lage en personlig kopi av. I tillegg ble det etter hvert vanlig at innholdsfortegnelse og indekser ble lagt til bøkene, noe som gjorde det lettere å finne frem informasjonen. To andre hendelser satte også fart på etterspørselen etter bøker. Det ene var oppfinnelsen av briller på slutten av det trettende århundre. Det andre var utviklingen fra høytlesning til stillelesning på 1500-tallet. I fire tusen år hadde det "å lese" betydning å lese høyt, og en bok kunne bli delt med mange lyttere. Mens ved stillelesning trengte man hver sin kopi av en bok (Kilgour, 1998).

På grunn av begrenset plass og hva som er nødvendig for oppgavens hovedfokus, har jeg valgt å fokusere på utviklingen av boken fra tiden da trykkpressen ble oppfunnet i 1450 og frem til i dag. Jeg har valgt å ta for meg bokens utvikling innenfor de ulike århundrene, og det blir nødvendigvis noen områder og temaer som får større plass enn andre. Men jeg har prøvd å ta med hovedtrekkene ved bokens utvikling fra disse århundrene. La oss begynne med begynnelsen av massekommunikasjonen, nemlig da Gutenberg oppfant trykkkunsten.

2.2.1 Boken 1450 – 1800

Det siste kvartalet av 1300-tallet og hele 1400-tallet var en tid preget av betydelig sosiale forandringer. Etablerte universiteter utvidet i størrelse og antall, i tillegg til sin vitenskapelige dyktighet, og nye universiteter ble grunnlagt i det nordlige Europa. Dette forsterket behovet etter informasjon, noe bøkene sørget for. Den økte leseferdigheten som begynte fra det tolvte århundre av, og som også økte etterspørselen etter bøker, førte til at bokproduksjonen gradvis ble flyttet fra klostrenes «skriftrom» til mer kommersielt motiverte foretak. Dette skiftet skapte et miljø som var modent for innovasjon (Kilgour, 1998; Breede, 2008).

Johannes Gutenberg regnes som oppfinneren av den moderne boktrykkerkunsten, men Gutenberg etterlot seg lite spesifikt av sine aktiviteter, og det har vært mange debatter om hvilken rolle han egentlig har hatt i utviklingen av trykketeknologien. Gutenberg var en av flere som ønsket å utvikle en teknikk som gjorde det mulig å reproducere en bok mekanisk i flere eksemplarer, og han hadde den mest vellykkede oppfinnelsen. Gutenberg hadde erfaring med metallarbeid og var tilknyttet gullsmedlauget (Howard, 2005; Breede, 2008). Trykk med løse typer («movable types») kan dateres tilbake til så tidlig som Sung dynastiets Ch'ing-li periode (1041-1048) i Kina, altså fire århundrer før Gutenbergs tid. På grunn av Kinas isolasjon og språket ble konseptet om trykk med løse typer hindret i å spre seg utenfor landets grenser. Kinas «monopol» på løse typer tok slutt da Gutenberg i 1450 utviklet en metode for å støpe løse typer. "Most scholars believe that Gutenberg made his inventions independently of Chinese influences, but ultimately it matters little, because Gutenberg's influence on human

communication was by far more significant than that of any other innovator before or after him" (Breede, 2008, s.33). I følge Breede er det to grunner til dette. For det første var det den utrolig raske spredningen av hans innovasjon gjennom Europa og resten av verden. Grunnen til Gutenbergs raske spredning i forhold til den kinesiske oppfinnelsen, skyldtes blant annet den integrerte plassen Tyskland hadde i det internasjonale miljøet. For det andre skyldtes Gutenbergs innflytelse selve den flersidige innovasjonen. Både den kinesiske og Gutenbergs konsepter hadde den samme ideen om å dele teksten inn i små, individuelle deler, eller individuelle bokstaver og andre typografiske symboler. Det som skilte Gutenbergs metode fra den kinesiske var at den var basert på langt mer raffinerte industrielle prosesser. Ulike typer presser var ganske vanlig i Gutenbergs tid. Det han gjorde var å "adoptere" prinsippene for presser brukt i landbrukssektoren, der han omformet en vinpresse til en trykkpresse. "Gutenbergs fortjeneste ligger ikke så mye verken i ideen rundt selve mangfoldiggjøringen eller i de løse typene. (...) Hans innsats ligger mer i den bevisste syntese av disse teknikkene ved å forene dem i en mer fleksibel, nøyaktig og effektiv produksjonsmetode" (Rennem, 2009). De siste tretti årene av 1400-tallet, og flere hundre år fremover, ble de fleste bøker trykket med Gutenbergs teknikk som på engelsk kalles «cast type», på norsk blir det noe som «avstøpningsskrift». «Cast type» er den del av teknikken med løse typer («movable types»). «Casting» eller avstøpningen er en fremstillingsprosess der et flytende materiale, i boktrykk er det som regel et metall, blir helt over i en «mold» (på norsk kan det kanskje kalles en form). En «mold» er en blokk som rommer et hulrom formet i den formen man måtte ønske. Etter at den flytende væsken er helt opp i «molden» eller formen, må den få tid til å stivne før man kan ta den ut ("Casting", 2012; "Molding", 2012). Det er disse avstøpningene som utgjør typene i trykk med løse typer. Teknikken med «cast type» ble opp gjennom årene forbedret og ble stadig brukt på begynnelsen av 1900-tallet.

I dag kan det være lett å ta sidetall, tittelside, kolofonside og lignende for gitt som kjennetegn på en bok, men disse kjennetegnene var ikke å finne i et manuskript fra middelalderen. Peter Schöffer, Gutenbergs etterfølger, var den første trykkeren som ga bokdesignet en viss form, og som utviklet seg til å bli permanente kjennetegn på boken. Det antas at han var den første til å ta i bruk en tittelside. Bare et fåtall av trykte bøker hadde sidetall på begynnelsen av 1500-tallet, mens på slutten hadde fire av fem trykte bøker paginering. Pagineringsystemet med arabiske tall erstattet det tidligere systemet der den første siden av hver brettete seksjon var identifisert med bokstaver. På denne måten visste bokbinderen den riktige rekkefølge for de brettete seksjonene (Breede, 2005; Kilgour, 1998). I løpet av 1500-tallet vokste

etterspørselen etter bøker, og bøkene utviklet seg i takt med den økte etterspørselen. "The way books looked, felt, and were read were all changing", skriver Nicole Howard (2005, s.59). Skrifttypen endret seg. Til å begynne med var gotisk skrifttype den mest populære og brukte. Utover 1500-tallet ble skrifttypen som kalles «roman» mer og mer populær (i Norge noe senere). Bokstørrelsen endret seg også i løpet av denne perioden. Gutenbergs Bibel fra 1450-årene ble trykt i "folio", det vil si et papirark ble brettet i to for å kunne få to blad, eller fire sider. Bøker trykt i folio størrelse hadde en tendens til å være voluminøse siden de brukte mye papir. Da økonomi ble en større prioritet og på grunn av at papir var en av de største kostnadene ved trykking, forsøkte trykkere å finne måter for å redusere papirbruket. En måte de kunne gjøre det på var å støpe mindre typer, slik at de fikk plass til mer tekst på en side. Problemet her var at det ble for liten skrift på en side slik at det ble vanskelig å lese, og det var tungvint å frakte dette formatet med seg. Løsningen var å trykke på mindre papirark. Ved å brette papiret i to to ganger fikk man fire blad, altså åtte sider. Dette formatet eller størrelse, kalles "quarto", og ble raskt akseptert som en standard. Et papir kunne også brettes tre ganger slik at man fikk åtte blad eller seksten sider. Dette ble kalt å trykke i "octavo". Et slikt mønster kunne fortsette, og bøkene ble mindre og mindre. Mest vanlig på 1500-tallet var "quarto" og "octavo". "Leading up to the text of a modern book are a number of preliminary pages referred to in the publishing trade as «front matters»" (Howard, 2005, s.65). Dette materialet inkluderer tittelside, «frontispiece» (en fullside illustrasjon som er på motsatt side av tittelsiden), en dedikasjon, innholdsfortegnelse, liste over illustrasjoner, forord og takkehilsen («acknowledgments»). Fellesbetegnelsen for disse delene er "paratekst", på grunn av at de befinner seg utenfor selve teksten. Til å begynne med lot trykkerne bøkene være ubundet, slik at innbindingen kunne gjøres etter kundenes smak. Problemet med dette var at første og siste side var veldig utsatt, og de kunne lett bli revet ut eller få flekker. Derfor begynte trykkere å beskytte den første siden av teksten med et cover ark, hvor det var naturlig at man trykte bokens tittel. Utover 1500-tallet, med en stadig økende bokproduksjon, ble det også satt fart på innbindingsarbeidet. Etter hvert som illustrasjoner supplerte og forsterket bokens innhold, ble innbinding et kunstnerisk element ved bokens ytre (Howard, 2005).

På grunn av at bokproduksjonen stadig økte, ble forlag og utgivelse av bøker opprettet som en egen profesjon, og det vokste frem en bokbransje rundt om i Europa. På 1700-tallet vokste bokproduksjonen så dramatisk, at verdien av trykte bøker sank. Det som tidligere hadde vært et verdsatt håndverksprodukt, og der eierskap av dette var et tegn på status, ble nå påvirket av markedskrefter og ansett som en vare som ble solgt på hvert gatehjørne fra bokhandlere eller

"stands". Med denne økningen i produksjon ble rollen til forfattere, trykkere, forlag og bokselgere mer klart definert og over tid mer spesialisert. Nye lovgivninger klargjorde rettigheter og ansvar til dem som produserte bøker. Selv om den fysiske teknologien som ble brukt på 1600- og 1700-tallet endret seg lite i løpet av disse to århundrene, var boken fortsatt i sentrum for informasjonsteknologiens revolusjon. Dens betydning ble anerkjent av forretningsmenn, håndverkere, filosofer og politikere. Boken var en av meget få kilder man hadde til informasjon på denne tiden (Howard, 2005; Kilgour, 1998). Det var i det neste århundre, det 19., store teknologiske utviklinger skjedde.

2.2.2 Boken 1800-2000

I de første fire tiår av 1800-tallet gjennomgikk trykketeknologien store forandringer. Store innovasjoner ble introdusert til hver fase av trykkoperasjonen: skriftstøping, setting, blekk, avtrykk og innbinding. "By the end of the century, a web of integrated machines was producing books and other printed materials at rates that would have been unimaginable in the days of hand-composition and impression" (Howard, 2005, s.113-114). Det var en rekke omstendigheter som førte til disse forandringene. Hovedsakelig var det den industrielle revolusjon som spredte seg over hele Europa i løpet av det nittende århundre, som var den primære årsaken til de nye endringene. Det begynte med de tidligste dampdrevne motorene og deretter oppsto en rekke teknologier som endret små industrier til store, organiserte fabrikker. Automatiseringen ble et forbilde for effektivitet, og man forsøkte å benytte maskinkraft på alle typer produksjon, ikke minst gjaldt dette for trykking. Akkurat som tekstiler og verktøy kunne bøker nå produseres raskere og billigere ved hjelp av maskiner. Mekaniseringen av bokproduksjonen førte også til en voldsom vekst i bokmarkedet. Nye utdanningsinstitusjoner og utdanningsreformer rundt om i Europa skapte nye lesegrupper som resulterte i tilsvarende økning i etterspørselen etter lesestoff. Aviser var også avhengig av automatiseringen og maskiner, da de stadig ble mer og mer etterspurt og trengte å få ut informasjonen raskest mulig. I tillegg var de en «tidsfølsom» industri. På grunn av avisenes behov for raskere metoder for å sette typer (skrift) og lage avtrykk (impression), var det til slutt avisindustrien som presset teknologien fremover. Bøker dro fordeler av disse fremskrittene (Howard, 2005).

Den første teknologiske endringen av trykkpressen fra Gutenbergs tid var jernpressen fra tidlig 1800-tall. Den første jernpressen krediteres ofte til engelskmannen Charles Stanhope, den tredje jarl av Stanhope, og av den grunn blir den omtalt som «The Stanhope press». De nye jernpressene ble godt mottatt i Europa og Amerika, men de lignet i form og funksjon på de første pressene fra 1400-tallet. Tidlig på 1800-tallet designet den tyske boktrykkeren og

selger Friedrich Koenig den første suksessfulle dampdrevne avispressen, og sammen med Andreas Bauer, en ingeniør, bygget de «two double-cylinder» pressene som ble tatt i bruk i november 1814. I 1826 ble Koenigs presse tatt i bruk for masseproduksjonen av bøker (Kilgour, 1998). "In the course of the nineteenth century Koenig's steam-driven, stop-cylinder press grew to be the first of the two preferred presses for printing books; the second preferred press was the two-revolution cylinder press invented by Robert Miehle in 1884" (Kilgour, 1998, s.117). Miehles presse ble produsert frem til 1970, og var sannsynligvis den mest populære bokpressen i to tredjedeler av det tjuende århundret. Rotasjonspressen var en annen trykkpresse som ble brukt i bokproduksjon, men den ble først vanlig ved inngangen til 1900-tallet. Den ble etterhvert «allestedsnærværende» i bokproduksjonsprofesjonen (Howard, 2005).

Ettersom trykkpressen utviklet seg, måtte også andre faser ved trykkingen automatiseres. Det ble blant annet skriftstøpingen og oppsettingen, papirproduksjonen og bokbindingen. En metode som utviklet seg fra denne perioden, var det som kalles «stereotyping»: "With this method, a mold was made of an entire page of set type, thereby preserving the page for future printings" (Howard, 2005, s.117). Papirproduksjonen, som hadde vært en av de mest kostbare sidene ved bokproduksjonen, ble også automatisert for å holde tritt med resten av trykkteknologiens utvikling. Nicolas Louis Robert oppfant på slutten av 1700-tallet en maskin som produserte papir raskere og billigere enn tidligere. Istedenfor å produsere ett og ett ark, produserte Roberts maskin en lang rull med papir. Videre ble skriftstøpingen og oppsettingen mekanisert. Ved århundreskiftet til 1800-tallet ble de fleste bøker solgt uinnbundet, men dette endret seg i løpet av 1800-tallet. Innbinding av bøker ble betydelig lettere da maksinsydde innbindinger ble tatt i bruk i 1882. "Essentially, the book's cover was made before the binding was glued on: after the pasteboard had been covered in cloth, the bookblock (the text and any additional leaves) was mechanically glued into the cover" (Howard, 2005, s.135). Dette var en billig måte å beskytte sidene på, og innbundne bøker ble med denne metoden overkommelige og derfor raskt tilgjengelig for kjøp. Flertallet av dagens bøker blir innbundet på denne måten (Howard, 2005).

I følge James Moran er den tekniske historien i de første femti årene av 1900-tallet en forlengelse av 1800-tallets metoder, og de største forandringene (i trykking) etter 1900 skjedde i verktøyet som brukes til å sette typer, og i størrelse og hastigheten av trykkpressene. Utover 1900-tallet fortsatte dampmaskiner og gassmotorer å drive de store pressene, men de ble snart erstattet av elektriske motorer som kunne drive både store og små presser.

Fra 1830-årene og fremover vokste det stadig frem flere biblioteker, og bøker ble på denne måten lettere tilgjengelig for folk. Den enkle tilgangen til bøker bibliotekene tilbød, førte til at mennesker med ulike bakgrunner og som tidligere ikke hadde sett på seg selv som lesere, ble et nytt marked for forlagene. Forlagene begynte å tjene penger på dette markedet ved å introdusere pocketbøker til kundene, spesielt gjaldt dette i USA og England. "Such «dime-store novels» gave people the chance to own their favorites and to build a collection, (eliminating the time constraints and other limitations associated with books borrowed from a library)" (Howards, 2005, s.146). Den første «paperback» eller pocket revolusjonen startet i England i 1935 da de første Penguin-bøkene ble utgitt. I 1939 ble USAs store paperback selskap, Pocket Books, grunnlagt. I Norge begynte forlag å gi ut pocketbøker, eller billigbøker, som det også kalles, fra 1950-årene av. 1960-årene kalles billigbokens/pocketbokens revolusjon, og ble en milepæl i pocketbok utgivelse, da salget av pocketbøker for første gang overgikk salget av innbundne bøker (Andreassen, 2006; Howard, 2005). I følge Trond Andreassen er det flere grunner til at pocketboken fikk et slikt gjennomslag. For det første var markedet en avgjørende faktor. Som tidligere nevnt, dukket nye litteraturinteresserte opp. For det andre gjorde nye produksjonsmetoder det mulig å møte dette nye markedets behov. I tillegg var det et sammenfall i tid mellom forbrukersamfunnets gjennombrudd og pocketbokens gjennombrudd. Boken mistet sin plass som dyrt statussymbol da den blir en bruksgjenstand produsert for å tilfredsstille et øyeblikkelig behov. Det er innholdet, ikke innpakningen, som spiller den avgjørende rollen. Litteraturens opphøyde status som kunst for et mindretall er svekket. Det er markedet som bestemmer, og bokens karakter som vare blir tydeligere (Andreassen, 2006).

Tiårene etter andre verdenskrig var en revolusjonerende periode, da den omfattet den sjette og syvende, av det Kilgour kaller, «punctuations of equilibria in the history of the book», som innebar utviklingen og introduksjonen av fotosetting («photocomposition») som gjorde offsettrykking så lønnsom at den erstattet avstøpningstypen («cast type»). Det var også introduksjonen til den elektroniske boken, som vil være tema for neste kapittel. I løpet av de siste tiårene av det tjuende århundre var datamaskinen den drivende kraften for de nye teknologiene innenfor trykking. Datamaskinen erstattet avstøpningstypene i offsettrykking produksjoner (Kilgour, 1998).

Offsettrykking, som er en litografisk prosess, var den viktigste trykkinnovasjonen som nådde modenhet i det tjuende århundre. Offsettrykking har to karakteristikk som skiller den fra trykking med avstøpningstyper («cast type»).

"One is that the material is printed from a perfectly smooth and very thin continuous sheet of metal plate, treated to increase its porosity and receptivity to water and overlaid with a thin layer of photosensitive material.(...) The second characteristic (...) is that the inked plate does not print directly onto paper, as in traditional relief printing from cast type" (Kilgour, 1998, s.134).

I mellomkrigstiden konstruerte flere menn fotosettings («photokomposition») maskiner og la patent på dem, men ingen var noen suksess. Først tre år etter andre verdenskrig ble den første suksessfulle fotosettingmaskinen introdusert. Fotosetting kan forklares på følgende måte:

"photocomposition, also called Phototypesetting, or Filmsetting, method of assembling or setting type by photographing characters on film from which printing plates are made. The characters are developed as photographic positives on film or light-sensitive paper from a negative master containing all the characters; the film, carrying the completed text, is then used for making a plate for letterpress, gravure, or lithographic printing by a photomechanical process" (Photocomposition, 2012).

Med utviklingen av en vellykket fotosettingsmaskin og gjennom fremkomsten av datadrevet fotosetting i 1970-årene, utviklet offsettrykking seg så raskt at det ble den foretrukne metoden for boktrykking innen 1980 (Kilgour, 1998).

I de tre siste tiårene av 1900-tallet inntok boken en ny plattform, nemlig lydplattformen. De tidligere opptaksmediene som «wax cylinder» og 78 rpm plater hadde for liten kapasitet til å inneholde en hel innlest bok. Men med den første vinyl LP platen fant man et passende medium å spille inn en opplest bok på. I 1963 ble kassetter introdusert, og førte til enda et medium der den oppleste boken kunne spilles inn. Frem til 1990-årene hadde «bøker på tape» moderat popularitet, men en kombinasjon av en hektisk livsstil med lite tid til å lese og en betydelig «bilkultur» førte til en økt interesse for lydboken. Lydboken var en fin "tidtrøye" for folk som var på farten. "Travelers use the distraction to whittle away the miles, commuters escape the tedium of traffic jams, and those on the move enjoy their favorite books coming through their headphones" (Howard, 2005, s.151). I Norge ble Lydbokforlaget startet i 1987, og var landets første lydbokforlag. De gir ut både skjønnlitteratur, faglitteratur og lærebøker. I dag får man lydbøker enten på CD eller som nedlastbare MP3-filer. I tillegg har Lydbokforlaget lansert to egne lydbokformater; Digibøker og Digispiller med digikort. "Digibøkene ble lansert i 2007, og består av én eller flere lydbøker opplastet på en MP3-spiller. I 2010 lanserte Lydbokforlaget Digispilleren, som er en enkel liten avspiller spesielt utviklet for lydbøker (Lydbokforlaget, 2012).

Bokmediet er dermed ikke lenger bare å finne i et trykt format. Det har også beveget seg over på det elektroniske medium, ikke bare som lydformat, men også som digitale formater. Det digitale formatet, eller den elektroniske boken, er nok et bevis på hvilken enorm innflytelse og

på hvilken plass datamaskinen har hatt i bokens utvikling de siste tiårene av det tjuende århundre.

2.2.3 Den elektroniske boken – eboken

Den elektroniske boken eller en ebok kan defineres på følgende måte: "a book that is displayed on a computer screen or on an electronic device that is held in the hand, instead of being printed on paper" ("E-book", 2010, s.481). Produksjonssystemet til den elektroniske boken, som heretter vil bli omtalt som ebok, har i følge Kilgour (1998) ingenting til felles med de tidligere trykksystemene. Den bruker verken blekk, papir eller presse, og den trykker ikke på noe permanent ark. Formatet til en ebok ligner lite på den tradisjonelle kodeksen som har vært eksisterende de siste to tusen årene. Wouter van der Velde og Olaf Ernst, begge ved Springer, mener ebøker i prinsippet er nokså lik den trykte bok. Det som skiller dem er mediet. For den tradisjonelle trykte bok er mediet papir, men for eboken, som er en digital representasjon av det trykte materialet, vil mediet derimot kunne variere fra en laptop til et lesebrett, mobiltelefon eller til og med tradisjonelt papir (dersom man skriver ut det digitale materialet via en printer). En ebok kan utkomme i forskjellige formater eller filer, fra PDF og HTML til AZW (Amazons Kindles format), TXT, EPUB og så videre. På denne måten blir innholdet mer mangesidig og fleksibelt enn den tradisjonelle trykte boken (Van der Velde og Ernst, 2009).

Den første eboken kom på markedet allerede i 1971 da Michael Hart lanserte prosjektet «The Gutenberg Project», der visjonen var å skape elektroniske versjoner av litterære verk og spre dem over hele verden. Prosjektet har siden starten økt samlingen gradvis, og tilbyr i dag 38.000 gratis ebøker. Utviklingen og spredningen av ebøker henger tett sammen med internettets utbredelse. Fra 1996 begynte mange aviser og magasiner å publisere nettsider i tillegg til den trykte utgaven, enten gratis eller gjennom abonnement. De første lesebrettene begynner å dukke opp fra 1998, for eksempel The Softbook og Gemstar's Rocket eBook Reader. Forlag begynte å selge digitale versjoner av sine utgivelser gjennom sine egne nettsider eller gjennom nye «eBookstores» som Amazon.com eller Barnes&Noble.com. I 2000 ble nye nettsteder opprettet som bare solgte digitale bøker. (Dette gjelder hovedsakelig i USA). Etterspørselen etter ebøker på begynnelsen av 2000-tallet var ikke stor, og flere stoppet salget av ebøker, blant annet Barnes&Noble og Gemstar. I 2004 lanserte Sony lesebrettet The Librie, som var det første lesebrettet til å ta i bruk e-ink teknologien (mer om denne teknologien litt senere i kapittelet). Samme år blir Gutenberg prosjektet lansert i Europa som et flerspråklig prosjekt. Søkemotoren Google begynte allerede i 2002 å tenke på å digitalisere

alle bøker i verden. I 2004 kunngjorde de begynnelsen på bibliotekprosjektet Google Print, der de blant annet har inngått partnerskap med Harvard og New Yorks offentlige bibliotek. I dag heter programmet Google books, kan tilby bøker på over 35 språk. I 2006 lanserte Sony dets nye lesebrett The Sony Reader. Ett år etter utgir Amazon, den største nettselgeren av bøker, sitt eget lesebrett Kindle på det amerikanske markedet. To år senere lanserer Amazon Kindle 2, som blir solgt til mer enn 100 land. Amazon får mye kritikk for at de selger ebøker til for lav pris, og mange forlag er misfornøyd med deres prispolitikk. I 2010 kommer Apples første iPad for salg, og iBooks (Apples bokhandel på nett) lanseres samtidig (Lebert, M., 2009; Kozlowski, M., 2012; Project Gutenberg, 08.04.12; Google, 2011). Samme år arbeides det i Norge med å få lansert en norsk ebokløsning. De store forlagene, bokhandlene og distribusjonskanalene går sammen for å utvikle en fellesløsning, men lanseringen blir utsatt av flere årsaker. I april 2011 åpner den norske bokbransjen sin felles satsning, «Bokskya», og ebøker på norsk blir nå tilgjengelig på markedet. Den norske løsningen har fått mye kritikk blant annet for å være for dyr, både for lesere og for forlag som vil benytte seg av denne løsningen; for å ha for lite utvalg av titler, nye titler ble til å begynne med ikke utgitt som ebok; og for å være lite brukervennlig, for brukerne har det vært en kronglete teknisk løsning der man har måttet gå gjennom to-tre steg før man i det hele tatt har fått tilgang på eboken en har kjøpt. I løpet av 2010 ble Apples iBooks også tilgjengelig for det norske markedet, og en del norske forlag valgte å selge ebøkene sine gjennom denne portalen.

Ebokrevolusjonen (som hovedsakelig har hatt størst gjennomslag i de engelsktalende land, foreløpig) begynte med elektronisk papir, kalt e-paper og elektronisk blekk, kalt e-ink. "In these innovative media, the computer screen, with its convenient composition and erasure tools, meets the traditional flat, flexible, portable style of paper we are accustomed to" (Howard, 2005, s.154). Det elektroniske papiret innlemmer flere karakteristikk fra det vanlige papiret: det er tynt og lett, det viser tekster eller motiver som kan betraktes fra flere vinkler og det er relativt økonomisk. I tillegg er det mulig å slette teksten eller motivet. Men i motsetning til vanlig papir, der kvaliteten på papiret svekkes litt etter litt for hver gang man visker ut (eller lignende), så kan man med elektronisk papir slette utallige ganger uten at det går utover kvaliteten på papiret. En annen fordel ved e-paper er dets størrelse og form. E-paper sider kan variere fra vanlig bokside størrelse til store plakastørrelser, som blant annet kan brukes til reklame i butikkvinduer. I tillegg er sideutseendet, med enten håndskrift eller skrift, klart, tydelig og lett å lese, og kan forandres dersom det er behov (Howard, 2005). På Amazons Kindle kan man for eksempel endre skriftstørrelsen til større eller mindre, man kan

legge til tekst/notater eller understreke deler av tekstene. Det finnes ulike typer elektronisk papir som er utviklet av forskjellige selskaper, blant annet «RadioPaper» som er utviklet av E Ink Corporation, som er leverandør av e-paper til blant andre Kindle, Nook (Barnes&Nobles eget lesebrett) og Sony Reader. Uansett navn eller leverandør, det disse elektroniske papirene har til felles er en tynn, høy-oppløselig skjerm (display) som muliggjør visning, sletting eller endring av tekst eller bilde i forhold til elektronisk input. "A sheet of RadioPaper is no more than 0.3mm thick (...) and can be rolled into a 4-mm cylinder, creating an electronic version of the ancient scrolls" (Howard, 2005, s.155). Selv om e-paper bokstavelig talt er en skjerm og motivet eller teksten er produsert av e-ink, så er utseendet helt likt blekk på papir.

"Electronic ink is made up of millions of tiny microcapsules, about the diameter of a human hair. Each microcapsule contains positively charged white particle and negatively charged black particles suspended in a clear fluid. When a positive or negative electric field is applied, corresponding particles move to the top of the microcapsule where they become visible to the user. This makes the surface appear white or black at that spot" (E Ink Corporation, 2012).

I følge E Ink Corporation er det tre fordeler med elektronisk blekk. For det første kreves det veldig lite energi for å skape et skarpt bilde med e-ink, og når bildet er formet, så trengs det ingen energi til å opprettholde/vedlikeholde det. Dette fører til en effektiv og økonomisk teknologi. For det andre er e-ink så pass lett at det kan brukes på en rekke overflater, fra plastikk til metall. Den tredje og siste grunnen er at e-ink er svært fleksibelt, slik at når det er anvendt på for eksempel et plaststoff, kan det bøyes rundt veldig små objekter, som for eksempel en blyant.

Med de nye innovasjonene som elektronisk papir, elektronisk blekk, nettbrett og lesebrett, og ikke minst internett, er bokmediet lettere tilgjengelig enn noensinne. Man har i dag muligheten til å kjøpe en bok og ha den for hånden i løpet av noen få minutter, uten at man trenger å gå til en bokhandel, butikken eller lignende. Ved hjelp av noen få tastetrykk kan du nå skaffe deg lesestoff når du måtte ønske og få det "levert" nesten øyeblikkelig. Det som har vært karakteristisk for bokproduksjonens utvikling har alltid vært å ta i bruk stadig raskere og mer effektive produksjonsmetoder, og jeg vil hevde at vi per dags dato har nådd den raskeste produksjonsmetoden for boken, med den elektroniske boken. Det blir spennende å følge bokens utvikling videre.

3. De kvinnelige leserne

Kvinner er en viktig lesegruppe, og er ofte blant de mest ivrige leserne. Jeg vil i dette kapitlet gi et historisk tilbakeblikk på hvordan kvinner har vært som lesere gjennom de siste fire århundrene. På slutten av kapitlet vil jeg presentere noen funn fra Leserundersøkelsen 2012, som gir et bilde på hvordan kvinner leser i dag, blant annet hva de leser og hvor mye de leser. Siden det er begrenset med plass, er det selvsagt ikke alt som vil komme med i dette kapitlet. Den historiske delen av kapitlet er i hovedsak basert på *The woman reader* av Belinda Jack, foreleser i fransk ved University of Oxford. Boken tar for seg kvinners lesning fra tidligere tider frem til dagens digitale bøker, og hvilke kontroverser det har forårsaket. Hun utforsker hvordan og hva kvinner har lest gjennom tidene, på tvers av kulturer og sivilisasjoner.

3.1 Et historisk tilbakeblikk

For denne oppgaven er det verken plass eller spesielt hensiktsmessig å gå så langt tilbake i tid som Jack gjør. Jeg har derfor valgt å konsentrere meg om tiden fra 1700-tallet og frem til i dag.

3.1.1 1700-tallets lesende kvinner

De største forandringene i kvinners lesning på 1700-tallet fant sted i England, i følge Jack. Her ble romanens moral mer og mer diskutert. Det var i England romanens "herredømme" først slo rot, etterfulgt av Frankrike, Tyskland og deretter resten av Europa. Hva kvinner i Europa leste fulgte ikke nasjonale grenser. I løpet av 1700-tallet vokste det frem oversettelser, både i antall bøker og lengde. Mange av oversettelsene ble utført av kvinnelige lesere som ønsket å gjøre verk de hadde blitt begeistret for tilgjengelig på morsmålet for andre kvinner. Fra 1688 medførte den voksende innflytelsen av protestantiske handelsinteresser betydelige sosiale forandringer. Den politiske makten endret seg fra aristokratiet til også å inkludere proprietærer og middelklassen. Middelklassen oppnådde gradvis kulturell innflytelse. Disse forandringene endret også posisjonen for de kvinnelige leserne. Overklassefruen og utdannede døtre ble sentrale bevis for sosial fremgang og suksess. Lesning og fritid ble tett forbundet med hverandre. Fedre, ektemenn og brødre oppmuntret kvinner til å lese, men mange av dem ønsket å kontrollere hva som ble lest. Forlagene var raskt ute med å utvikle et nisjemarked med håndbøker med råd og såkalte "conduct books", som på norsk kan kalles

"skikk- og bruk- bøker", eller "oppskriftsbøker" med generelle leveregler. I magasiner begynte man også å inkludere guider av ulike slag. Alle rettet mot kvinnelige lesere.

"During the first half of the eighteenth century, women's reading was dominated by conduct literature in numerous forms: sermons, devotional writings, family letters, poetry, chapbooks and instruction manuals proffering advice on customs and manners, spiritual guidance and practical guidelines on the running of the household and the upbringing of children" (Jack, 2012, s.195).

I løpet av århundret fant innholdet i disse belærende verkene gradvis veien inn i romanen, og spesielt i brevromanen. Samtidig ble "conduct" bøkene mindre og mindre populære. Samuel Richardsons *Pamela*, som var meget populær i sin samtid, var egentlig tenkt som en "conduct" bok. Men Richardson bestemte seg heller for å dramatisere materialet i form av en roman. Brevveksling mellom de kvinnelige leserne og forfatterne (som regel var det mannlige) var veldig vanlig på 1700-tallet. På mange måter, blant annet gjennom brevvekslingen, hadde de kvinnelige leserne betydningsfull og direkte innflytelse over hva som ble skrevet. De var ikke de passive og lett påvirkelige leserne som mange har fremstilt dem for å være.

De fleste kvinnene fra denne perioden etterlot seg få bevis av sin ofte omfattende lesning. Selv brev som beskriver bøker og lesning, gir inntrykk av å være tilpasset tidens konvensjoner. Leseopplevelsen av en bestemt bok blir beskrevet slik leseren føler at den bør bli beskrevet, i følge Jack. Med andre ord mener Jack at det fantes former for selvsensur blant 1700-tallets kvinnelige lesere, selv om disse er vanskelig å identifisere. Kvinnene hadde fortsatt vanskeligheter med, og noen ganger dårlig samvittighet for, sin lesning. Etter hvert ble det generelle mønsteret for 1700-tallets kvinner at man gikk fra undertrykket leser til selvstendig leser. I tillegg ble kvinnene engasjert med lesningen på nye måter. I stedet for å lese og lese om igjen et begrenset antall bøker, begynte de å lese mer og mer variert. Opplysningstidens vektlegging av fornuft oppmuntret også til mer kritisk lesning. Tidsskrifter og magasiner førte til debatter om meningen og betydningen av nylig utgitte bøker. Kvinnemagasiner fikk etter hvert stor kulturell makt.

Den nyoppdagede selvsikkerheten man fant blant 1700-tallets lesende kvinner, skapte naturligvis reaksjoner. Flere, spesielt mannlige filosofer, forfattere, prester og andre, kjempet mot den moderne romanen og fryktet den effekten den ville ha på de kvinnelige leserne. Det var ikke bare litterære personer som deltok i debatten om kvinner og lesning. Flere vitenskapelige avhandlinger redegjorde i detalj de påståtte fysiologiske virkningene leseaktiviteten ville ha på kvinner, og slike arbeid ble ofte tatt på alvor på denne tiden. Til

tross for slike og andre forsøk på å kontrollere kvinners lesning, ble virkningen at det skapte en bevissthet hos kvinnene om hvilken makt lesningen deres hadde. "Many were aware that they were crucial pawns in the game of social mobility, and a lucrative market for the rapidly industrialising publishing industry" (Jack, 2012, s.190). Forlagene fortsatte å gi ut flere praktiske bøker om matlagning, hagearbeid, sying og lignende, men de forsøkte også å tilfredsstille et stadig økende ønske blant kvinnene om å utdanne seg selv. Derfor ga de ut historiske og vitenskapelige verk, så vel som teologiske og filosofiske. Noen var spesielt skrevet for kvinner og noen av kvinner. Til tross for flere forsøk på å motarbeide kvinners besluttsomhet om å kunne lese fritt, leste de over alt og mer mot slutten av århundret. Kvinnene hadde også noen menn som kjempet for deres rett til utdanning og lesning, blant annet Voltaire, Defoe, Locke og Hume, som trådte frem som talsmenn for kvinners rettigheter. Mot slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet ble kvinnelige lesere og et raskt voksende antall berømte kvinnelige forfattere like så viktige for forlagsbransjens markeds plass som menn (Jack, 2012).

3.1.2 1800-tallets lesende kvinner

1800-tallet var en gullalder for lesning og spesielt for kvinners lesning. 1700-tallets trender fortsatte å øke. Trykkerier og forlag fortsatte å vokse som reaksjon på nye markeder, og for å møte etterspørselen etter rimelig lesestoff fra et økende antall lesekyndige. Industrialiseringen førte også til andre forandringer som hadde positive følger for lesningen. Gassbelysning førte til at det ble mer behagelig å lese om kvelden. Bedre posttjenester gjorde det enklere å korrespondere med andre om lesning og bøker. Etter de materielle forandringene fulgte omfattende debatter om hvilke bøker kvinner burde oppfordres til å lese, og hvilke de burde holde seg unna. En av de mest påfallende diskusjonene på 1800-tallet var den gjennomgripende engstelsen for de nye lesekyndige gruppenes tilgang på variert lesestoff. Det økende antall bøker skrevet av kvinner ble ofte betraktet med mistenksomhet. Flere mente at kvinner ville bli fristet til å forsømme sine plikter ved å bli "forført" av oppslukende bøker. I det 19. århundret fører kvinners romanlesning til et klimaks i debatten om kvinners lesning. Kvinnelige forfattere begynner å bli viktige bidragsytere, og ofte skrev de hovedsakelig for kvinnelige lesere. I tillegg ble disse leserne de største forbrukerne av litteratur. Innenfor den medisinske profesjonen fortsatte noen leger å uttrykke frykt for hvilken effekt lesningen hadde på kvinners oppførsel og generelt for deres velvære. Den utbredte antagelsen var at mellom kvinner og menn var det grunnleggende fysiologiske og psykologiske forskjeller, og at kvinners forhøyede følsomhet gjorde dem utsatt for hysteri og galskap. De mente at begge

disse tilstandene kunne bli fremkalt av overdreven og upassende lesning, spesielt romaner. Det var ikke bare menn som var kritiske til kvinners romanlesning. Noen kvinner var blant de mest høyrøstede kritikere av at kvinner leste romaner. Selv reformivrige kvinner med høy sosial status, som kjempet for sitt kjønns rett til allmennutdanning, ønsket å forhindre den økende romanlesningen. Mot midten av 1800-tallet ble imidlertid verdien av kvinners lesekyndighet generelt mer akseptert. Romaner, spesielt de skrevet av kvinner, var fortsatt omstridte, men kvinners leseferdigheter ble generelt sett på som en god sak. Mange erkjente at en ny arbeidskraft som inkluderte utdannede kvinner, var viktig for å skape velstand og styrke for nasjonen.

Mange av 1800-tallets kvinner hadde tilgang på et vidt spekter av lesemateriale, men noen var fortsatt tilbakeholdne med å fremvise sin lesning, og forsøkte å fortie det på en eller annen måte. Samtidig spredte kvinners egne holdninger til lesning seg. Noen var dristige og åpne om sine reaksjoner, spesielt i brev og dagbøker. Mye av den tilgjorte konformiteten som kvinnene ga uttrykk for på 1700-tallet forsvant, og de begynte å uttrykke seg med mer selvsikre, individualistiske og kultiverte meninger om hva de hadde lest. Et økende antall middel- og overklassekvinner begynte åpenlyst å beskrive hvilken glede de hadde av å lese fiksjonsromaner, verdien av alle "skikk – og bruk" manualene og om en ny følelse av solidaritet med medsøstre fra andre steder i verden og fra tidligere tider. Tanken om denne forbindelsen med andre kvinner, på tvers av tid og rom, ble for mange et vendepunkt i livet.

I 1848 kjøpte engelskmannen William Henry Smith rettighetene til å starte opp salgssteder for bøker og aviser på togstasjoner rundt om i England. Andre lang fulgte etter (Jack, 2012). I Norge grunnla Bertrand Narvesen Narvesen Kioskkompani i 1894, som solgte reiselektyre ved jernbanestasjoner ("Narvesen", 2012). De togreisende utgjorde et nytt marked av bokkjøpere. I løpet av det 19. århundret var det en økende bevissthet om at romansjangeren hadde begynt å splittes. To store og atskilte lesepublikum oppsto, en utdannet gruppe og en ikke-utdannet gruppe. Hushjelper ble en mer og mer viktig gruppe av kvinnelig lesere. Deres lesevaner hadde tre restriksjoner: hva som var tilgjengelig på markedet, hva de hadde råd til og hvor mye tid de hadde til å lese. Hushjelper kunne bare lese i relativt korte perioder, da de både måtte utføre sine arbeidsoppgaver og sine familieplikter. Derfor passet føljetonger i ukebladene og lignende ypperlig for dem og andre i den type yrker. Slike romaner ble i England kalt "penny-in-the-slot novels", og forfatterne av disse ble sett ned på av romanforfattere som ikke var villige til å gå bort fra den "riktige" romanen. "[...] one that allowed for a subtler accumulation of complex structural and stylistic elements, and the use of

irony, for example, rather than mere comfort or entertainment" (Jack, 2012, s.253). Ukebladpressen hang tett sammen med de mer populistiske romanene. Mot slutten av 1800-tallet var det en utbredt og kynisk bevissthet av hva det lesende publikum ønsket, og hvilke store summer man kunne tjene hvis forfatteren fikk det til. Kvinner var her viktige kunder på et marked, som man kunne tjene penger på.

3.1.3 1900- og 2000-tallets lesende kvinner

I følge Jack er kvinners lesning i det 20.århundret mer velkjent og veldokumentert enn tidligere perioder. Det finnes rikelig med statistisk informasjon om kvinners lesning i det 20. og 21. århundret, og det finnes surveys og registre over kvinners leseferdigheter og analfabetisme over hele verden som gir innsikt i lese- og kjønnsforskjellene, skriver Jack. Mange av de moderne kvinnelige leserne velger å lese uten restriksjoner, og leser bredt og hva de vil, kan det virke som. Likevel er det deler i verden der religiøse tekster, som for eksempel Bibelen og Koranen, fortsetter å være det viktigste, og noen ganger det eneste lesestoffet for et voksende antall lesekyndige jenter og kvinner.

I de første tiår av 1900-tallet fortsatte aviser og tidsskrifter å være viktigere lesestoff enn bøkene. Store deler av lesemønsteret fra sent 1800-tall ble opprettholdt på begynnelsen av 1900-tallet. Det som endret seg, var antall lesekyndige kvinner i ulike deler av verden. I kjølvannet av politiske revolusjoner, (for eksempel i Russland og Kina), økte leseferdigheten blant befolkningen, inkludert kvinner. En annen leserevolusjon kom i form av pocketbøkene. Det ble gjort forsøk med å utgi pocketbøker på 1800-tallet også, men deres del av markedet var ingenting sammenlignet med 1900-tallets pocketbøker. Det avgjørende gjennombruddet var et resultat av endringer i salgskanaler og detaljhandelen. Paperback originaler, (bøker som tidligere ikke hadde blitt utgitt), begynte å komme på 1930-tallet. Nye pocketsjangre oppsto og sørget for nisjemarkeder, for eksempel lesbiske pulpromaner som ble populære fra 1950-årene. Men ikke alt av litteratur som ble utgitt i pocket var "virkelighetsflukt" fiksjon. Seriøs og viktig litteratur ble også utgitt i pocket. Da filmen kom, først som stumfilm, deretter "talkies", fryktet mange for lesningen og bokens plass. En frykt som viste seg å være unødvendig. Mange av filmene var basert på bøker og ble adaptert fra dem. Dette førte til at mange av leserne valgte å se filmen, og de som hadde sett filmen, ønsket ofte å lese boken. Bok og film nøt godt av hverandres suksess. Stumfilmen oppmuntret til at man skulle lese, da man måtte lese tekstene mellom bildene. Da lydfilmene kom, var et stort antall av dem basert på bøker. Filmadaptasjonene gjorde ikke lesning av bøkene overflødige. I større grad skapte de heller oppsving i boksalg. Salget av for eksempel Margaret Mitchells *Gone with the wind*

var allerede godt da boken først kom ut i 1936, men salget økte enormt i 1939 da filmen kom ut (Jack, 2012). Dette har ikke endret seg stort i dag, heller utviklet seg videre, vil jeg påstå. Ta for eksempel Harry Potter eller Twilight seriene. Både filmene og bøkene har dratt nytte av hverandre og har økt hverandres salg.

"The advent of film, radios, television and the internett was accompanied in each case by more or less extravagant prophecies about the detrimental knock-on effects the new media would have on reading. But in many ways they have been a stimulus rather than a threat" (Jack, 2012, s.282).

Samtidig skriver Jack at fjernsynets utbredelse har hatt en ugunstig innvirkning på tiden mange mennesker bruker på lesning. Men noen sendinger oppmuntrer til bokkjøp, og disse fjernsynsprogrammene som fremmer lesning, har enorm innflytelse på boksalg, i følge Jack. Hun trekker frem eksempler som The Richard and Judy Book Club i England og The Oprah Winfrey Show i USA. Oprah var lenge en av de mektigste leserne i verden, og bøkene hun tok med i sin bokklubb, ble ofte bestselgere. Bokklubber er ikke et helt nytt konsept, men det er likevel et nåtidsfenomen. På midten av 1700-tallet måtte man lese romaner som Richardsons *Pamela* for å være med i tiden. På 1800-tallet var det føljetongene i de store tidsskriftene som skapte et lignende fellesskap av lesere. Selv om antall utgitte titler skjøt fart fra 1950-årene og utover, samles kvinner fortsatt for å dele sine erfaringer av bøker de har lest. I dag finnes det lesegrupper eller bokklubber over hele verden som møtes på barer og restauranter, på arbeidsplassen, i fengsler, og selvfølgelig hjemme hos hverandre. De omfatter varierte aldersgrupper og sosioøkonomiske klasser. Noen bor i byen, andre i forstaden, noen på landet. Kvinnelige lesegrupper er nå like varierte som kvinnelige lesere.

Forskjellene mellom lesestoff som er tilgjengelig, eller som blir valgt av moderne kvinner, i forhold til menn, varierer enormt fra en del av verden til en annen. Men selv i områder der menn og kvinner har lik tilgang på lesestoff, forblir ulikhetene fortsatt tydelige. Bestemte forskjeller oppstår i barndommen. I land med høy leseferdighet er det en økende bevissthet om at gutter ligger bak jenter når det gjelder leseprestasjoner i alle aldersgrupper, og gapet blir større mot slutten av tenårene. Noen pedagoger mener lærere mislykkes i å tilby gutter passende lesestoff, og argumenterer for at gutter blir stimulert av andre temaer enn jenter. Naturlig nok varierer også valg av lesestoff mellom voksne kvinner og menn.

Enkelte hevder fremdeles, som det har blitt gjort tidligere i historien, at forlagsverden fortsatt blir kontrollert av menn. For kvinnelige forfattere er dette en ulempe, og derfor også for kvinnelige lesere som muligens vil lese deres verker. Andre er overbevist om at markedet er

sterkt konkurranse- og forbrukerdrevet, og at menn i forlagsbransjen har et åpent og fordomsfritt syn. Flere kvinner har hatt stor suksess i forlagene, som ledere og redaktører. Disse kvinnelige lederne former fremtidens lesning både for kvinner og menn.

3.1.4 Hvordan er de kvinnelige leserne i dag? - Litt statistikk

Alle tall i denne delen er hentet fra Leserundersøkelsen 2012 (Den Norske Forleggerforening, 2006) gjennomført av Ipsos MMI for Den Norske Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen. Undersøkelsen ble gjennomført som en telefonundersøkelse (CATI). Respondentene er et representativt utvalg av befolkningen, 15 år og oppover.

I følge Leserundersøkelsen leste 90 % av befolkningen en eller flere bøker i 2011. Dette har holdt seg stabilt de siste ni årene. Blant kvinner har andelen som leste minst en bok det foregående året, vært stabilt i forhold til året før (96 % i 2011 mot 97 % i 2010). Mens blant menn har det vært noe nedgang, fra 90 % i 2010 til 84 % i 2011. Andelen av befolkningen som leser flere enn 10 bøker i året, har holdt seg stabilt på 40 % de siste ni årene. Kvinner er helt klart den gruppen som leser mest. 52 % av kvinnene opplyser at de leser flere enn 10 bøker i året, og 19 % sier de leser mer enn 30 bøker i året (14 % totalt i befolkningen leser 30 bøker eller fler). Mens 30 % av mennene opplyser at de leser flere enn 10 bøker i året, og 9 % av mennene leser flere enn 30 bøker i året. Av andelen på 90 % som leser en bok eller flere i året, er kvinner også de som leser oftere enn menn.

Hvor ofte leser kvinner og menn bøker?	Kvinner	Menn	Totalt (av 90 %)
Hver dag	38 %	26 %	32 %
Mer enn 2 dager i uken	18 %	11 %	15 %
Omtrent 2 dager i uken	14 %	15 %	15 %
Omtrent en dag i uken	12 %	12 %	12 %
Sjeldnere	17 %	36 %	26 %

Tabell 1: Hvor ofte leser kvinner og menn bøker

Som tabellen viser, leser kvinner oftere enn menn hver dag, og flere menn enn kvinner leser sjeldnere enn en dag i uken.

Av befolkningen som leser bøker (90 %), leste bokleseren i gjennomsnitt 18,3 bøker. Hvorav 14,5 av dem var norske og 3,7 var fremmedspråklige bøker. Kvinner leste i 2011 i snitt 21,9 bøker. 18,4 av dem var norske bøker og 3,5 av dem var fremmedspråklige. Menn leste i snitt

14,3 bøker. 10,3 av bøkene var norske og 4 av dem var fremmedspråklige. Fagbøker eller jobbrelevante bøker, skjønnlitterære romaner og noveller, kriminalromaner og dokumentar og faktabøker er de sjangrene som leses mest blant befolkningen. Kvinner leser som oftest skjønnlitteratur, dernest fagbøker/jobbrelevante bøker, kriminalromaner og dokumentar og faktabøker. Menn leser flest fagbøker/jobbrelevante bøker eller dokumentar og faktabøker, mens de leser noe mindre av kriminalromaner og skjønnlitterære romaner. Lyrikk leses det generelt lite av blant begge kjønn.

81 % av befolkningen kjøpte en bok i 2011. 78 % kjøpte norske bøker og 36 % kjøpte fremmedspråklige bøker. I snitt kjøpte befolkningen 12 bøker (9,1 på norsk og 2,8 fremmedspråklige). Alle disse tallene er uavhengig av salgskanal. 88 % av kvinnene kjøpte minst en bok på norsk i 2011. 11 % kjøpte 21 eller flere bøker på norsk, 33 % kjøpte mellom 9 og 20 bøker på norsk, 32 % mellom 3 og 8 bøker og 10 % kjøpte mellom 1 og 2 bøker på norsk. 72 % menn kjøpte minst en bok på norsk i 2011. 8 % menn kjøpte 21 bøker på norsk eller flere, 17 % menn kjøpte mellom 9 og 20 bøker, 28 % kjøpte mellom 3 og 8 bøker og 18 % mellom 1 og 2 bøker på norsk. Hele 28 % menn opplyser at de ikke kjøpte noen norske bøker i 2011. Av fremmedspråklige bøker kjøpte 36 % kvinner og 41 % menn minst en slik bok i 2011. 64 % av kvinnene opplyser at de ikke har kjøpt noen fremmedspråklige bøker i det hele tatt i løpet av 2011. 59 % av mennene sier det samme. Norske bøker er med andre ord mest populære blant befolkningen.

Den mest brukte handelskanalen for kjøp av bøker i 2011 var bokhandelen med hele 91 % (her har det vært mulig å krysse av på flere alternativer, vil jeg anta, da totalen ikke tilsvarer 100 %). Bokklubb og norske nettsider er andre populære kjøpskanaler, begge med 24 %. 16 % handler bøker i dagligvareforretninger og varehus, kiosker og bensinstasjoner og utenlandske butikker. Den fysiske bokhandelen er den mest brukte handelskanalen for både kvinner og menn (92 % kvinner handler i bokhandelen og 89 % menn). Kvinner benytter seg av bokklubber nesten dobbelt så mye som menn, 30 % kvinner mot 17 % menn. Dagligvarebutikker blir også benyttet mest av kvinner, 21 % mot 10 % menn. Norske nettsider benyttes like mye av både kvinner og menn, 24 %. Mens utenlandske nettsider brukes av dobbelt så mange menn som kvinner, 22 % menn mot 11 % kvinner. Kiosker og bensinstasjoner brukes relativt likt av både kvinner og menn, 17 % av kvinnene og 15 % av mennene. 74 % av befolkningen kjøpte en bok i bokhandelen i 2011. Bokhandlerbrukeren kjøpte i 2011 i snitt 9,2 bøker i fysisk bokhandel. De kvinnelige bokhandlerbrukerne kjøpte gjennomsnittlig 9,8 bøker hver i bokhandelen i 2011, mens mennene kjøpte 8,5 bøker. 26 %

av befolkningen kjøpte minst en bok på nettet i 2011, og de som kjøpte på nettet kjøpte i snitt 8,5 bøker. Folkebibliotekene blir generelt lite brukt (for å skaffe lesestoff, låne bøker), i følge Leserundersøkelsen. 59 % av befolkningen svarer at de i løpet av 2011 ikke har lånt noen bøker fra folkebiblioteket. Kvinnenes prosentandel på dette svaralternativet er noe lavere enn menn, 51 % kvinnene mot 67 % av mennene, men det er fortsatt halvparten. Samtidig er det flere kvinner som har benyttet seg av folkebiblioteket for å låne bøker enn hva menn gjorde i 2011.

Nytt av Leserundersøkelsen 2012 er at de også har spurt om erfaringer med ebøker blant befolkningen. 9 % av befolkningen sier de har lest minst en ebok i løpet av 2011, og 16 % av befolkningen opplyser at de har lest en eller flere ebøker tidligere, altså også før 2011. Ebokleseren leste i snitt 8,6 ebøker i 2011, hvorav tre var norskspråklige og 5,6 var fremmedspråklige. Følgende plattformer ble brukt for å lese ebøker av dem som leste ebøker i 2011:

Plattform	Prosentandel (av 9 % som leste ebøker)
Pc	33 %
Mobiltelefon	17 %
Nettbrett, f.eks. iPad	29 %
Lesebrett	17 %
Annet	13 %
Vet ikke	6 %

Tabell 2: Hvilken plattform som benyttes for lesning av ebøker.

Tallene i denne tabellen viser bare en tendens, da utvalget er for lite for å kunne være representativt for hele befolkningen.

25 % av befolkningen mener det er ganske eller meget aktuelt å lese ebøker i løpet av 2012. Det at de tar mindre plass, veier mindre, er lettere å lese og at de er lett tilgjengelige og praktiske er hovedgrunnene til at de mener ebøker vil være aktuelt for dem. Hele 75 % av befolkningen mener ebøker ikke er aktuelt for dem. Hovedgrunnene for dette er at de foretrekker papirboken, de vil holde boken, de leser ikke så mye eller de har ikke lesebrett eller nettbrett. Blant de som leser ebøker, mener 72 % at de sannsynligvis kommer til å lese ebøker også i 2012. Av de som ikke har lest ebøker, mener 15 % at det ganske eller meget sannsynlig at de kommer til å lese ebøker i 2012. 7 % av befolkningen kjøpte minst en ebok i

2011. Ebokkjøperen kjøpte gjennomsnittlig 6,1 ebøker i 2011. Hvorav 1,4 var norskspråklige og 4,7 var fremmedspråklige (Den Norske Forleggerforening, 2006).

I 2011 var ebøkene i startgropa, (det er de kanskje fortsatt). Derfor er det vanskelig å si hvordan lesere opplever dette mediet. Tallene fra Leserundersøkelsen tyder på at folk fortsatt bruker den gode, gamle papirboken mest og det er den de foretrekker. Siden utvalget var så pass lite, har det ikke vært mulig (vil jeg tro) å dele det inn etter kjønn. Derfor finnes det ingen tall over hvilket forhold kvinner har til det nye bokmediet.

4. Metodisk tilnærming

I henhold til min problemstilling er formålet med denne analysen å undersøke hvilke egenskaper ved bokformatene som har verdi for de kvinnelige bokleserne, samt å undersøke hvordan disse leserne opplever bokmediet i sammenheng med disse egenskapene. For å kunne besvare min problemstilling har jeg vært nødt til å ta noen metodiske avgjørelser og avgrensninger. Jeg vil i dette kapittelet gjøre rede for min metodiske tilnærming, bakgrunn, gjennomføring, og helt til slutt en liten refleksjon over metodevalget.

4.1 Valg av metode for datainnsamling

Valg av forskningsmetode avhenger av forskningsspørsmålet, eller metoden bør i hvert fall tilpasses de forhold man vil undersøke. Et fenomen kan ha både kvantitative og kvalitative sider ved seg, men det er problemstillingen som avgjør hvilke sider man opprinnelig ønsker å undersøke (Gentikow, 2005). Mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall, søker de kvalitative metodene å gå i dybden og vektlegger betydningen. "Et viktig formål med kvalitative studier er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner" (Thagaard, 1998, s.11). I følge Jennifer Mason kan vi gjennom kvalitativ forskning undersøke et bredt spekter av den sosiale verden, blant annet forståelsen, erfaringene og forestillingene til forskningsdeltakerne; hvordan sosiale prosesser, institusjoner, diskurser eller forhold fungerer; og betydningen av meningene de frembringer. En kan klare alt dette kvalitativt ved å benytte seg av metoder som verdsetter fylde, dybde, nyanse, kontekst, flerdimensjonalitet og kompleksitet, snarere enn å bli brydd eller bekymret av denne typen informasjon. I stedet for å fjerne disse elementene for å søke etter det generelle bildet eller det gjennomsnittlige, tar kvalitativ forskning disse med direkte inn i analysene og redegjørelsene. Hvilket, i følge Mason, betyr at kvalitativ forskning har en

enestående evne til å fremstille uimotståelige argumenter om hvordan ting fungerer i bestemte kontekster (Mason, 2002, s.1).

Med rot i denne argumentasjonen og i forhold til oppgavens problemstilling så jeg det som mest hensiktsmessig å velge en kvalitativ metode fremfor en kvantitativ som metode for datainnsamling. Kvalitativ forskning innebærer ikke bare én innsamlingsmetode, den omfatter flere, blant annet observasjon, analyser av dokumenter og bilder, og intervju. Fordi intervju er en metode som "gir et særlig godt grunnlag for innsikt i informantenes erfaringer, tanker og følelser", anså jeg det som naturlig å gjennomføre kvalitative intervjuer for å kunne besvare oppgavens problemstilling (Thagaard, 1998, s. 79).

4.1.1 Det kvalitative intervjuet

Den enkleste måten å definere et intervju på er, i følge Berger (2000), å forklare det som en konversasjon mellom en forsker (som ønsker informasjon om et tema) og en informant (som angivelig har informasjon om temaet som er av interesse). Kvale og Brinkmann definerer intervju også som en konversasjon, men utdyper det videre. Et intervju er en samtale som har en struktur og et mål. Intervjuet går utover den spontane hverdagssamtalen, og blir en utspørrende og lyttende tilnærming med mål om å anskaffe grundig, utforsket kunnskap. Det er forskeren som introduserer temaet for intervjuet, og han/hun følger kritisk med på svarene som blir gitt til spørsmålene som stilles (Kvale og Brinkmann, 2009). Forskningsintervjuet forsøker å forstå verden fra intervjuobjektens ståsted, "to unfold the meaning of their experiences, to uncover their lived world prior to scientific expectations." (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 1). Gjennom intervjuer har vi mulighet til å skaffe informasjon om personers ideer, deres tanker, meninger, holdninger og hva som motiverer dem, og vi har dermed mulighet til å gå i dybden på fenomenet vi studerer. I motsetning til spørreskjemaer som har bestemte svarmuligheter, er idealet for kvalitative intervjuer at informantene selv bestemmer og artikulerer perspektiver og begreper, selv om det er forskeren som avgjør temaet det skal snakkes om. Kvalitative intervjuer produserer dermed et mer flertydig datamateriale enn en del andre metoder, da det er informantens egne ord som utgjør datamaterialet (Gentikow, 2005).

Det finnes ulike måter å utforme et kvalitativt intervju på. En form er det ustrukturerte intervjuet som preges av å være uformelt, åpent og å ha lite struktur. Mens i den motsatte enden finner vi det strukturerte intervjuet, som preges av å være relativt strukturert, der spørsmålene er formulert på forhånd og rekkefølgen av spørsmålene er fastlagt. Jeg valgte å

benytte meg av den tredje fremgangsmåten for et intervju, det semi-strukturerte intervjuet, som i metodelitteraturen kalles for det kvalitative intervjuet (Thagaard, 1998). Karakteristisk for semi-strukturerte intervjuer er at de har en delvis strukturert tilnærming, det vil si at temaene/spørsmål er fastsatt på forhånd, men rekkefølgen av temaene/spørsmålene bestemmes underveis. Samtidig prøver de semi-strukturerte intervjuene å opprettholde den avslappede kvaliteten fra ustrukturerte intervjuer. Det er vanlig i semi-strukturerte intervjuer å utarbeide en intervjuguide på forhånd. En intervjuguide vil vanligvis inneholde utkast av temaer som vil bli dekket med foreslåtte spørsmål. Ved å benytte seg av semi-strukturerte intervjuer eller kvalitative intervjuer, er det enklere for forskeren å følge med på informantens fortelling, samtidig sørger den for å skaffe informasjon om de temaene som er bestemt på forhånd. Et annet viktig trekk er fleksibilitet. Ingen mennesker er like, og forutsetningene varierer fra informant til informant. Derfor er fleksibilitet viktig, slik at spørsmålene knyttes til den enkelte informants bakgrunn og situasjon (Thagaard, 1998; Kvale og Brinkmann, 2009; Berger, 2000).

Som en masterstudent med liten praktisk erfaring med kvalitative intervjuer og begrenset med tid, anså jeg det semi-strukturerte intervjuet som det mest velegnede for denne oppgaven. Ved å benytte meg av denne fremgangsmåten, var jeg sikrere på at jeg ville få den informasjonen jeg trengte om de ulike temaene, ved hjelp av intervjuguiden som var satt opp i forkant av intervjuene. I tillegg følte jeg meg sikrere i selve intervjusituasjonen, da jeg visste at dersom jeg skulle glemme et tema eller ikke hadde fått dekket alt, så hadde jeg intervjuguiden å kikke igjennom for å kontrollere dette. Dette ga meg en trygghet og sikkerhet, noe jeg mener førte til bedre intervjuer enn hva jeg ville fått ved å benytte meg av for eksempel en ustrukturert fremgangsmåte. Samtidig ga den semi-strukturerte fremgangsmåten meg rom til å være mer fleksibel enn det et strukturert intervju ville gjort. I tillegg tillot den semi-strukturerte fremgangsmåten meg å ha en avslappet stemning i intervjuene.

4.1.2 Informant versus respondent

I følge Arthur Asa Berger er det forskjell mellom informanter og respondenter. Informanter er, i følge Berger, personer forskeren har blitt kjent med og som hun/han vil ha mulighet til å intervju flere ganger. Mens respondenter, derimot, er personer som bare vil bli intervjuet en gang (Berger, 2000, s. 114). Barbara Gentikow har noe av den samme fortolkningen, men utdyper det videre. “For meg er en *respondent* først og fremst en person som reagerer, her på de spørsmål forskeren formulerer”, sier Gentikow (2005, s. 47). Respondenten har få eller

ingen alternativer utenom forskerens definisjoner, da det er forskeren som setter rammene og definerer ordbruken. I Gentikows fortolkning har en informant derimot, “status som et selvstendig subjekt; hun/han reagerer ikke bare, men er regnet som en som har noe å fortelle, og som kan bruke andre begreper og vurderinger på et fenomen enn forskeren har kunnet forutse” (Gentikow, 2005, s. 47).

Med disse definisjonene på hva en respondent og informant er, var det naturlig for meg å benytte meg av det siste begrepet, informanter om personene jeg har intervjuet, (og det er denne betegnelsen som vil bli brukt videre). Personene jeg har intervjuet har ikke bare reagert på spørsmål uten å ha hatt mulighet til å formulere sine egne svar, de har vært selvstendige subjekter som har svart med egne ord, og som har hatt innsiktsfull informasjon å dele. I tillegg har jeg hatt mulighet til å kunne kontakte dem igjen, slik at jeg i etterkant av intervjuene har kunnet følge opp på områder jeg følte manglet informasjon.

4.1.3 «Responsive interviewing» (mottakelig/forståelsesfull intervjuing)

Herbert J. Rubin og Irene S. Rubin, begge professorer ved Northern Illinois University, har kalt sin intervjutilnærming for «responsive interviewing», som på norsk kan oversettes til mottakelig eller forståelsesfull intervjuing. Denne formen for intervju har mange av de samme elementene som tidligere er blitt nevnt, i tillegg til en del andre trekk som jeg anså som viktig i forhold til den måten jeg ønsket å intervju mine informanter. Den «responsive interviewing» modellen legger vekt på at både intervjuer og den som blir intervjuet er mennesker, ikke opptaksmaskiner, og at de utvikler et forhold under intervjuet som danner etiske forpliktelser for intervjueren. Denne modellen aksepterer at forskere utvikler ulike stiler (eller måter å intervju på), at forskeren utvikler sin egen stil som hun/han er komfortabel med og som passer hennes/hans personlighet. I tillegg er ikke intervjueren forventet å være nøytral eller automatisk. Hvordan en presenterer seg selv har innvirkninger på intervjuet. I stedet for å late som at intervjueren går inn i intervjusituasjonen uten bias og kan høre på svar uten å vurdere dem gjennom sine egne erfaringer og kulturelle “linser”, argumenterer «responsive interviewing» modellen for at forskere kontinuerlig må undersøke sin egen forståelse og reaksjoner. Selvrefleksjon er en viktig del av «responsive interviewing» modellen. Sentralt i denne modellen er forståelsen av at intervjuer og informanten er i et forhold hvor det er gjensidig innflytelse, samtidig som individualiteten blir anerkjent. Selv om det er intervjueren som styrer intervjuet i vid forstand, påvirker informantene gangen i intervjuet ved at deres svar styrer forskeren til hva som skal følges opp og hva som bør bli oversett. I «responsive interviewing» er det viktig at det ikke blir et maktspill hvor

intervjueren prøver å få samtalepartneren til å avsløre alt mens hun/han selv forblir taus. Gjensidighet er et stikkord i denne modellen. Når forskeren spør om åpenhet fra informanten, er det forventet at hun/han er åpen mot informanten også (Rubin og Rubin, 2005, 30-34).

Målet for «responsive interviewing» er å generere en dypere forståelse av det som undersøkes, snarere enn bredde. Dybde oppnås ved å gå etter kontekst; kompleksiteten av flere, overlappende og noen ganger motstridende temaer; og rette oppmerksomheten mot spesifikke meninger, situasjoner og historier. For å få tak i denne dybden må forskeren følge opp, stille flere spørsmål om det hun/han hørte til å begynne med. Derfor er det viktig at forskningsdesignet og spørsmålene forblir fleksible, slik at det tilpasser seg ulike menneskers erfaringer, gir rom for ny informasjon og justeres i forhold til uventede situasjoner (Rubin og Rubin, 2005, s. 35).

«Responsive interviewing» modellen har mange likheter med kvalitative intervjuer generelt (den er en del av kvalitative intervjuer). Avgjørende for at jeg har tatt den med i denne oppgaven, er på grunn av at den er oppklarende både om forholdet mellom intervjuer og informanten, forskningsdesign, og hvordan dette kan oppnås. Tanken om et gjensidig forhold mellom intervjuer og informant, og at forskeren har sin egen stil å intervju på som er tilpasset hennes/hans personlighet og erfaringer, var avgjørende for valget av å benytte denne typen modell for intervjuene. Denne modellen poengterer at jeg som intervjuer ikke er nødt til å gå inn i intervjusituasjonen som en nøytral person eller som en robot, men heller kunne ta del i den og tilpasse situasjonen etter forholdene. Samtidig har det vært svært viktig for meg å ikke påvirke informantene mine på noen måte. Det er deres egne opplevelser og erfaringer med bokmediet jeg er interessert i. I tillegg har den tillatt meg å tilpasse intervjuet etter min personlighet og erfaringer.

4.1.4 Induktiv, deduktiv eller abduktiv tilnærming?

Det er vanlig i metodelitteraturen å skille mellom induktive og deduktive analyser. I induktive analyser er det vanlig at antakelser og innsikter relatert til problemstillingen blir formulert underveis og kan danne grunnlag for nye problemstillinger. Mens de deduktive analysene stort sett belyser problemstillinger som ofte er definert som hypoteser som bekreftes eller avkreftes. I motsetning til induksjon som utgår fra empirien, utgår deduksjon fra teorien (Østbye et al., 2007). Kvalitative studier frembringer erkjennelsesprosesser som er typisk induktive, mens den deduktive tilnærmingen er mest vanlig i kvantitative studier. I følge Gentikow er den kvalitative metode ikke ren induktiv, den opererer i praksis både induktivt og

deduktivt. "Heller ikke den kvalitative forskeren går uvitende og uforberedt inn i forskningsfeltet, men hun/han har en viss kjennskap, noen forsøksvise hypoteser eller i hvert fall forventninger på forhånd" (Gentikow, 2005, s. 40). I denne oppgaven er det brukt det Østbye et al. kaller en abduktiv studie, det vil si at den går ut fra "empirisk observerte tilfeller, slik som induksjon, men er åpnere for å knytte analysen til overordnede teoretiske perspektiver" (Østbye et al., 2007, s.109). Abduktive studier kjennetegnes av hermeneutiske prosesser, hvor den overordnede forståelsen og delforståelser hele tiden innvirker på hverandre, og på denne måten skaper mening. I denne forskningsprosessen foregår det et konstant vekselspill mellom teori, analytiske begrep, forståelser og empiriske observasjoner (Østbye et al., 2007). For meg innebar dette at jeg på forhånd hadde visse antakelser om hva jeg ville undersøke, og en tanke om hvilken teori jeg ville benytte meg av i diskusjonen. I løpet av arbeidet med materialet måtte jeg revurdere teorivalget mitt, da det dukket opp andre mønstre i materialet enn det jeg hadde forutsett.

4.2 Utvalg, rekruttering og informanter

Jeg har i min undersøkelse gjort et strategisk utvalg av mine informanter. Logikken og styrken i et strategisk utvalg ligger i det å velge informasjonsrike caser eller informanter som man studerer i dybden. Informasjonsrike informanter er de som gir lærerik informasjon på de spørsmålene som er sentrale for formålet med undersøkelsen. Formålet med et strategisk utvalg er nettopp det å velge informasjonsrike caser eller informanter som vil belyse undersøkelsens problemstilling (Patton, 1990, s.169). I henhold til min problemstilling skulle utvalget være kvinner, men jeg har satt visse kriterier for å avgrense dette utvalget ytterligere. Opprinnelig hadde jeg ikke tenkt å ha noen bestemte aldersgrupper, men jeg fant senere ut av det ville være hensiktsmessig å avgrense utvalget til å omfatte to ulike aldersgrupper. Dette vil jeg komme tilbake til litt senere i avsnittet.

Det finnes ulike metoder for å rekruttere informanter. Michael Quinn Patton oppramser hele 15 utvalgsmetoder for å rekruttere informanter. Han skriver også at det er fullt mulig å benytte seg av mer enn en utvalgsmetode for en undersøkelse (Patton, 1990). For å rekruttere informanter har jeg benyttet meg av en blanding mellom to utvalgsmetoder. Den ene er det som kalles en homogen utvalgsstrategi, som vil si at man velger ut et lite enhetlig utvalg. Formålet med et homogent utvalg er å beskrive en bestemt undergruppe i dybden (Patton, 1990). I følge Gentikow (2005) er homogene utvalg spesielt godt egnet for å beskrive bestemte gruppers reaksjoner på enkelte fenomener. Fokusgruppeintervju er ofte basert på

homogene utvalg. I mitt tilfelle har jeg ikke benyttet meg av fokusgruppeintervju (jeg har som tidligere nevnt benyttet meg av kvalitative dybdeintervjuer), men har likevel brukt denne utvalgsstrategien. Grunnen til dette valget er at jeg anser de to aldersgruppene av kvinner for å være en relativt homogen gruppe, som jeg ønsker å undersøke nærmere med hensyn til hva de tenker og mener om fenomenet bokmediet, i alle sine formater, og finne ut om det er noen forskjell mellom deres erfaringer og oppfatninger. Den andre utvalgsstrategien jeg har tatt i bruk, er det som kalles snøballmetoden. Snøballmetoden vil si at "man går ut fra en kjent kontakt, ber denne om å skaffe en ny kontakt, som så setter forskeren i forbindelse med en ny informant; og slik «baller det på seg»" (Gentikow, 2005, s.80).

Jeg tok først kontakt med en eller to kvinner innenfor de to aldersgruppene jeg ønsket å undersøke nærmere, og gjennom dem kom jeg i kontakt med nye informanter, og det var på denne måten jeg skaffet meg ytterligere nye informanter. En kan derfor si jeg har først brukt den homogene utvalgsmetoden for deretter å benytte meg av snøballmetoden.

4.2.1 Informantene

Kvalitative dybdeintervjuer er velegnet for å gå i dybden på hva informantene mener og hvordan de forstår et fenomen, slik at en oppnår innsikt i deres egen opplevelse av bruken eller erfaringen av fenomenet. Dette oppnås gjennom informantenes egne forklaringer og ord. Siden jeg har valgt å ha et homogent utvalg med kvinner, har det tillatt meg å gå mer i dybden på hva akkurat denne gruppen lesere anser som verdifulle egenskaper ved bokmediet. Selv om jeg har valgt å benytte meg av snøballmetoden, og utvalget dermed har blitt noe tilfeldig (innenfor det homogene utvalget), har det vært visse kriterier informantene har måttet ha, et av de viktigste var at de er lesere av bøker enten på papirbok, ebok, lydbok, eller alle tre. I tillegg har jeg valgt å dele det homogene utvalget inn i to grupper, eldre og yngre kvinner, for å sammenligne disse to gruppenes syn på bokmediet. Derfor ble alder også et kriterium. De yngre kvinnelige leserne måtte være mellom 20 og 30 år, mens de eldre kvinnelige leserne måtte være mellom 60 og 70 år. Bakgrunnen for valget om å dele utvalget i to aldersgrupper er gjort på grunn av ønsket om å se om det var noen forskjeller i synet og oppfatningen av bokmediet blant disse to aldersgruppene. Utvalget mitt kan på ingen måte sies å være representative for alle kvinner. Selv om jeg har valgt et homogent utvalg, har jeg ingen ønsker om å generalisere funnene mine for hele denne gruppen lesere (kvinnelige lesere). Som tidligere nevnt er ikke metoden jeg har valgt velegnet for generalisering. Det informantene mine kan vise er tendenser i disse to aldersgruppene når det kommer til bokmediet og dets verdier, og eventuelt hvilke forskjeller og/eller likheter som finnes i oppfatninger.

Informantutvalget mitt endte til slutt opp på fem yngre kvinner hvor de fleste er i midten eller slutten av tjueårene og fire eldre kvinner som er i begynnelsen eller midten av sekstiårene, altså et utvalg på totalt ni informanter. Her er en kort presentasjon av mine informanter:

- "Oda" er 27 år og jobber som bibliotekar ved et folkebibliotek. Hun er utdannet bibliotekar.
- "Malin" er 29 år og jobber i markedsavdelingen i forlag. Hun har tidligere jobbet ti år i bokhandel. Hun har en bachelor i litteraturformidling og en master i nordisk litteratur.
- "Emma" er 27 år og jobber i økonomiavdelingen i Sintef. Hun er utdannet siviløkonom.
- "Kristine" er 26 år og jobber som personlig trener og instruktør. Hun har en bachelor i idrett, friluftsliv og helse og ett årsstudium ernæring.
- "Martine" er 27 år, utdannet kiropraktor og jobber som kiropraktor.
- "Vilde" er 66 år. Hun har tidligere jobbet på Universitetet i Oslo og som lærer ved videregående. Hun er cand. philol. med nordisk hovedfag, fransk mellomfag, kjemi mellomfag og lingvistikk semesteremne. Er nå pensjonert.
- "Inger" er 66 år, og jobber med datasupport og dataprogrammering. Har litt forskjellig utdanning blant annet typografi og bedriftsøkonomi.
- "Susanne" er 61 år. Har jobbet med litt forskjellig blant annet på Postgirokontoret, Emma Hjorth, som lærervikar og i Montessori barnehage.
- "Berit" er 61 år. Hun har ingen formell utdanning, men utdannet seg i reiki da hun var 50 år. Ellers har hun jobbet i barnehage, som vikar i skolen og holdt kurs i ulike husflidsteknikker.

Utvalget er noe skjevt i forhold til de to aldersgruppene. I følge Patton er det ingen regler for utvalgsstørrelsen. Utvalgsstørrelsen avhenger av hva en vil vite, formålet med undersøkelsen, hva som vil være nyttig/brukbart, hva som vil gi troverdighet og hva som kan gjennomføres med den tiden og de ressursene man har til rådighet (Patton, 1990, s.184). Seidman trekker frem to utvalgskriterier som indikerer at man har *nok* informanter, nemlig tilstrekkelighet og metningspunkt. Ved tilstrekkelighet kan man spørre seg: Er antallet informanter tilstrekkelig for å kunne avspeile eller reflektere omfanget av deltakere og områder som utgjør populasjonen slik at andre som ikke er med i utvalget kan ha en mulighet til å assosiere seg med erfaringene til de som er med i utvalget? Metningspunktet er det punktet i undersøkelsen hvor forskeren begynner å høre den samme informasjonen om igjen, flere ganger. Det er det

punktet når hun eller han ikke lærer noe nytt av informantene sine (Seidman, 2006, s.55). Mitt datamateriale har gitt meg gode og rike beskrivelser av det fenomenet jeg var ute etter å undersøke. Selv om informantutvalget mitt ikke har vært større enn ni, føler jeg at jeg har nådd et metningspunkt da visse mønstre gjentok seg. Samtidig var det noen meninger og erfaringer som var ulike, og jeg mener av den grunn at utvalget var tilstrekkelig slik at kvinner som befinner seg utenfor utvalget, men innenfor populasjonen, også kan assosiere seg med erfaringene og meningene til de i utvalget, og det er dermed oppnådd tilstrekkelighet. Med den tid og ressurser jeg har hatt til rådighet har utvalget mitt gitt meg nyttig informasjon om det fenomenet som oppgaven belyser. "The validity, meaningfulness, and insights generated from qualitative inquiry have more to do with the information-richness of the cases selected and the observational/analytical capabilities of the researcher than with sample size" (Patton, 1990, s.185). Det viktigste ved utvalget av informanter er at personene er informasjonsrike. Dette kriteriet er blitt oppfylt i min undersøkelse, da alle de som er intervjuet har svart på spørsmål om sitt forhold til bokmediene.

4.3 Gjennomføring av intervjuene og transkribering

Etter noen runder med omarbeiding av intervjuguiden gjennomførte jeg en pilotstudie på et par personer før jeg begynte intervjuene med informantene. Dette ga meg blant annet en indikasjon på hvordan spørsmålene ble oppfattet og hvor lang tid et intervju ville ta. Etter pilotundersøkelsen og litt mer omarbeiding med intervjuguiden begynte jeg med intervjuene. Førstegangskontakt med informantene ble gjort gjennom to bekjente innenfor de to aldersgruppene som jeg visste kunne gi meg god informasjon om fenomenet som skulle undersøkes. Gjennom disse kom jeg deretter i kontakt med mine andre informanter, og slik fortsatt rekrutteringen. Alle intervjuene er blitt spilt inn på en diktafon med informantenes samtykke (mer om samtykke under *3.4 Ethiske refleksjoner*). Så langt det lot seg gjøre, prøvde jeg å holde intervjuet på et rolig og avslappende sted slik at informanten ville ha det komfortabelt, og for at det skulle være minst mulig forstyrrelser. I de fleste tilfellene var jeg så heldig å få komme på besøk hjem til informanten selv. Dette har jeg sett på som en fordel, da jeg mener det skapte en god relasjon mellom informanten og meg, noe som er viktig i en intervjusituasjon. Ved å gjennomføre intervjuene i kjente og vante omgivelser for informantene, og hvor de kan føle seg trygge på situasjonen, mener jeg de har følt seg mer avslappet og komfortable enn hva de ville gjort på et mer offentlig og åpent sted. Dette vil jeg påstå har ført til mer åpenhet og ærlighet fra informantene.

4.3.1 Transkribering

Intervjuene har foregått ansikt-til-ansikt og vært gjort muntlig, og informasjonen er spilt inn på diktafon. Datamaterialet foreligger dermed som muntlig tekst, og det er da vanlig å transkribere det, det vil si skrive det ut og omgjøre det til en skriftlig tekst. Fordelen med å transkribere er at materiale vil foreligge lett synlig og i fysisk form, slik at det blir lettere å gjennomføre analysearbeidet (Gentikow, 2005, s.116). Transkriberingen av intervjuene ble gjort kort tid etter at selve intervjuene var gjennomført, slik at de var friskt i minnet. For å opprettholde deltakernes anonymitet og konfidensialitet ga jeg alle informantene et kodenavn. Bare jeg har hatt oversikten over hvilke kodenavn som er relatert til dataene fra de virkelige informantene. For at jeg lettere skulle kunne ordne materialet og for å kunne finne igjen og henvise til sitater i analysen, markerte jeg hvert spørsmål med min forbokstav og et tall, og tilsvarende tall for det tilhørende svaret, men med forbokstaven til kodenavnet til informanten. I følge Gentikow (2005, s.116) er det et spørsmål som ofte oppstår når man transkriberer: man må skrive ut alt? Ofte har man kanskje lyst å hoppe over en del passasjer på grunn av at det er informasjon som er lite relevant for selve undersøkelsen. Å utelate informasjon er tillatt, men det er da viktig at utelatelsene blir markert, for eksempel med parentes og en kort forklaring på hva som er sagt i denne passasjen. Under transkriberingen av intervjuene valgte jeg å utelate informasjon jeg mente ikke var relevant for undersøkelsen for å spare både tid og plass. Utelatelsene ble markert med bestemte tegn og en forklaring på hva som var utelatt. Jeg brukte også bestemte symboler for å legge til opplysninger. Det kunne være observasjoner jeg husket jeg hadde gjort under intervjuet, eller opplysninger som ikke kom tydelig nok frem på opptakeren, men som jeg husket var blitt fortalt. Et annet spørsmål som oppstår under transkriberingen, berører behandlingen av språket til informanten. Språket er muntlig tale og avviker ofte fra skriftspråket. For noen forskere er det viktig å ha det helt autentisk slik det sies, mens andre velger å normalisere språket. Det finnes ingen fastsatte regler på dette området, og det må derfor vurderes i forhold til hva som skal analyseres og hvilke analysemetode som er valgt (Gentikow, 2005, s.117). I de første transkriberingene skrev jeg ned alle ord som ble sagt i intervjuet, alle «ehh» og «øhh...». Etter hvert fant jeg ut at dette var for tidkrevende og egentlig ikke avgjørende for min analyse, og valgte derfor etter hvert å gå bort fra denne metoden. I stedet har jeg brukt «...» der det er tenkepause og lignende. Språket har ikke vært avgjørende for min undersøkelse, men jeg har likevel prøvd å holde meg til informantenes dialekt eller ordklang, siden dette er en del av deres uttrykksmåte. Men dette har ikke hatt noen særlig betydning for undersøkelsen. Uklare

sekvenser er blitt markert, og jeg har på best mulig måte forsøkt å fortolke uklarhetene. Med transkripsjonene fikk jeg fordypet meg i teksten og fikk nye ideer til analysearbeidet.

4.4 Etiske refleksjoner

I kvalitativ forskning er etisk bevissthet meget viktig på grunn av den personlige interaksjonen. Forskeren vil alltid stå overfor etiske utfordringer i en intervjusituasjon. Et etisk dilemma knyttet til datainnsamlingen er at forskeren ikke misbruker den nære kontakten som oppstår mellom informant og forsker. I tillegg er det viktig at informantens grenser blir respektert. Det er viktig at de opplysningene man innhenter i intervjuene behandles med størst mulig varsomhet og spesielt de sensitive opplysningene ved datamaterialet (Gentikow, 2005; Thagaard, 1998). I følge Kvale og Brinkmann er det fire etiske retningslinjer som forskere bør følge: informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser/følger og forskerens rolle. Det anbefales å innhente informantens samtykke i forkant av intervjuene, noe jeg har fulgt. Et informert samtykke bør inneholde informasjon om formålet og hensikten med intervjuet; at informanten sier seg villig til å utlevere informasjon om problemstillingen; hvem som vil ha tilgang til intervjuet og annet materiale; konfidensialitet; om forskeren kan publisere hele intervjuet eller bare deler av det; i tillegg bør informantene vite at de kan trekke seg fra undersøkelsen når de måtte ønske (Kvale og Brinkmann, 2009). I forkant av intervjuene delte jeg ut et skjema for informert samtykke hvor jeg ga opplysninger om nettopp dette. Dette følte jeg ga både meg og mine informanter en trygghet om hvilke rammer som var satt for intervjuet. I tillegg var det veldig viktig for meg at informantene visste at alt materiale ville bli behandlet konfidensielt, og at de fikk opplysninger om hvem som hadde tilgang til datamaterialet i etterkant av intervjuene. Anonymitet kan både beskytte informantene, men det kan også nekte dem "the very voice in the research that might originally have been claimed as its aim" (Parker sitert i Kvale og Brinkman, 2009, s. 73). De fleste av mine informanter er anonymisert, men alle fikk likevel valget om å bli kreditert med sitt eget navn.

En annen viktig tanke når det kommer til det etiske ved kvalitative intervjuer, er forskerens rolle. Siden forskeren selv er hovedinstrumentet for å anskaffe kunnskap, forsterkes viktigheten av hennes/hans integritet i kvalitative intervjuer. Det er forskerens moralske integritet som fører frem til moralsk forsvarlige spørsmål og handlinger. I tillegg er det viktig hun/han har en profesjonell distanse til informantene. Det er viktig at hun/han ikke identifiserer seg for tett med informantene, slik at en ender opp med å rapportere og tolke alt fra informantenes perspektiver (Kvale og Brinkmann, 2009). Dette har vært viktige aspekter

for meg, både under arbeidet med intervjuguiden (hvilke spørsmål bør jeg og kan jeg stille) og under selve intervjuene. Jeg har prøvd under hele datainnsamlingsperioden å reflektere over min fremtreden og handlinger under intervjuene, og endret dem der jeg har sett det har vært nødvendig og mulig.

4.5 Analysen og kvalitetssikring

Da transkriberingene var ferdigstilte, leste jeg over hvert intervju opptil flere ganger, for å få et overblikk og detaljrikt innblikk i hva hver enkelt informant sier. Etter at transkriberingen av intervjuene er ferdige, anbefaler ofte metodelitteraturen at man koder datamaterialet. En måte å kode funnene på er å lage matriser over datamaterialet. Denne metoden valgte jeg for å kode og systematisere materialet fra intervjuene. Ved hjelp av matrisene har jeg fått systematisert det samlede datamaterialet, og de har vært til god hjelp for å kunne håndtere datamengden, få et overblikk og innblikk i dimensjonen av materialet, og de har hjulpet til med å gi et forholdsvis ryddig utgangspunkt for selve fortolkningen (Gentikow, 2005, s.122-123). Jeg har laget to ulike datamatriser over materialet. Først laget jeg en matrise over hver av informantenes forskjellige utsagn inndelt etter kategori. Dette ble gjort for å få et ryddig og samlet bilde over hva hver enkelt mener om det bestemte temaet. Deretter laget jeg en fortolkende matrise for hver enkelt informant basert på den første matrisen. På denne måten fikk jeg et enda større dypdykk inn i materialet.

Jeg har foretatt en temabasert analyse, det vil si at man sammenligner alle utsagnene fra informantene i forhold til bestemte tematiske enheter. Denne analysemetoden har tillatt meg å "gå i dybden på de enkelte tematiske aspektene som karakteriserer erfaringen som undersøkes" (Gentikow, 2005, s.136). De tematiske enhetene er som regel de kategoriene man har funnet eller bestemt seg for i kodingsfasen. Under arbeidet med både intervjuguiden og datamatriksen hadde jeg funnet frem til en del temaer som jeg valgte å dele dataene inn etter, og disse endte opp med å bli de tematiske enhetene som ble sammenligningsgrunnlaget for analysen. Ved å sammenligne de enkelte informantenes uttalelser i forhold til visse tema kan det ofte vise seg et nyansert bilde av både like og varierte meninger/erfaringer, som kan fortolkes som mangesidige, med både kjente trekk og antakeligvis også noen nye og overraskende detaljer (Gentikow, 2005).

4.5.1 Reliabilitet, validitet og generalisering

De største innvendingene mot kvalitative intervjuer har vært at de ikke oppfyller kravene om validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. En del (kvantitative) forskere hevder at kunnskapen man genererer fra kvalitative intervjuer ikke er reliabel siden de er en følge av ledende spørsmål, og de mangler validitet fordi de baserer seg på subjektive inntrykk og fortolkninger. Kravet om generaliserbarhet oppfyller de heller ikke, i følge noen forskere, ettersom det er for få intervjupersoner som utgjør datamaterialet. (Gentikow, 2005, s.56; Kvale og Brinkmann, 2009, s.168). Kvalitative intervjuer kan ikke måles på samme grunnlag som kvantitative undersøkelser, som for eksempel spørreskjema. De har helt forskjellig grunnlag og målsetting. "En forskningslogikk som er basert på et prinsipp om objektivitet, hvor forskeren oppfattes som uavhengig i forhold til informanten, er ikke holdbar i studier der mennesker forholder seg til hverandre" (Thagaard, 2003, s.179). I en intervjusituasjon er det relasjonen mellom forsker og informant som er noe av det viktigste for å kunne oppnå troverdig og riktig informasjon. Informasjon som vil være datagrunnlaget for undersøkelsen. Derfor var det for meg viktig å skape en god relasjon mellom meg og mine informanter, slik at de følte de kunne stole på meg og fortelle åpent om sine erfaringer. Det at jeg kom i kontakt med informantene gjennom venner og bekjente, mener jeg var med på å skape et godt forhold allerede før intervjurundene begynte, da de hadde et tillitsforhold til de som henviste meg til dem. Problemer som ofte trekkes frem ved kvalitative intervjuer, er at folk ikke alltid forteller hele sannheter, eller ikke husker ting/hendelser riktig, eller at de sier det de tror du vil høre etc., og dette kan igjen svekke reliabiliteten (Berger, 2000). Jeg har på ingen måte noen garanti for at det mine informanter har fortalt er sannheten eller autentiske utsagn, men jeg har valgt å stole på at de har gitt meg oppriktige svar om sine opplevelser og erfaringer. I tillegg har jeg hatt noen kontrollspørsmål for å teste tidligere angitte svar. Samtidig er ikke temaet for oppgaven av slik karakter at jeg trenger sensitive opplysninger eller opplysninger man føler seg flau over. Derfor mener og tror jeg at den informasjonen jeg har fått fra hver enkelt er det de faktisk mener og føler om fenomenet.

I følge Thagaard (2003) er ikke konsistens et relevant krav i kvalitativ forskning, slik som det er i kvantitativ. For å teste reliabiliteten og validiteten i en kvantitativ undersøkelse gjennomfører man undersøkelsen en gang til, og man skal helst komme frem til nærmest det samme resultatet som førstegangsundersøkelsen. Dette er ikke mulig med et kvalitativt intervju. Man kan studere samme situasjon flere ganger, men forskeren vil ikke opptre på samme måte og få de samme resultatene ved repeterte studier. Reaksjonen fra ulike

informanter og fra samme informant på ulike tidspunkt vil alltid være forskjellig. Ved å forholde seg så likt som mulig i intervjusituasjoner som gjentar seg, vil man i tillegg miste informasjon. "Et viktig poeng i kvalitativ forskning er at forskeren bruker seg selv og den situasjon som oppstår til å få så mye informasjon som mulig. Situasjoner er aldri like, men avhengig av forskningsprosessen og hvordan relasjonen mellom forsker og informant utvikler seg" (Thagaard, 2003, s.179). I følge Østbye et al. (2007, s. 118,119) kan man styrke reliabiliteten ved å ta opp intervjuet på bånd (eller lignende). Da kan man forholde seg til det som blir sagt, ord for ord. Det kan også være med på å styrke validiteten, siden det gir en mulighet til å lete etter sammenhenger og tolke utsagnene på nytt i etterkant av intervjuene. Ved bare å ta notater er det begrenset hva en får med seg av det som blir sagt, og vanskeligere å finne tilbake til senere. Med opptakene av intervjuene har jeg hatt mulighet til å gå tilbake til samtalene for å søke etter nye utsagn, og det har gitt muligheter for nye tolkninger av gamle utsagn. Dermed er noe av reliabiliteten og validiteten til undersøkelsen styrket.

Kravet om generaliserbarhet har nok vært det mest brukte argumentet mot kvalitative metoder. Hensikten til en kvalitativ studie er ikke alltid å generalisere funnene, men heller "å oppnå en forståelse av dynamikken som fins i konteksten som studeres" (Østbye et al., 2007, s.118). Denne oppgaven bestreber seg ikke på å generalisere kvinners forhold til bokmediene. Både utvalget og størrelsen av studien er for små til at funnene skal kunne generaliseres i statistisk forstand. Informantene som danner bakgrunnen for analysen kan ses på som utøvere innenfor en større tendens, men de kan ikke sies å representere kvinnelige lesere som helhet. Selv om forskningsresultatene i denne undersøkelsen ikke er generaliserbare, er det gode grunner til å tro at funnene er det Thagaard (2003, s.21) kaller overførbare, det vil si at tolkningene basert på en undersøkelse også kan gjelde i andre sammenhenger.

5. Empiri og analyse

Frem til nå har jeg presentert bokmediets historiske utvikling og belyst hvilken plass kvinner har hatt som lesere og hvordan de er som lesere. For å kunne besvare oppgavens problemstilling om hvilket forhold kvinner har til bokmediene og lesning, og hvilken verdi bokmediet har for dem, vil jeg i dette kapittelet ta utgangspunkt i mitt empiriske forskningsmateriale og trekke frem ulike teoretiske perspektiver for å belyse dem ytterligere.

5.1 Lesebakgrunn

For å få et overblikk over hvilket forhold mine informanter har til bokmediene ønsket jeg å finne mer ut av deres lesebakgrunn, det vil si hvor mye de leser, hva de leser, hvor leser de, hvorfor de leser og om lesningen har endret seg noe i løpet av årene. Uavhengig av alder, sier så å si alle informantene at de har et godt forhold til bøker, og at de alltid har likt å lese.

"Jeg har alltid likt å lese, og det var vel en av grunnene til at jeg begynte å studere bibliotek. Nå leser jeg mye i forhold til jobben, og det blir mye barnebøker som jeg vanligvis ikke ville lest hvis jeg ikke hadde den jobben. Men jeg prøver jo å lese voksenbøker som jeg selv vil lese. Så det blir mye lesning" (Oda 27)

"Jeg har alltid likt å lese mye, eller jeg leser ikke så mye, men jeg har alltid likt å lese. Jeg tror det startet da jeg var liten og jeg leste mye Frøken detektiv og den type litteratur. Jeg holder nesten alltid på med en bok." (Kristine 26)

"Jeg har vel egentlig lest siden jeg var bitte, bitte liten, eller siden jeg lærte å lese. Så har vel vært en sånn typisk boknerd kan man kanskje si, som var veldig mye på biblioteket og lånte bøker. Alltid vært veldig glad i å lese. Bøker betyr helt klart veldig mye for meg. Jeg tror jeg alltid har en bok i veska og en på nattbordet, og noen ganger har jeg fler." (Malin 29)

"Jeg er vokst opp i et bokhjem der både far og bestefar og onkler jobbet på boktrykkeri. Så jeg har alltid hatt veldig mye bøker i huset. Vi har alltid hatt tilgang på mye nye bøker, i og med at mye av det ble trykt der hvor disse familiemedlemmene jobbet." (Inger 66)

"Jeg har vel alltid hatt et veldig godt forhold til bøker, og har alltid lest mye." (Vilde 66)

Susanne (61) er en informant som skiller seg ut når det kommer til hennes forhold til bøker. Hun forteller at hun har et litt tosidig forhold til bøker. På den ene siden føler hun at det kan bli for mye bøker og at hun drukner i dem. Mens hun på den andre siden elsker bøker og de må være der, som hun sier.

"Så det er klart, jeg tror ikke jeg kunne hatt et liv uten bøker. Altså, de må være her. Jeg må ha bøker, men de behøver ikke å være helt inn på meg. Bøker er en viktig del av livet. Jeg kan godt klare meg uten bøker en stund, det kan jeg. Men det må være... jeg må vite at det er en bok jeg kan lese eller se i." (Susanne 61)

Berit (61) er den eneste av informantene som er med i en såkalt bokklubb(i hvert fall den eneste som nevner det). Her møtes de ca. en gang i måneden og bytter bøker med hverandre. Det er ikke slik at de nødvendigvis diskuterer boken etter at de har lest den, slik som det ofte er vanlig å gjøre i bokklubber. For som oftest leser de ulike bøker. Bokklubben er mer et møtepunkt for å bytte og låne bøker av hverandre. Hun forteller at før hver jul så møtes de for å finne ut hvilke bøker hver enkelt skal ønske seg, slik at ikke flere får samme bok.

5.1.1 Hyppighet av lesning

Når det kommer til hvor ofte de leser, eller hyppighet av lesning, er det tre informanter, Malin, Oda og Vilde som skiller seg ut. Malin (29) forteller at hun leser hele tiden, og at hun alltid har en bok hun leser.

"Jeg tror ikke det skjer at jeg ikke har noe å lese på. Da finner jeg i hvert fall frem noe veldig fort." (Malin 29)

Oda (27) sier hun prøver å lese litt hver dag, men at det er begrenset hvor mye tid hun bruker. Hun regner med at hun leser i gjennomsnitt en time hver dag. Dette kan variere med hva annet som skjer i livet hennes. En grunn for deres jevne lesehyppighet er nok jobben deres, da begge jobber med bøker. Malin jobber i forlag og jobber mye med manus. Oda jobber i bibliotek og må av den grunn lese en god del bøker i jobbsammenheng. Men begge leser også mye privat. Oda leser rundt 200 bøker i året. Mesteparten av disse er barne- og ungdomsbøker som hun leser i forbindelse med jobben, men hun leser ca. to voksenbøker i måneden som er utenom jobben. Malin leser i gjennomsnitt en bok i uken, utenom jobben, det vil si ca. 52 bøker i året. Av de eldre informantene er det nok Vilde (66) som også skiller seg ut i forhold til de andre informantene, i forhold til lesemengde og hyppighet. Selv om hun sier at lesingen går veldig periodevis, så anslår hun at hun leser rundt to bøker per uke. Dette kan variere, og at det ofte kommer an på boken.

"Jeg kan lese en bok på en dag hvis den er fengende og spennende. Ellers kan det ta lengre tid." (Vilde 66)

Berit (61) er en annen av de eldre informantene som også leser en del. Hun sier hun leser hver dag, og har alltid en eller to bøker hun holder på med samtidig. Forteller at hun ikke har samvittighet til å sette seg ned på dagen å lese. Derfor blir det som regel på sengen hun leser, men da kan hun lett sovne, sier hun. Ellers hører hun en del på lydbøker (mer om dette bokmediet senere i analysen), og på den måten får hun gjort andre ting samtidig. Antall bøker hun leser i året er hun usikker på og det kan variere, men hun tror hun leser rundt 14 bøker i året, det vil si litt over en bok i måneden. Som regel er det i feriene hun får lest mest.

"...jeg syns det er kjempe deilig når det er ferie og kan bare ligge å lese på stranden eller på terrassen på hytta eller sånn en dag «nå blåser jeg i alt, nå skal jeg bare lese». Åh, det er topp!" (Berit 61)

Det som er likt for så å si alle informantene er at de sier at lesningen er veldig variabel eller at det går veldig i perioder. Ferier er helt klart en periode der det leses mest. Antall bøker som leses er også veldig variabelt blant alle informantene. Men for de fleste ligger det på rundt en til to bøker i måneden, unntatt Kristine som oppgir at hun leser kanskje to-tre i året. Berit leser rundt 14 bøker i året, sier hun, men så kommer lydbøkene i tillegg som hun ikke har oversikt over.

"Også har det vært mer periodevis, at det er noen perioder i livet man har likt det bedre enn andre. Og så leser jeg alltid i ferier og kanskje mest på vinteren hvor det er litt mørkt og kaldt, og man har lyst på litt sånn «lyspunkt bøker». Mens på høsten er det kanskje mindre når man kanskje har mye å gjøre og er mye ute og så videre." (Emma 27)

"Det går veldig i perioder. Men jeg leser mye når jeg har ferie og i helger leser jeg mer. Men på hverdager leser jeg ikke så veldig mye." (Kristine 26)

"Jeg er litt sånn periodeleser, for jeg kan godt lese to-tre forskjellige bøker samtidig, men så kan det også være forskjell på hva jeg leser i ferier og hva jeg leser sånn ellers i året. Jo altså, jeg har vel alltid en bok liggende, men så kan jeg få lyst til å lese en annen type bok og så blir den andre kanskje liggende litt." (Inger 66)

5.1.1.1 Høytlesning tilbake

Susanne (61) forteller at hun akkurat i denne perioden (intervjuene foregikk) ikke leser en bok selv, men at mannen hennes leser for henne på sengen hver kveld.

"... det er altså så gøy, for det har vi gjort flere ganger skjønner du, at han leser høyt på sengen. Så sånn sett så leser jeg hver dag. Blir lest for. Akkurat i denne perioden så blir jeg lest for." (Susanne 61)

Berit forteller også at hun og mannen leser høyt for hverandre på kvelden. To av de eldre informantene har altså gått tilbake til den gode gamle høytlesningen. I lesningens historie er det mulig å snakke om tre motsetningspar, i følge Rem (2003). For det første står en form for høytlesning, enten det er høyt eller mumling, mot en stille og visuell leseform. Dernest finner en intensiv form for lesning sted, der et lite antall tekster leses om og om igjen, og mot en utstrakt form hvor et større antall tekster leses med mindre oppmerksomhet. For det tredje finner man en privat leseform, der leseren er skilt fra verden utenfor, og der en går mot en form for høytlesning som foregår i en mer sosial sammenheng (Rem, 2003, s.37). Det er spesielt motsetningsparene med høytlesning som er aktuelle i denne oppgavens sammenheng. Den moderne leseformen er en stille, ensom og hurtig aktivitet. Den "gammeldagse" lese måten var som regel muntlig, enten høyt i grupper eller individuelt med en dempet

stemme. Den stille lesningen gikk raskere og hadde en mer umiddelbar virkning på leserens indre liv enn høytlesningen. Høytlesningen gikk saktere og var mer på et ytre plan enn stille lesningen. Stillelesningen fortrenget for alvor den mumlende oraliserte lesningen i løpet av middelalderen, men det er viktig å huske at høytlesning var veldig vanlig i Europa helt til begynnelsen av det tjuende århundret. Mye av lesningen i familien, for eksempel, foregikk som høytlesning. Lesningshistorikere har etter hvert kommet frem til den oppfatningen at disse ulike leseformene i lange perioder har overlappet (Saenger, 1997; Rem, 2003). Selv om det i dag er mest vanlig å lese stille og for seg selv, er ikke høytlesningen "utdødd". Vi leser fortsatt høyt i barnehagen og barneskolen (selvfølgelig mest fordi barna ikke har lært å lese ennå). Men også når barna har lært å lese for seg selv, er det mange som fortsatt liker å bli lest høyt for. Høytlesning gjør lesningen til en sosial handling, og gir en annen opplevelse av en bok enn om man hadde lest den stille, for seg selv (vil jeg påstå). Berit og Susanne, som leser høyt med ektemennene sine, forteller at det hender de skrur av fjernsynet for heller å lese (høyt) sammen på kvelden. Det blir noe de gjør sammen, i stedet for å sitte med hver sin bok. De gjør lesningen til en sosial handling.

5.1.2 Hva leser de og hvorfor leser de?

Hvilken type litteratur de ulike kvinnene leser, varierer selvfølgelig, men det er helt klart noen felles trekk, også på tvers av aldersgruppene. Virkelighetsnære bøker som for eksempel biografier eller historisk relaterte bøker, er bøker som helt klart er populære blant flere av informantene.

"Jeg liker best sånne bøker som er litt triste, men med en fin slutt, og ofte at det er litt historisk. At man samtidig kan lære noe, eller at det har vært litt sannhet i det også." (Emma 27)

"Jeg har vel egentlig alltid vært glad i historiske romaner. Nå er jeg veldig glad i Herman Lindqvist. Jeg synes han skriver sånn at jeg synes at det er veldig interessant å lese historie fordi det blir litt romanaktig over det. Og jeg synes det er morsomt å lese bøker som man kan lære litt om andre kulturer." (Berit 61)

"Jeg liker biografier, virkelighetsnære bøker. Jeg er ikke så glad i krim. Men gjerne historiske, noe som har en historisk greie på en eller annen måte. Det er noe man kan forholde seg til." (Martine 27)

"Men nå kan du si, etter at jeg har blitt litt eldre så leser jeg mest dokumentar og biografier og den type litteratur, men jeg leser jo noe lettere romaner også. Skjønnlitteratur." (Vilde 66)

Vilde (66) og Inger (66) liker begge å lese engelske bøker. Kristine (26) liker å lese bøker som Harry Potter, bøker som er under kategorien fantasylitteratur. Det hun synes er "skikkelig gøy", som hun sier. Men også hun liker bøker som er virkelighetsnære og tar for seg andre

kulturer, for eksempel *Balansekunst* av Rohinton Mistry og *Shantaram* av Gregory David Roberts, som begge tar for seg Indias kultur og historie. Malin (29) er også glad i fantasy litteratur, i tillegg til samtidslitteratur og krim. Malin (27), Susanne (61), Vilde (66) og Martine (27) forteller at de ikke er så glad i krim, og denne sjangeren leser de sjelden. Emma (27) liker krim, men sier hun trenger litt "positiv input" som hun kaller det, og lære litt, og at hun ikke orker at det bare er krim. Selv om dette har endret seg da hun tidligere nesten bare leste krim. Ungdomsbøker er populær hos både Oda (27) og Malin (29).

"Jeg har funnet ut at jeg er egentlig ganske glad i ungdomsbøker, som er lette. Jeg prøver å lese klassikere og sånne litt tyngre bøker, men ettersom jeg ser på dette som en fritids hobby som skal gi meg glede, så ser jeg ikke mye glede i å måtte tenke så mye når jeg leser." (Oda 27)

Sitatet fra Oda gjør at vi glir litt over på et annet spørsmål jeg stilte informantene, nemlig om informantene vet hvorfor de leser, eller hva er grunnen til at de leser.

"Jeg er glad i en god fortelling, det kan godt være krim, action, kjærlighet, men det må være en god fortelling som er godt skrevet. Det skal være en historie som jeg skal huske når jeg legger fra meg boka, rett og slett. Det skal gi meg en virkelighetsflukt, er det ikke det det heter?" (Oda 27)

Oda er ikke alene om at lesningen skal gi en virkelighetsflukt. Både Emma (27) og Kristine (26) leser ofte for å leve seg inn i en annen verden og for å kunne slappe av.

"Sånn som nå liker jeg å lese bøker fordi man kobler av fra andre ting, og det er sånn hvis man bekymrer seg over noe eller stresser over noe eller bare trenger å koble av, så er det utrolig deilig å lese en bok, for da kommer man inn i en helt annen verden. Så det er som oftest derfor jeg leser." (Emma 27)

"Det er avslappende. Man kommer inn i en egen liten verden. Også, i hvert fall noen, så lærer man litt også, eller man får innblikk i andre kulturer. Kanskje derfor. Men det er kanskje først og fremst det der med å slappe av. Det er det jeg forbinder med lesning, liksom det der med å ta pause." (Kristine 26)

Susanne (61) mener også at avslapning og å få tankene bort fra noe annet, er en av grunnene til at hun leser. Andre grunner hun nevner for å lese er å lære mer, og å lære mer om andre kulturer (slik som også Kristine nevnte). Dette er også grunner for at både Vilde (66) og Berit (61) leser.

"Jeg leser både for å underholdes og for å lære noe. Og hvis jeg kan gjøre det kombinert er jo det det beste." (Vilde 66)

"Og jeg syns nok det er morsomt å lese for å lære litt om andre kulturer. Det er vel det jeg er blitt mer og mer fascinert av ved å lese. Og de bøkene som man liksom husker, de som er fra Østen, Spania og Cuba." (Berit 61)

Inger (66) mener, som mange av de andre, hun leser av forskjellige grunner, alt ettersom hva slags type bok det er. Hun synes det er spennende med biografier og dokumentarer, spesielt aktuelle bøker om temaer som hun gjerne vil vite litt mer om, eller som gir en annen vinkling på samme person eller tema som hun har lest om før. Hvis hun vil slappe av, så leser hun gjerne noe enkelt og lett som for eksempel krim.

Malin (29) forteller at grunnen for at hun leser har forandret seg litt fra før hun begynte på litteraturstudiet og i dag. Hun leser også for å lære mer og for å bli berørt. Før hun begynte å studere litteratur, så leste hun for fornøynsens skyld, og for å leve seg inn i en annen verden (slik som flere av de andre har også har fortalt). Hun synes det var gøy å lese om andre ting og andres verdener og få innsikt i dette. Da hun begynte å studere, endret dette seg. Hun fikk da øynene opp for at det ligger så mange meninger i en tekst. Hun oppdaget analyse- og tolkedelen av det. Etter studiene oppdaget hun at det var en annen grunn til å lese enn bare for å underholdes. At det å måtte jobbe med en tekst også kan være en grunn for lesning. I dag merker hun stor forskjell på hvorfor hun leser i jobbsammenheng og på privat.

"Stort sett når jeg leser privat nå så velger jeg bøker som har underholdningspreg for meg sjøl, altså kun velge ut fra lyst og ikke nødvendigvis at jeg skal lære noe. Mens bøker jeg leser i forbindelse med jobben, der er det på en måte på grunn av at jeg har lyst å analysere teksten mer, altså litt mer faglig." (Malin 29)

5.1.2.1 Lesningens nytte

I følge J.A. Appleyard, professor i engelsk litteratur ved Boston College, er det tre vesentlige utnyttelser eller nytte voksne lesere får fra lesning. Den ene er virkelighetsflukt, som vil bli utdypet nærmere litt senere i avsnittet. Det andre er søken etter sannhet eller visdom av en sort. Leseren søker til fiksjonslitteraturen for å få innsikt i verden eller sitt eget liv. Den tredje er det Appleyard kaller "discovering usable images", som kan oversettes til å oppdage brukbare bilder eller avbildninger (Appleyard, 1991). Det er i hovedsak de to første utnyttelsene av lesning som det vil være fokus på her, da det er disse to informantene ser ut til å høre innunder.

Emma, Kristine, Susanne og Oda forteller alle at de leser for å slappe av, stresse ned, leve seg inn i en annen verden, og få en virkelighetsflukt. Virkelighetsflukt blir ofte oppgitt som grunn for at voksne leser, i følge Appleyard. I psykologisk forstand blir virkelighetsflukt definert som: "a tendency to retreat from the unpleasant, especially when it should be dealt with realistically" (Nell, 1988, s.32). Leseren søker en mental eller emosjonell distraksjon fra virkeligheten. Ofte blir det brukt som en negativ betegnelse, og blir ofte forbundet med det

som kan kalles "lavere" litteratur, slik som kioskromaner, romanseromaner og lignende. "Fluktlitteraturen" som Appleyard kaller det bør være lite krevende. Leseren forventer ikke at den skal omhandle kompliserte temaer om det virkelige liv som vil være innviklet eller forstyrrende. Samtidig vil de finne noe av sine egne problemer i disse bøkene (Appleyard, 1991). I følge Victor Nell, ved University of South Africa, kan lesning bli brukt til å øke bevisstheten eller dempe den. Man kan generelt dele inn lesere i det han kaller Type A-lesere, de som vil dempe bevisstheten, og Type B-lesere, de som bruker lesning for å øke bevisstheten. Grensene mellom disse to gruppene er skriftende og gjennomtrengelige. Type A-lesere blir ofte omtalt med den negativladede betegnelsen "eskapist". Lesere i denne gruppen prøver å distansere seg fra sine problemer og bekymringer ved å fylle tiden med andre gjøremål, slik som for eksempel å lese bøker. Som regel er dette lesere som sluker bøker og leser mange bøker i måneden. Lesere som i følge Nell, nærmest er avhengig av bøker. I denne betydningen er nok ikke betegnelsen riktig for mine informanter. De ønsker å slippe av fra hverdagen og leve seg vekk i en annen verden, men ingen av dem gir inntrykk av at de er avhengige av bøker i så måte. De leser heller ikke bøker innenfor de sjangrene som ofte forbindes med denne kategorien lesere. Samtidig er det visse trekk ved deres grunn for lesning, slik som å stresse ned fra hverdagsproblemene, slippe av, trekke seg tilbake, som gjør at denne betegnelsen er delvis brukbar for noen av informantene, for eksempel Emma, Oda og Kristine.

De fleste av informantene, også Emma, Susanne, Oda og Kristine, forteller at de liker å lese bøker som de kan lære noe av, som gir dem innsikt i nye kulturer eller lignende. De bruker lesningen til det Appleyard (1991) kaller "å søke etter sannhet". Som tidligere nevnt søker leseren her etter sannhet eller visdom av et slag, og leserne bruker fiksjonslitteraturen for å gi dem innsikt i verden eller sine egne liv. Lesere som leser bøker for å utnytte dem på denne måten, er lesere Nell (1988) mener vil øke bevisstheten heller enn å dempe den, altså de lesere han betegner som Type B-lesere. For Type B-lesere blir boken et verktøy for å engasjere seg i karakterene og situasjonene i boken, heller enn å blokkere ut jegbevisstheten, slik Type A-lesere ofte gjør. Interessen for karakterer og situasjoner kan ofte bringe fram personlige minner og mål som gir bedre innsikt i leserens selv. I følge Nell forteller Type B-lesere som regel at lesning forstørrer deres erfaringer, gjør at de løser problemer lettere og lignende. I tillegg har Type B-leser som regel en personlighet som er åpen for nye erfaringer, er spontan og kreativ og har rikelig kapasitet for mellommenneskelig varme og intimitet. I motsetning til Type A-lesere som må lese ferdig en bok de ikke klarer å engasjere seg i, klarer Type B-lesere

å legge fra seg en bok hvis de ikke finner den interessant. Da gjør de heller noe annet for å stimulere tankene. Kriteriene for å velge å lese en bok er naturligvis forskjellige for disse to lesegruppene. Type A-leseres kriteriet om å bli oppslukt av en bok er mindre strengt enn Type B-leseres som søker ikke bare å bli oppslukt av en bok, men også å bli begeistret og engasjert. I følge Nell fører samspillet mellom lesernes behov og bokutvelgelseskriteriene til at Type B-lesere vil lese færre bøker, men til gjengjeld opplever de et dypt engasjement i alle eller nesten alle bøkene. Type A-lesere derimot vil lese mange bøker og vil finne engasjement i bare noen få av dem. Den mest effektive formen for virkelighetsflukt krever trening i fantasievnene assosiert med Type B-lesere, skriver Nell. Det vil si å sammenslå ens egen forestillingsevne med forfatterens for "å flykte", ikke bare fra jegbevissheten, men også "her og nå" (Nell, 1988).

Som tidligere nevnt er grensene mellom Type A-lesere og Type B-lesere gjennomtrengelige og skiftende, og lesere er ikke låst til enten- eller av kategoriene. Som tidligere nevnt er lesere fra Type A-kategorien, i følge Nell, lesere som sluker bøker og er nærmest avhengig av bøker for å flykte fra hverdagsproblemene. Som nevnt, passer ikke Type A-begrepet med denne betydningen helt for mine informanter, i hvert fall ikke som ensbetydende begrep. Det kan være mer hensiktsmessig å se på de fleste av informantene i denne oppgaven som en kombinasjon av Type A-lesere og Type B-lesere. Kristine, Oda, Malin, Susanne og Emma leser for å få en virkelighetsflukt, men samtidig leser de også for å lære om ulike temaer som ulike bøker omhandler. Martine, Vilde og Berit sier de liker blant annet virkelighetsnære og historiske bøker, der de lærer mer om enkeltpersoner eller lignende. Dette kan tyde på at de er nærmere Type B-lesere, men samtidig forteller de at de liker å lese for å underholdes av bøkene. Både Martine, Oda og Emma forteller blant annet at de kan sitte oppslukt av en bok en hel dag hvis den er virkelig spennende. Det er altså ikke like enkelt å kategorisere noen i enten- eller av lesekategoriene til Nell. Men som han også sier, så er grensene gjennomtrengelige og skiftende. I denne oppgavens sammenheng er nok dette tilfellet, hvor kvinnene som er med i denne undersøkelsen, er en kombinasjon av disse to lesertypene.

5.1.3 Hvordan leser de nå i forhold til tidligere?

Hvordan disse kvinnene leser i forhold til tidligere, har utviklet seg og endret seg, i alle fall for de fleste. Berit (61) forteller at hun ikke var så glad i å lese da hun var barn på grunn av problemer med samsynet, og leste av den grunn ikke så mye på den tiden. Etter at hun hadde lest *Den hemmelige hagen* av Frances Hodgson Burnett oppdaget hun hvor morsomt det var å lese. Og etter at hun fikk orden på øynene, har hun alltid vært glad i å lese, og er i dag en ivrig

leser. Mer tid og ro til å lese er en annen endring som er skjedd, i følge Susanne (61). Hun leser mer nå enn det hun gjorde tidligere. "Jeg leste før og, men ikke på langt nær på samme måte som nå" (Susanne 61). Med småbarn hadde hun ikke tid eller samvittighet til å sette seg ned å lese. Men hun leste høyt for barna. I dag er livserfaringen med på å påvirke bokvalgene hennes, hevder hun. Hun leste for litt siden *Markens grøde* av Hamsun igjen, for å se om hun oppfattet den annerledes nå enn da hun var yngre.

"Det er sånn som jeg leste *Markens grøde* da jeg var ung, og så tok jeg den igjen nå for å se om jeg hadde oppfattet, eller oppfattet den likedan nå som jeg gjorde den gangen. Og det gjorde jeg faktisk. Jeg husker jeg syns den var så fantastisk flott. Jeg syns den inneholdt alt! Også, jo, det var faktisk den samme. Så det var litt interessant." (Susanne 61)

Inger (66) forteller at da hun var yngre leste hun en del klassikere som "var noe man burde få med seg", som hun sier. Mens nå og i de senere årene går hun mer etter hva hun er blitt anbefalt eller hva som blir omtalt, og er mer selektiv og velger mer selv. For Vilde (66) har hva hun leser også endret seg, i hvert fall akkurat på det tidspunktet intervjuet ble holdt. På grunn av at hun holder på med å skrive en biografi, leser hun naturligvis mye stoff i forhold til denne personen og det aktuelle temaet, og får derfor liten tid til å lese skjønnlitterære bøker. Men innimellom får hun sneket inn noen lettere underholdningsromaner.

Oda (27) er som tidligere nevnt en av de som leser mest, sier hun alltid har hatt en jevn og fin lesestrøm, men at hun leste litt mindre på ungdomsskolen og videregående da hun var mer opptatt med venner. I dag er hun glad i sitt eget selskap og har dermed tid til å lese. Kristine (26) føler hun leste mer før, da hun var yngre. Nå leser hun mindre, men håper det bare er en periode akkurat nå, og at hun vil lese mer senere. For Emma (27) har litteraturtype endret seg. Da hun var rundt 15-16 begynte hun å lese Agatha Christie, og ble "hekta på krim" som hun sier. Hun er fortsatt glad i krim, men i dag liker hun bedre bøker som er litt finere, som hun kaller dem, og som samtidig har noe historisk i seg. "[...] fordi at man trenger litt sånn positive input og også lære litt", og hun orker ikke bare krim nå lenger. Hvor mye hun leser går, som tidligere nevnt, veldig i perioder, men hun sier at det er mer stabilt nå enn det var tidligere. Hun leste veldig mye på ungdomsskolen og videregående, men da hun begynte å studere var det en periode da hun leste mindre og mer spredt. For Malin (29) endret lesemåten seg under studietiden. Hun lærte å gå dypere inn i tekster og ble mer kritisk. Hun brukte mer tid på hver bok, og noen ganger føltes lesningen mer som en plikt enn en fornøyelse.

"Men det kan også være fint på sine måter, fordi man oppdager jo at hvis man jobber med en tekst lenge nok så finner du utrolig nok veldig mye i den." (Malin 29)

Nå er måten hun leser på litt tilbake der den var før hun begynte på studiet, selv om hun er mer kritisk nå enn det hun var før studiet. Nå sluker hun bøker og bruker ikke like lang tid på hver bok eller går ikke like dypt inn i dem, slik hun gjorde i studietiden. Dette er noe hun savner litt i dag, for hun føler at det hun lærte gjennom studiet forsvinner litt og at det synes hun er synd. Hun har alltid lest mye og gjør det fortsatt, men spesielt i tenårene leste hun masse.

"[...] det var jo ikke noen år jeg leste mer enn fra jeg var 12 til 16, da leste jeg helt sinnssykt mye. [...] Men da tok det helt av med lesingen, sånn ferielesning. Det er kanskje ikke den serien jeg har lært mest av her i livet, men jeg leste *Sagaen om isfolket*, det er jo 47 bøker, og det var liksom noen uker i sommerferien, sånn «voshj»." Malin (29)

5.1.3.1 Leserens fem roller

Som Malin fortalte, endret lesemåten seg da hun begynte på studiet i litteraturformidling. I følge Appleyard (1991) inntar leseren fem roller som hun eller han lærer seg i en nokså forutsigbar rekkefølge. De fem rollene er forenklete merkelapper for en gruppe karakteristiske responser eller reaksjoner på lesning, et sett med holdninger og tanker lesere tar med seg inn i lesningen, og som forandres etter hvert som leseren modnes. De fem rollene leseren inntar i løpet av livet er:

- 1) Leseren som deltaker: I denne rollen er leseren i førskolealder. Barnet har ennå ikke lært å lese selv, men blir lest for og er en lytter til fortellinger. Hun/han blir en selvsikker deltaker i en fantasiverden som beskriver virkelighet, frykt og ønsker i former som barnet sakte lærer å forstå og kontrollere.
- 2) Leseren som helt og heltinne: Her er leseren i skolealder. I denne rollen virker fortellinger som en vekslende, mer organisert og mindre uklar verden enn de pragmatiske erfaringene fra den virkelige verden. Leserens flykter lett inn i og blir involvert i fortellingen.
- 3) Leseren som tenker: Tenåringsleseren søker etter innsikt eller forståelse av meningen med livet, verdier, tro og autentiske rollemodeller de kan imitere, i en bok eller en fortelling. Sannheten av disse ideene og måtene å leve på er et betydelig kriterium for å dømme dem.
- 4) Leseren som fortolker: Lesere som studerer litteratur systematisk, for eksempel universitetsstudenter og lignende, nærmer seg teksten som en organisert "body of knowledge", som Appleyard kaller det, med dens prinsipper for forskning og regler av bevis. Leserne i denne rollen lærer å snakke analytisk om det, de tilegner seg en følelse for dens historie og kanskje også en kritisk teori om hvordan teksten fungerer.

- 5) Den pragmatiske leseren: Den voksne leseren kan lese på mange forskjellige måter, som imiterer de karakteristiske responsene, dog med passende forskjeller, fra hver av de foregående rollene: å flykte, å bedømme sannheten av erfaringen, å tilfredsstille en følelse, å utfordre seg selv med nye erfaringer, å trøste/berolige seg selv med bilder av visdom. Det disse responsene eller reaksjonene viser seg å ha til felles, er at de voksne leserne velger mye mer bevisst og pragmatisk hva de vil få ut av å lese.

Så at Malin eller noen av de andre informantene leser på en annen måte i dag enn det de har gjort tidligere, er ikke unaturlig, da alle utvikler seg både som lesere og generelt som menneske.

Hvordan leser voksne? spør Appleyard. Han sier det er vanskelig å klassifisere en så stor aldersgruppe som har så forskjellige livserfaringer til en kategori med lesere som kalles voksne. I stedet foreslår han at vi tenker i form av flere variabler i hvordan voksne opplever det å lese. For det første, sier han, er det ulike grunner for at man leser og utnyttelsen av å lese fiksjonslitteratur er ulik, alt fra å få en virkelighetsflukt fra hverdagen til å forstørre sin egen bevissthet. Dessuten virker det som de fleste voksne lesere kombinerer disse ulike måtene å utnytte eller bruke lesningen på i forskjellige mengder, og de fleste voksne vil belyse en av dem mer enn de andre på ett eller annet tidspunkt i deres lesehistorie eller med bestemte bøker. Appleyard mistenker at hver av utnyttelsene av lesningen kan variere veldig fra tidlig til sen voksen alder. Et viktig poeng med voksenlesning, skriver Appleyard, er at det kombinerer og samler alle måtene å lese på som har hatt en betydning for individet opp i gjennom dets livstid. Barnet er der, så vel som tenåringsen og litteraturstudenten. Tidligere erfaringer med lesning, for eksempel fra man var barn, kan resirkuleres og omdannes som en del av mer komplekse reaksjoner på det man leser som voksen. I følge Appleyard er kanskje det viktigste poenget at voksne lesere velger å lese og er fullt klar over hvor frivillig deres lesning er. De velger å lese fremfor å gjøre andre aktiviteter som opptar deres tid. De velger hvilke typer bøker de leser og er ofte ganske klare på sine valg, og det virker til og med som de velger hvordan de leser og hvilke type oppfattelse eller respons de har lyst på (Appleyard, 1991, s.163-164).

5.2 Bokmediene og bruk

For å finne ut av hvilket forhold kvinnene i disse aldersgruppene har til bøker, så jeg det naturlig å undersøke hvilke erfaringer og kunnskaper de har med de ulike bokformene (eksempelvis papirbok, ebok eller lydbok), og hvilke preferanser de har i forhold til bokform.

5.2.1 Kjennskap til og erfaring med ebok-formen

Jeg var spesielt nysgjerrig på den nye bokformen, ebok, som er kommet på markedet de seneste årene, og hvilke kjennskaper og erfaringer disse to gruppene av kvinner har til denne formen. Siden ebok-formen er en relativt ny bokform, i hvert fall her i Norge, var det lite sikkerhet jeg hadde for at informantene jeg hadde klart å skaffe, i det hele tatt hadde noen erfaringer med ebok og lesebrett. Derfor tok jeg med en Kindle (Amazons eget lesebrett) og en iPad, for å vise informantene disse to ulike lesebrettene og ebøkene. Informantene, i hvert fall de som ikke hadde noen kunnskap eller erfaring med det fra før, kunne dermed fortelle om deres første inntrykk og tanker rundt disse formatene.

Berit (61) har ingen erfaring med ebøker fra før. Hun har en iPad, men har aldri brukt den til å lese ebøker på. På grunn av at hun har problemer med synet, føler hun at et nettbrett som iPad ikke vil være god å lese på for henne. Hun er ikke så glad i å sitte og lese på en skjerm. Men siden hun ikke har prøvd å lese en ebok på et lesebrett før, vet hun ikke helt hvordan det hadde vært. Hun er nysgjerrig på det, og tror at det ville gått greit å lese på et lesebrett som ligner Kindle.

"[...] Denne her (Kindle) er jo lettere da. Denne kunne jeg godt ha sittet med i solstolen og lest eller i godstolen eller sofaen eller noe sånt. Men den (iPad) syns jeg er for tung. På sengen og sånn så må jeg liksom sitte, jeg kan ikke ligge. Men denne kan man jo ligge og holde. Ja, da må jeg ha en sånn en. Den var veldig kjekk. [...] Den hadde jo lyssterk skjerm også. Dette ser jeg ikke bort fra." (Berit 61)

Hvis hun skulle hatt et lesebrett som ligner på Kindle, så måtte det være knyttet opp mot en norsk leverandør av ebøker på grunn av at hun ikke leser engelske bøker (med en Kindle har man bare tilgang på engelske ebøker). Så hun ser ikke bort i fra at hun en dag vil lese ebøker på et lesebrett. Heller ikke Vilde (66) har noen erfaringer med ebøker eller lesebrett, men har hørt og lest litt om det. På sikt kan hun tenke seg å bli kjent med det og skaffe seg et lesebrett, siden hun syns det virker fleksibelt og at det er lett å skaffe seg litteratur hvor hen man er, og på den måten syns hun det virker praktisk.

"Det måtte være veldig kjekt å ha. Da kan en liksom gå tilbake og se på og slippe å drasse med seg hele biblioteket, hvis en vil sjekke noe eller lese noe om igjen. Sånn sett så er det jo veldig greit." (Vilde 66)

Hun likte at iPaden hadde sider som lignet på boksider og at sidene var luftige, at den var veldig klar og tydelig i bildet, og at skjermen var større. Men hun likte ikke at skjermen var så blank, for det følte hun kunne bli ubehagelig å lese på i lengden. Der likte hun Kindlen bedre siden skjermen var mattere, og at man da slipper gjenskinnet. I tillegg likte hun størrelsen til Kindlen. Hun synes den er mye nettere og grei å holde i, mens iPaden føler hun blir for tung. Hun sammenligner Kindle formatet med en pocketbok.

"Denne (iPad) var ganske tung. Så den tror jeg jeg ville bli sliten i armene av å holde. Mens denne var jo veldig nett... og hyggelig å holde. Det er sånn gammeldags, liten paperback." (Vilde 66)

Inger (66) er den eneste av de eldre informantene som faktisk har lest ebøker (på sin iPad). Hun kjøpte seg en iPad i fjor, primært for å kunne sjekke mail og søke på internett siden hun ikke hadde en bærbar pc. Det var datteren hennes som tipset henne om at man kan lese bøker på iPad, og hun lastet inn Kindle Appen til Amazon. Etter det har hun lest en del bøker på iPaden. Ifjor sommer hadde hun bare med seg iPaden med bøker på reiser, og hadde veldig mye glede av det, forteller hun. Hun er blitt mer og mer vant til å lese på nettbrettet, og har lastet ned noen bøker nå i det siste som hun gleder seg veldig til å lese. Mener at ebøker vil komme mer og mer. Er godt fornøyd med at man kan stille inn lysstyrken og størrelsen på bokstaver på iPaden, og mener at det er positivt for eldre mennesker som da har mulighet til å få større skrift hvis de måtte trenge det.

Susanne (61) har veldig liten kjennskap til ebøker og ingen erfaring. Det som skiller henne fra de andre eldre informantene, er at hun ikke er interessert i å prøve det ut i det hele tatt. Hun bruker generelt internett lite og har ikke e-post. Hun sier hun ikke kunne tenke seg å lese bøker på en skjerm.

"[...] jeg tror at jeg må ha papirbøker, altså jeg tror ikke jeg ville klare å lese på skjerm, og å sitte med skjerm for å lese, nei. Jeg må kunne bla. Jeg må kunne føle den. Jeg må kunne kjenne den. Det der med det... det er det fysiske, ikke sant. Det at du har... det å bare sitte med en bok, det er ett eller annet spesielt. Jeg synes ordene i en bok har større makt enn ordene på en skjerm. Jeg vet ikke hvorfor... [...] Og det er noe... for meg blir det her (lesebrett eller nettbrett) noe unaturlig, noe rart altså." (Susanne 61)

Spesielt tyngden og strålingen gjør at hun ikke kunne tenke seg å lese på et lesebrett. Det appellerer ikke til henne i det hele tatt, sier hun. Hun føler at det ikke vil gi henne noen ting, og vet ikke om det ville vært samme gleden som det er ved å lese en papirbok. Hun mener det er noe som skjer med hender og hjerne når en sitter med en bok. At man må kunne kjenne den fysisk i hånden og kunne bla.

Emma (27) har hørt litt om ebøker, men har ikke prøvd det selv. Hun er litt kritisk til det, og tror det har noe med vanen å gjøre. I tillegg føler hun at det er mer tungvint å holde i et lesebrett enn en vanlig papirbok. Hun liker det å kunne holde i en bok, en papirbok, og det er det hun er vant med. Av iPaden og Kindlen syntes hun Kindlen lignet mest på en bok, men føler likevel det blir uvant.

"Også er det litt sånn kosen bare ved å ha en bok også, men det går jo mer på vane igjen da. Så... kan godt hende hvis man har prøvd det litt at man hadde likt det godt." (Emma 27)

Slik jeg tolker hennes svar avskriver hun ikke lesebrett helt, men er ikke så interessert i å prøve det heller. Hun likte blant annet at man med iPaden kan lese når det er mørkt, men er usikker på hvordan dette vil påvirke øynene (om hun vil bli sliten for eksempel).

"[...] jeg merker jeg er ikke veldig hypp på det. Det er det at... nei, jeg er forutinntatt og liker best å lese bok" forteller Martine (27). Hun er skeptisk til lesebrett og ebøker på grunn av lyset skjermen gir. At man må venne øynene til det på en annen måte enn når man leser en papirbok. Men sier samtidig at hun kunne vært interessert i det. Fra før har hun litt erfaring med å lese bøker på pc, men dette har vært faglitteratur og ikke skjønnlitteratur. Hun er mer positivt innstilt til å lese faglitteratur på et lesebrett enn skjønnlitteratur.

"For man skal kose seg med en bok på en måte. Å lese for å få inn informasjonen er det fint å lese på et lesebrett. Men det der å sitte og lese og bruke en dag på å lese en bok, da tror jeg det er mer liksom... jeg vet ikke hvorfor, men da ville jeg heller ha lest en bok, sitte med en bok." (Martine 27)

Av de lesebrettene jeg viste henne, likte hun iPaden best totalt sett, for den kan man holde som en bok og at den gir litt større bilde (iPaden har større skjerm enn Kindle). Det at iPaden viser to sider av gang liker hun også, siden hun liker best å lese på to sider, og det er et pluss at hun kan bla i den som en bok. Skjermen på iPaden synes hun var for lys, mens på Kindlen var den litt for mørk. I tillegg synes hun det var upraktisk at man bare kunne lese en side av gangen, på Kindlen. Martine (27) virker generelt skeptisk til ebøker og lesebrett.

Oda (27) har heller ingen erfaring med ebøker, og har vært litt skeptisk til hvor "vennlig" en pc eller iPad er for øynene med tanke på lesning, at det kan bli for slitsomt for øynene med en lys skjerm bak. Samtidig så mener hun at hun ville klart å lese en bok på en iPad, og er interessert i å prøve det ut. Hun forteller at de etter hvert skal få iPad gjennom jobben, og da har hun lyst å teste ut hvordan det er å lese på den. Men hun sier at hun tror ikke hun vil ende opp med bare å lese på en iPad eller lignende.

"Tror ikke det, men er greit med en forandring når du er ute og reiser for eksempel. Med iPaden har du flere muligheter enn bare å lese en bok, tenker jeg. Kindlen, den var ikke som jeg hadde forventet. Den er jo helt lik som en bok egentlig, å lese... eller for øynene, egentlig. Så er den mye mindre, som gjør det enklere å ta den med seg." (Oda 27)

Hun føler Kindlen hadde vært mye bedre for øynene siden den er tilnærmet lik en bok, med tanke på å lese. Hvis teknologien fortsetter slik mener hun at flere folk vil begynne å bruke ebøker, inkludert henne.

Malin (29) er den eneste av de yngre kvinnene som har erfaringer med ebøker fra før. Hun kjøpte seg en iPad i fjor (2011), hovedsakelig for å lese manus på slik at hun skulle slippe å måtte dra på bunker med ark. Til den sammenhengen synes hun det er helt fantastisk å bruke iPaden. Men hun har også brukt den til å lese ebøker gjennom Amazons Kindle applikasjon, og hun føler det fungerer greit. Likevel savner hun det å kunne sette boken i bokhyllen når den er ferdig lest.

"Det er ikke det at jeg leser så veldig mange bøker om igjen, men... ja, jeg vet ikke... det er noe med den følelsen av det faktiske produktet, og jeg jobber jo med bøker og da... jeg blir liksom like glad hver gang den boka kommer, den nye boka kommer på pulten min og det er et ekte produkt, liksom. Ikke bare A4 ark som er skrevet ut fra printeren. Det er på en måte det det er inne på iPaden. Du føler det litt sånn, at det er liksom bare et manus. Sånn vil jeg si det er." (Malin 29)

Hun forteller at selv om det finnes en virtuell bokhylle inne på iPaden, så blir det ikke det samme, og hun er redd at innholdet plutselig kan bli borte. At det elektroniske er så flyktig i forhold til de bøkene hun fysisk kan sette i bokhyllen. Det at hun liker å sette bøkene i hyllen har ikke noe med at hun vil skryte av alt hun har lest, sier hun, men heller det at da kan hun se og huske hva hun har lest. Det mister en med et lesebrett, mener hun. Det er noe med det fysiske produktet, sier hun.

Samtidig ser hun gleden og en praktisk betydning med å lese på lesebrett eller nettbrett.

"Men sånn som når jeg var på reise nå nettopp, og da i stedet for å ha med meg tre bøker i kofferten, så hadde jeg jo med iPaden hvor jeg hadde kjøpt og lastet ned noen bøker. Og det er jo mye mer praktisk sånn sett, altså at du slipper å bære med så mye. [...] jeg vil ikke si at jeg synes at lesebrett er forferdelig, for jeg synes det er helt fantastisk og kjempe praktisk, men jeg vil ha både og." (Malin 29)

I tillegg synes hun det er veldig praktisk med iPaden på kvelden når hun vil lese på sengen, mens mannen vil sove og vil skru av lyset. Da kan hun ligge med iPaden å lese så lenge hun måtte ønske. Hun har bare lest engelske ebøker. Hun gjorde et spedt forsøk på den norske satsningen Bokskya, men syntes det funket dårlig. Så hun har ennå ikke kjøpt en norsk ebok. Det har også sammenheng med at hun også har mulighet til å få papirbøker billigere på grunn

av rabattordninger. Hvis ebøker var det billigste alternativet hun fikk tak, kan det godt hende hun ville benyttet seg av norske ebøker.

Da jeg intervjuet Kristine (26) hadde hun ikke mye erfaring med lesebrett og ebøker på det tidspunktet intervjuet foregikk. Hun hadde lest litt på morens iPad og prøvd det litt på iPhone, men ikke lest en hel bok på lesebrett eller mobil. Men hun har vært veldig nysgjerrig på det.

"Jeg har litt lyst å prøve å lese en bok på Kindle. Jeg synes det ser litt kult ut. Litt sånn, litt nyere, og så er den jo litt tynnere da, og det er jo praktisk i stedet for å dra med seg en tjukk bok som blir krøllete i vesken." (Kristine 26)

Det at man kan ha mange bøker samlet på et sted og at det er lett å ta med seg, er det hun synes virker greit med lesebrett og ebøker. I forhold til iPad og Kindle eller andre eInk lesebrett, så synes hun Kindlen blir litt som en vanlig bok som man har med seg i vesken som en bok. Mens med iPad føler hun at der har du flere ting samlet på et sted, for eksempel at man kan surfe på nettet, spille spill eller andre ting som man kan gjøre på en pc. iPaden syns hun ble veldig lys og skarp å lese på, og er redd for, slik som blant annet Martine, å bli fort sliten i øynene av å lese på den. I forhold til lys synes hun Kindlen virket bedre.

"[...] den Kindlen er, den syns jeg er sånn fascinerende hvor liksom det ser ut som det er skrevet som på en ordentlig bok. Den syns jeg er mye... eller jeg syns den er ganske mye bedre å lese på, for det blir ikke så skarpt. Blir ikke så sliten i øynene. Kanskje hvis man leser lenge på iPaden så venner øynene seg til det, men... på den Kindlen så trenger jeg ikke så mye tid på å tilvenne meg det. Da går det forttere å tilvenne øynene til det" (Kristine 26)

At øynene kan tilpasse seg skjermen, er tydeligvis viktig for henne (og noen av de andre informantene) med tanke på hvilket lesebrett som vil bli foretrukket.

Noen måneder etter intervjuet med Kristine fikk jeg vite hun hadde gått til anskaffelse av en Kindle, og jeg ønsket derfor å stille henne noen oppfølgingsspørsmål om hvordan hun opplever lesebrettet nå i forhold til da hun ikke hadde prøvd det noe særlig. Om hvordan hun opplever lesebrettet nå forteller hun blant annet følgende:

"Jeg synes det fungerer veldig bra å lese på lesebrett. Det virker nesten som om jeg leser forttere, men jeg har ikke testet dette. Det er lett å bla om sidene og den er lett å holde. Teksten er tydelig også i sollys. Lesebrettet er genialt med tanke på å lese bøker når man er på tur. Du sparer plass og vekt og man kan alltid laste ned nye bøker man får lyst til å lese." (Kristine 26)

Etter å ha prøvd ut lesebrett, har hun på en måte fått bekreftet sin antakelse om at den er lett å ta med seg og at man har det samlet på et sted.

Før jeg begynte intervjuene hadde jeg en liten antakelse om at de eldre ville være litt mer motvillig for den nye bokformen ebok, og de yngre litt mer nysgjerrig og interessert i den.

Mine antakelser ble ikke bekreftet av de funnene jeg gjorde, som kommer frem av denne analysen. Det er faktisk bare en, Susanne (61), som er helt uinteressert i lesebrett og ebøker, mens Vilde (66) og Berit (61) er nysgjerrige og kunne tenke seg å prøve det. Inger (66) har jo allerede brukt det en stund, og liker det. Blant de yngre kvinnene, som Emma (27) og Martine (27) var det liten interesse for lesebrett og ebøker, mens Oda (27) og Kristine (26) er interessert i å prøve det ut, og Kristine har faktisk etter hvert gått til innkjøp av en Kindle. De yngre, i mitt utvalg, ser altså ikke ut til å være så veldig mye mer interessert i ebøker og lesebrett enn de eldre informantene. I tillegg er de to som faktisk har lest ebøker (på lesebrett) en liten stund, to som faktisk kan sies å jobbe innenfor bransjen, henholdsvis forlagsbransjen og IT-bransjen. Dermed kan de muligens tilhøre det Everett M. Rogers kaller en tidlig majoritet.

5.2.1.1 Rogers adopsjonskategorier

I boken *Diffusion of innovations* forsøker Rogers (2003) å forklare hvordan, hvorfor og hvor fort nye ideer og teknologier sprer seg gjennom kulturer. I følge Rogers er diffusjon den prosessen der en innovasjon blir kommunisert til medlemmene av et sosialt system gjennom bestemte kanaler over en viss tid. Dette er en spesiell type kommunikasjon i det at meldingen eller beskjedene gjelder nye ideer. I tillegg, skriver han, er diffusjon en type for sosial endring. Definert som den prosessen der forandring skjer i strukturen og funksjonen av et sosialt system. Når nye ideer blir oppfunnet, utbredt og innført eller avvist, fører dette til visse konsekvenser og en sosial endring vil forekomme (Rogers, 2003, s.5-6).

Individer i et sosialt system tar ikke til seg nye innovasjoner samtidig. Dette skjer over en tidsperiode, og individene kan bli inndelt i adopsjonskategorier (adopter categories) på bakgrunn av da de først begynte å bruke en ny oppfinnelse. Hver adopsjonskategori består av individer med liknende grad av mottakelighet for nye ideer. Adopsjonskategoriene blir i så måte et praktisk hjelpemiddel for å beskrive medlemmene av et sosialt system. Et sosialt system blir av Rogers definert som et sett av samordnede enheter som er opptatt av å løse problemer sammen for å oppnå målet. Medlemmene eller enhetene av et sosialt system kan være individer, folkelige eller uoffisielle grupper, organisasjoner, og/eller delsystemer. I en diffusjonsstudie kan systemet, som blir analysert, bestå av alt fra bondefamilier i en peruansk landsby til alle forbrukerne i USA, skriver Rogers. Spredning eller diffusjon skjer innen et sosialt system. Det sosiale system utgjør en grense der innovasjonen spres innenfor (Rogers, 2003, s.267, 23-24).

Rogers fem adopsjonskategorier er idealtyper basert på observasjoner fra virkeligheten som er designet for å gjøre sammenlikning mulig. Unntak fra ideal typene kan forekomme. Rogers fem ideal typer eller adopsjonskategorier er:

1. Innovatører: Innovatørene er dristige og er nesten besatt av å ta risiko. Deres interesse for nye ideer fører dem ut av den lokale sirkelen av likemenn til mer kosmopolitiske sosiale forhold. Innovatøren må ha gode kunnskaper om feltet, og hun eller han må ha vesentlig med finansielle ressurser for å komme seg ut av eventuelle tap ved en mislykket innovasjon. De spiller en avgjørende rolle i diffusjonsprosessen, siden det er de som lanserer nye ideer ved å importere nye innovasjoner fra utsiden av det sosiale systemets grenser. Innovatørene spiller dermed en rolle som ”portvakt” i tilstrømningen av nye ideer til systemet. Rogers kaller dem for ”change agents” eller på norske ”forandringsagenter”.
2. Tidlige brukere: De tidlige brukerne er en mer integrert del av det lokale sosiale systemet enn innovatørene. Denne kategorien har, mer enn noen annen, den høyeste graden av opinionslederskap i de aller fleste sosiale system. Potensielle brukere henvender seg til tidlige brukere for å få råd og informasjon om en ny innovasjon. De tidlige brukerne blir av mange betraktet som den personen man bør sjekke med før man tar i bruk en ny idé eller oppfinnelse. Siden de ikke er så mye tidligere ute enn det gjennomsnittlige individet i mottakelighet, opptrer de ofte som rollemodeller. Ved å ta i bruk nye oppfinnelser, for eksempel teknologiske nyvinninger, minker de usikkerheten rundt det nye. De setter på en måte et stempel om godkjenning av nyvinningen ved å bruke dem.
3. Tidlig majoritet: Medlemmene av tidlig majoritetsgruppen tar i bruk nye ideer rett før de gjennomsnittlige medlemmene av et system. Den tidlige majoritet påvirker hverandre eller sine likemenn, men har sjelden en posisjon som opinionsledere i et system. De har en unik plass mellom tidlige og relativt sene brukere, som gjør dem til en viktig link i diffusjonsprosessen. De sørger for en forankring i systemets mellommenneskelige nettverk. Den tidlige majoritet er en av de største adopsjonskategoriene, og består som regel av 1/3 av medlemmene i et system. For at et medlem av den tidlige majoritet skal begynne å ta i bruk en ny innovasjon for fullt, må hun eller han som regel ha brukt god tid på å tenke nøye over valget.
4. Sen majoritet: Sen majoritet begynner å benytte seg av en ny oppfinnelse rett etter de gjennomsnittlige medlemmene av et system. De utgjør, som tidlig majoritet, 1/3 av

medlemmene i det sosiale systemet. Nye ideer og innovasjoner blir møtt med skepsis og varsomhet. Den sene majoritet tar ikke i bruk en ny innovasjon før de fleste andre i systemet har gjort det. Press fra likemenn er nødvendig for å motivere til bruk.

5. Etternølere: Etternølerne er de siste til å ta benytte seg av en ny innovasjon. De har så godt som ingen opinionslederskap. Etternølerne er de mest lokale av alle adopsjonskategoriene. Referansepunktet deres er som regel fortiden, og avgjørelser blir ofte tatt på bakgrunn av hva som er gjort tidligere. De omgås som regel andre som også har relativt tradisjonelle verdier. Etternølerne pleier å være skeptiske eller mistenksomme på innovatørene. Avgjørelsesprosessen for å velge om man skal begynne å bruke en ny oppfinnelse, kan være forholdsvis lang for medlemmene av denne kategorien. Fra etternølernes side kan deres motstand eller skepsis mot ny innovasjon være helt rasjonell. Navnet "etternølere" kan oppfattes som et dårlig navn. Det frembringer en urettferdig betydning, skriver Rogers, og det er en feil å antyde at etternølerne har en feil ved å være forholdsvis sen til å ta i bruk nye ideer. (Rogers, s.282-285)

5.2.2 Bokformer og preferanser

Med tanke på at det finnes ulike bokformer tilgjengelig for leserne så jeg det som nyttig å finne ut av hvilke disse kvinnene foretrakk. Foretrekker de innbundne bøker, pocketbøker, lydbøker etc.? Og hvorfor foretrekker de akkurat dette bokmediet? Dette er noen spørsmål jeg ønsket svar på.

Da jeg intervjuet Kristine (26) fortalte hun at hun foretrakk papirboken. Mest på grunn av at hun ikke hadde prøvd så mye annet på det tidspunktet. Hun fortalte at det som appellerer ved papirboken er hyggen ved å kunne sitte og bla i bøker, og at man kan gå i bokhandel og titte og bla i bøkene. Det er hyggelig å ha ordentlige bøker, som hun kaller det, det er litt mer å holde i. Hun syns det er vanskelig å si hvorfor, men at det er det hun er vant med, at hun ikke hadde prøvd så mye annet på det tidspunktet. Etter at hun nå har brukt Kindlen litt og lest noen ebøker, så har preferansene endret seg litt.

"Ja, det har forandret seg til at jeg foretrekker lesebrett i vesken når jeg er på farten eller på tur. Men hjemme ligger fortsatt papirboken. [...] Det er fortsatt hyggelig å lese en papirbok i ny og ne. Og jeg vil ha bøker i bokhyllen. Det er fordi det gir en hyggelig følelse og det skaper en del av hjemmet." (Kristine 26)

Selv om lesebrettet og eboken er blitt et foretrukket bokmedium etter at hun begynte å bruke det, har det ikke gått på bekostning av papirboken, da den fortsatt er en foretrukket form når hun er hjemme.

Malin (29) som har lest ebøker en liten stund allerede, foretrekker fortsatt papirboken.

"Ja, den kan man ta på, den kan man lukte på og. Det er liksom når du har lest en bok så ser den brukt ut. Jeg liker det. Det er ikke bare sånn elektronisk som jeg ikke forstår hvordan har havnet der." (Malin 29)

Innenfor papirbokformen foretrekker hun helst innbundne bøker. Hun føler de er mer holdbare og det er mer kvalitet over dem. Samtidig forteller hun at hun kjøper en del pocketbøker fordi det er lettere, men hun syns ikke de er noe fine å ha i hyllen. Er det en bok hun "bryr seg om", som hun sier, så vil hun ha den i innbundet. Dersom hun bare skal ha en bok for å lese og ha med seg på hytta, så kan hun godt kjøpe seg en pocket. I tillegg sidestiller hun pocket og ebøker med hverandre.

"Men det er det jeg tenker da, at noen ganger så i istedenfor å kjøpe en pocketbok, så kan det da hende at jeg... og det da er en engelsk bok for eksempel, så kjøper jeg den heller på iPaden. [...] det sidestilles litt kanskje, altså pocketboken og eboken. Det er litt sånn det samma." (Malin 29)

Lydbøker hører hun lite på. Mest fordi hun syns oppleserne leser så tregt, og hun liker å danne sine egne bilder. Med lydbok føler hun at hun får en annens bilder. En situasjon hun kan tenke seg å høre på lydbøker, er når hun holder på med noe annet, for eksempel male eller annet, og mer det kan være mer fruktbart enn å høre på musikk. Men hun er ikke så "gira", som hun sier, på lydbøker fordi det blir en annens fortolkning av teksten. Så hun liker "bedre å lese sjøl."

Oda (27) hører mye på lydbøker, spesielt på iPod og i bilen. Hun liker lydbøker, for da kan hun driver med andre ting samtidig. Selv om det er den samme historien som i en papirbok, føler hun ikke det blir det samme som å lese den selv.

"[...] lydbøker blir mer gratis, at du bare blir sittende å høre på en historie. Det blir ikke det samme som å lese en bok. Det er en egen handling, en egen følelse med å ha en bok i hånden." (Oda 27)

Selv om hun hører mye på lydbøker, foretrekker hun fortsatt papirboken. Grunnen for det er at det er det hun er vant med.

"Vane, rett og slett. Jeg vil gjerne prøve ebok. Eneste erfaring jeg har fra det er jo å sitte foran en pc og lese ebok, og det er jo ikke bra, eller det jo ikke noe spennende. Denne her (Kindle), er jo tilnærmet lik en bok å ha i hånden, på en måte, selv om det er et brett. Når jeg kommer til

å få en iPad som jeg kan leke meg med, så tror jeg jeg vil utforske ebøker mer, for å si det sånn." (Oda 27)

Martine (27) pleier å lese innbundne bøker og liker det best for hun synes de er bedre å holde i enn pocketbøker.

"Jeg synes det litt bedre å holde, på en måte. Det er mer behagelig. For jeg synes ofte at nye pocketbøker er for stramme. At de blir... du må bryte dem opp for å lese de. Men jeg synes det er veldig behagelig å holde innbundne bøker." (Martine 27)

Lydbøker er noe hun også har benyttet seg av en del, spesielt da hun var student i England og reiste mye. Hun synes det var veldig greit de gangene hun ikke klarte å konsentrere seg nok til å sette ned for å lese selv, særlig på bussturer frem og tilbake til flyplassen og lignende. Forteller at hun er "fan" av lydboken, men ender ofte med at hun leser i stedet, og da foretrekker hun papirboken, og som tidligere nevnt innbundne bøker. "Det er vel det at jeg på en måte alltid har lest papirbøker", sier hun.

Emma (27) foretrekker ofte det gamle og vante, og foretrekker derfor papirboken. Hun har ikke prøvd lesebrett og ebøker, og hadde hun gjort det ville hun kanskje gjort seg opp en annen mening. Akkurat nå er det bare nytt, og av den grunn kan hun ikke gjøre seg opp noen bestemt mening om hun ville foretrukket eboken fremfor papirboken.

"Men jeg tenker papirbok, for det er et eller annet å bare ha lest ut den boken og så lukke den igjen, og så putte den bort. Det er også sånn deilig følelse. [...] Det er liksom mye mer konkret, og lettere å forholde seg til, tenker jeg." (Emma 27)

Det er tydelig at papirbokens status som det gamle og vante er en felles grunn informantene har for å foretrekke den fremfor andre bokformer. Som vi har sett er det flere av de yngre kvinnene som foretrekker den gode, gamle papirboken, og det viser seg at de eldre også har samme preferanser når det kommer til bokform.

Susanne (61) er som tidligere nevnt lite interessert i elektroniske bøker, og hun foretrekker av den grunn helt klart papirboken. Hun sier at hun aldri skal si aldri, men uansett om eboken er billigere enn papirboken, ville hun foretrukket papirboken.

"[...] det er noe levende. Det (lesebrett/nettbrett) er noe dødt for meg, men det her (papirbok) er lever jo faktisk. En bok lever." (Susanne 61)

Som flere av de andre informantene foretrekker også hun den innbundne boken. Også hun har en del pocketbøker, siden de er billigere og lettere å ha med seg på reiser og lignende. Men for å samle på eller eie en bok, så foretrekker hun innbundne bøker.

Berit (61) er den eneste av de eldre kvinnene som hører på lydbøker og er veldig glad i det, men hun foretrekker fortsatt papirboken. Den forbinder hun med å kose seg litt ekstra, og hun føler hun får mest ro med en papirbok og at det er mest avslappende. Når hun hører på lydbøker, så holder hun som oftest på med noe annet i tillegg, og da blir det ikke den samme roen, forteller hun. "Når jeg setter meg med en vanlig bok så er det ro og da sitter jeg bare og leser, og det er bare helt topp", sier hun. Hun kommer her også inn på et interessant tema om hvordan man i dag skal definere ordet «bok». Hva mener hun egentlig med «vanlig bok», kan man spørre seg. For det hun i denne sammenheng mener med «vanlig bok» er papirbok. Hun foretrekker innbundne bøker, som hun kaller «ordentlig bok». Det er den som gir "den gode følelsen" som hun kaller det, og de som hun tar mest vare på. Hun liker pocketbøker også, spesielt på stranden og ferier. Da er hun ikke redd for at de skal bli stygge eller slitte. Men hun tar ikke vare på dem på samme måte som hun gjør med sine innbundne bøker. Hun tar vare på dem hun liker spesielt godt. Hun mener alderen har noe å si for hvilken bokform hun verdsetter mest.

"Vi som er på denne alderen syns kanskje den der følelsen av boken, det der å ta i bok når du får den i gave, og forventningen med en ordentlig bok. For meg er den nå mye større enn for den (iPad/Kindle), men jeg ser at jeg godt kan lese bøker på en sånn en (Kindle). For jeg føler det er som en veldig rikdom... nå har jeg tre lydbøker som jeg har spilt inn på som jeg ikke har fått hørt, og det føles som en skatt som ligger der og venter på meg. Det blir nok sikker det samme med en sånn (lesebrett) egentlig." (Berit 61)

For henne har innbundne bøker høyere verdi enn pocketbøker. Hun er oppvokst med at pocketbøker er mindreverdige litteratur, og forbinder det litt med kiosklitteratur. Denne tankegangen er noe som henger igjen fra gammelt av, sier hun. For hun vet at det meste av litteratur i dag kommer i pocketutgaver etter hvert. Men hun foretrekker fortsatt det hun omtaler som ordentlig bok, nemlig innbundet. Og når hun legger inn lydbøker på iPoden sin er det denne bokformen hun ser for seg.

Vilde (66) foretrekker som regel pocketbøker på grunn av at de er billigere og for at hun synes det er et hendig format som er lett å ta med seg. Hun føler at det blir noe mer usikkert over eboken enn det er med papirboken. At de en dag plutselig kan bli borte.

"Det må jo være noe med teknikken, at den kan leve sitt eget liv og plutselig så vil det ikke mer. Mens det kan jo ikke en papirbok. Den går ikke opp i røyk, hvis ikke du setter fyr på den. Så det er vel det at du på en måte kan stole 100% på en papirbok. For selv om eboken har et godt system, så er det jo ikke sikkert at du får liv i den neste gang du skal prøve." (Vilde 66)

I likhet med Malin (29) mener nok Vilde at det er noe flyktig over den teknologien som styrer eboken. Samtidig så syns hun at det kan virke greit med et lesebrett, som for eksempel Kindle,

når man er ute på reise, siden man har tilgang til så mange bøker hvor hen man enn er. Hjemme i stuen sier hun at hun uansett ville foretrukket å ha en papirbok på grunn av at det er rent fysisk mer behagelig å lese, tror hun.

Inger (66) har som tidligere nevnt lest en del ebøker på sin iPad, og vil gjerne ha både ebøker og papirbøker. Samtidig sier hun at hun trives best med en papirbok i hånden, som hun kan bla i.

"For å være ærlig så er det vel kanskje sann at man trives best med det... en bok å bla i, holde i hånden. Jeg syns nok fremdeles det altså, og iPaden kan jo være litt vanskelig å se på hvis du er ute i solen. Men jeg hadde faktisk veldig glede av den, og jeg syns det er et veldig, veldig ålreit alternativ i mange situasjoner. Og istedenfor nå å kjøpe mange fysiske papirbøker du ikke har mer bokplass å ha det i, så er dette veldig fint, et fint alternativ." (Inger 66)

Hun forteller at siden hun er oppvokst i en boktrykkerfamilie så setter hun ekstra stor pris på en veldig pen og forseggjort bok, en som har fin innbinding. Også av den grunn synes hun det er "moro å ha fine bøker, *bøker* bøker, og ikke bare elektroniske", som hun sier. Ebøker har ikke den samme affeksjonsverdien for henne som papirboken gir.

"Så det er jo litt det jeg sier, at jeg synes det er deilig med fine, vakre, pene innbundne bøker. Det er liksom... det gir meg liksom en sann, ja hyggelig opplevelse. Bla i og se på." (Inger 66)

5.2.2.1 McCourt og det fysiske produktet

Mange av informantene, så å si alle, nevner at det er noe spesielt med å holde i en fysisk papirbok, også de som leser ebøker på lesebrett. Det å holde og bla i en bok gir en helt egen følelse, forteller flere. I artikkelen *Collecting music in the digital realm* skriver Tom McCourt, ved Fordham University New York, om hvordan samling av musikk og verdien av musikkens former har endret seg etter at digitaliseringen av musikk oppsto. Selv om McCourts artikkel handler om musikkformat finnes likevel noen likhetstrekk mellom musikkmediene og bokmediene. Dette vil bli nærmere belyst litt senere i avsnittet.

McCourt skriver at musikkinnspilling har en relativt kort historie, og utviklingen av deres fysiske former har formet våre samspill med dem og vår oppfatning av deres verdi. I følge McCourt er det å bla igjennom en platesamling (LP-plater) følelsesmessig tilfredsstillende. Den er både visuell og taktil på samme tiden. "We pore over the jacket art and liner notes. We determine the value of the recording by gauging the wear on the jacket and disc" (Mccourt, 2005, s.250). Å bla igjennom en samling med CD-plater derimot, vil ikke være like tilfredsstillende, i følge McCourt. CDens størrelse begrenser dens visuelle tiltrekning, og CD-

platens plastiske cover degraderer den taktile fornemmelsen. Videre hevder han at digitale lydfiler mangler følelsesladede forbindelser fullstendig.

"They are just data, metadata, and a thumbnail, and therefore emotionally less valuable than a medium you can hold in your hands. Through their immateriality, digital files cannot contain their own history. Unless they are burned onto a CD, they have no physical manifestation" (McCourt, 2005, s.250).

Når et produkt blir levert i form av en rekke bits heller enn i fysisk form, virker det som det har mindre verdi. Resultatet er, i følge McCourt, at verden av handelsvarer og verden av ting fortsetter å fjerne seg fra hverandre og vår oppfatning av verdi blir adskilt fra det kjøpte materialet (McCourt, 2005).

Som tidligere nevnt kan noe av det McCourt skriver om, også være relevant for bokmediene. Informantene snakker om at det er noe eget ved å holde i en bok og bla i den. Denne følelsen kan muligens sammenlignes med det McCourt skriver om å bla igjennom en platesamling og at det er følelsesmessig tilfredsstillende. I følge McCourt har den fysiske platen en større verdi enn en digital musikkfil. Det samme kan sies om den fysiske boken i forhold til den digitale boken. For flere av kvinnene føler at den fysiske boken har større verdi for dem enn det en digital bok vil ha. Nå er det bare et fåtall av informantene som faktisk har lest eller leser på lesebrett. Malin og Inger som leser ebøker sier også at den fysiske boken har en spesiell verdi for dem, og at den digitale boksamlingen ikke er verdt det samme. Malin sier blant annet at hun ville ikke sørget over om den digitale boksamlingen forsvant. Det ville hun gjort hvis den fysiske boksamlingen ble borte. Innbundne bøker er den foretrukne bokformen blant de fleste av kvinnene. McCourt snakker om at LP-platen har større verdi enn CD-platen, og MP3-filer eller lignende, har igjen enda mindre verdi. Likhetstrekkene med bokmediene kan vi kanskje se på følgende måte: LP-platen kan sammenlignes med en innbundet bok. Den har størst verdi og blir foretrukket å eie. Pocketboken kan sammenlignes med CD-platen. Den er praktisk og fin i formatet, men har en noe mindre verdi enn den innbundne boken på grunn av dens innbinding og materiale. Eboken kan være bokverdens MP3-fil, som i følge McCourt har den minste verdien. Selvfølgelig er det kanskje ikke helt likt mellom musikkmediene og bokmediene. Det er likevel interessant å se noen av parallellene til det McCourt skriver om blant funnene fra mine informanter.

5.3 Eierskap og boksamling

En del av problemstillingen for oppgaven er å finne ut hvilken verdi bokmediet har for disse to aldersgruppene med kvinner. Derfor så jeg det som viktig å undersøke om informantene tar vare på bøkene, hva de er villige til å betale for en bok, og hvordan de anskaffer seg bøker.

5.3.1 Hvor anskaffer de seg litteratur og hva er de villig til å betale for den?

Hvordan kvinnene anskaffer seg litteratur, om de låner bøkene eller om de kjøper bøkene selv, kan være med på å belyse hvilken verdi bokmediene har for dem. I tillegg kan det de er villig til å betale for et bokmedium også være med på å si noe om hvilken verdi det har for dem.

Emma (27) forteller at hun vanligvis kjøper bøker i bokhandelen, og at hun aldri har kjøpt på nett. Men hun kjøper ikke så ofte bøker selv, sier hun. Hun låner en del av familien og venner og får en del bøker i gave til jul og bursdag. Hun liker, som tidligere nevnt, aller best innbundne bøker, men tror hun kjøper mest pocket på grunn av at de er litt rimeligere og lettere å ta med seg. Ofte kjøper hun innbundne bøker når de kommer på salg. Emma sier hun godt kan betale mellom kr 99- 150,- for en pocketbok. Men er det er bok hun har veldig lyst på, så har ikke prisen så mye å si. I forhold til ebøker synes hun de burde være billigere enn papirbøker.

"[...] jeg vet ikke hvor mye da, men... at det kanskje kostet halve prisen eller noe (av pocketboken). For du har den ikke på samme måte som et konkret produkt som er mer holdbar" (Emma 27)

Hvordan hun anskaffer seg bøker har endret seg i løpet av årene. Hun kjøper flere bøker selv nå enn det hun gjorde tidligere. Tidligere har hun bare lest de bøkene hun har fått og lånt bøker hjemme hos foreldrene. Det gjør hun fortsatt, men nå går hun oftere og titter i bokhandelen for å se om det er kommet noe nytt.

"Jeg er veldig dårlig til å gå på biblioteket. Jeg kjøper alt", forteller Martine (27). Hun blir irritert av å låne bøker på biblioteket for da må hun bli ferdig med en bok fordi hun må levere den, og kan ikke lese den i eget tempo. Tidligere da hun bodde i England kjøpte hun mye pocket som det ofte var tilbud på. Da kjøpte hun ofte mange bøker på en gang, for å ha og kunne ta dem frem og lese dem etter hvert. Nå er det mer at hun kjøper en bok fordi hun synes den ser bra ut og vil lese den med en gang. Hun kjøper som regel bøker på nett eller i bokhandel. Har hun lyst på en bok, så kjøper hun den med en gang i stedet for å vente, enten på å få den i gave til jul eller bursdag eller til den kommer i pocket. For en innbundet bok er hun villig til å betale rundt kr 350,-, da hun mener at man må betale forfatteren for arbeidet. Mens en pocket mener hun bør koste rundt hundrelappen. Prisen på en ebok bør ligge en del under en fysisk papirbok, mener hun. Dette på grunn av at det ikke er noen kostnad til trykking og lignende, som hun sier. Med en papirbok mener hun det er mer jobb med å

produsere eksemplarer, mens om en selger én ebok eller millioner, så er det akkurat den samme jobben.

Kristine (26) bruker bokhandelen og venner mest til å skaffe seg litteratur. Da hun var yngre brukte hun biblioteket mye mer for å skaffe seg lesestoff. Dette har endret seg. Nå låner hun sjelden bøker på biblioteket. Det syns hun, som Martine (27), blir stressende med tanke på innleveringstiden. Hun kjøper som regel flere bøker enn det hun rekker å lese, og da kjøper hun som regel pocketbøker siden de er lettere å ha med seg og å lese på sengen. Men hun sier hun er dårlig på å prioritere penger på bøker, så hun ender ofte opp med å låne av bekjente. I forhold til bokpriser, så mener Kristine det er greit å betale mellom kr 99-150,-, mens en innbundet ikke bør koste mer enn kr 200-250,-. Om hva en ebok burde koste sier hun: "Jeg ville kanskje ikke betalt like mye som en pocket. Ikke så mye som 100-150, men sånn mellom 50-70". Hun mener den ikke er verdt like mye siden hun føler at det ikke er lagt like mye penger i den, som det er med en papirbok. Derfor er hun mer villig til å betale mer for en papirbok. Hun sier, som både Emma og Martine, at det ikke føles som et ordentlig produkt.

Oda (27) låner som regel bøker på biblioteket. Noe som kanskje ikke er helt unaturlig da hun jobber på bibliotek. Men hun kjøper også en del bøker, spesielt på salg. I tillegg handler hun litt på nettet "fordi det er enklere, rett og slett", som hun sier. Hun er også med i bokklubb. Da hun var yngre kjøpte hun som regel billige bøker, som regel i pocket. I dag vet hun mer hva som rører seg, hva som er på salg og lignende, og kjøper en god del innbundne bøker på salg. Oda mener også at ebøker bør være rimeligere enn en papirbok, "ettersom den tar jo ikke noe plass eller er ikke laget av noe på en måte, så ville ikke gitt så mye for det, egentlig. En femtilapp, maks", sier hun. Hun forteller at hun ofte kan finne både pocket og innbundet til under hundre kroner, og det synes hun er en grei pris. Innbundne bøker synes hun er altfor dyre, og ville gitt maks kr 200,- for en innbundet bok. "Hvert fall når jeg har tilbud om gratis bøker hele tiden, så syns jeg det er dyrt å bruke så mye penger på en bok", forteller hun.

Malin (29) kjøper ca. en bok i måneden, men det kan variere. Hun sier at hun får tilfredsstilt både lesebehov og bokbehov gjennom jobben, det har hun alltid gjort. Men nå som hun jobber i forlag må hun, hvis hun vil ha en bok som er utgitt på et annet forlag, kjøpe den. Så hun mener hun kjøper flere nå enn det hun gjorde tidligere. Da hun var liten måtte hun låne bøker på biblioteket, for hun leste så pass mye at man kunne ikke kjøpe alle bøkene til henne. Hvilken bokform hun kjøper mest kommer litt an på formålet. "Jeg kjøpte en krim til påsken

og da kjøpte jeg den i pocket fordi det er på en måte ikke... det er litt sånn forbruksbok", forteller hun.

Hun synes prisen på pocket i dag er grei (pocketbøker ligger mellom kr. 99-150,-), mens nyheter (innbundne bøker) er hun ikke like bestemt på. Først sier hun at de bør koste mellom 200-250 kr, men sier senere etter litt drøfting over hvilke kostnader som ligger bak en bok, at det egentlig er greit med 350 kr for en innbundet nyhet. Hun sammenligner det med at man kjøper DVD'er til 200 kr, som er mye billigere å produsere, og mener av den grunn at 350 kr for en innbundet bok ikke er så mye. Malin jobber, som tidligere nevnt i forlag, og har nok noe mer innsikt i hvilke kostnader som faktisk ligger bak en bok enn de andre informantene jeg har snakket med. Med tanke på ebøker og pris, mener Malin at også ebøker burde slippe moms slik som papirbøkene, og at de bør koste prisen på en papirbok minus trykk og produksjonskostnader til omslag og lignende.

"[...] ja, og så er på en måte ikke bokhandelsprisen inkludert i ebok, så sånn sett kan den egentlig være ganske mye billigere. Men det er jo noe med at man vil jo ikke utkonkurrere papirboka heller, så det er litt utfordring.. vanskelig." (Malin 29)

Loppemarked er et mye brukt av Susanne (61) for å kjøpe bøker. For å skaffe seg nyere litteratur kjøper hun som regel bøkene i bokhandelen. Tidligere var hun medlem i bokklubbene, men hun meldte seg ut fordi det ble litt for mye til slutt, syntes hun. I tillegg får hun en del bøker i gave, og hun låner av og til av venner. Hun låner sjelden bøker fra biblioteket. Det har hun ikke gjort på flere år, forteller hun. Som de fleste av de andre informantene synes hun prisene på pocket er greie på det nivået de ligger i dag (99-150 kr), mens hun mener det kan bli litt dyrt å betale opp mot 400-500 kr for en innbundet bok. Men dersom hun er kjempeinteressert, så gjør hun det. Ideelt sett synes hun en innbundet kunne kostet 150 kr. Det vil hun "gladelig gi", som hun sier. Ebøker er hun som tidligere nevnt ikke interessert i, så de mener hun ikke bør koste mye.

I likhet med de andre informantene kjøper også Inger (66) de fleste av bøkene hun leser, eller så låner hun av venner og familie. Heller ikke hun benytter seg noe særlig av biblioteket. Hun handler bøker både på nett og i bokhandel.

"Og det er veldig greit å bestille bok på nettet, så det har jeg gjort ganske mye, fordi det er lettere og det er ikke alltid alle har akkurat det du skal ha og da kan man finne det fra forskjellige steder" (Inger 66).

Prismessig mener også hun at innbundne nyheter kan være for dyre når de kommer opp mot 300-400 kr, men hun skjønner at det koster å produsere en bok, med trykking og så videre.

Som regel pleier hun å vente til pocketutgaven kommer. Inger nevner også at det er store forskjeller i pris på engelske og norske bøker, og hvis en bok er originalt på engelsk kjøper hun heller den enn å vente på at den kommer på norsk. Ebøker mener hun, som alle de andre, bør være rimeligere enn en papirbok av den grunn at produksjonskostnadene vil være lavere når man legger den ut som fil enn når man må trykke boken opp.

Vilde (66) kjøper ikke så ofte bøker i bokhandelen selv, men får en del av datteren og mannen. Hun kjøper mest pocketbøker når hun først kjøper seg bøker. Til bursdager og jul ønsker hun seg innbundne, men det er sjeldent hun går og kjøper det selv. Det er hvis det er en hun har spesielt lyst på, da går hun og kjøper den. I tillegg handler hun litt på Amazon (utsalgssted på nettet). Vilde er den eneste av kvinnene som benytter seg av antikvariat for å skaffe seg bøker, men dette er nok mest på grunn av boken hun holder på å skrive som omhandler temaer der det trengs bøker som ikke lenger finnes i bokhandel eller andre utsalgssteder.

"Hvis det er en bok jeg vil ha så har ikke prisen så mye å si. Jeg kan godt kjøpe dyre bøker, hvis jeg ønsker meg den. Men... og en bok på 300 kr er jo egentlig ikke dyrt, for en ordentlig bok. Jeg syns ikke det." (Vilde 66)

For en pocketbok syns hun en pris på 100-150 kr er en passe pris (som de aller fleste av de andre informantene). Hun er usikker på prisen på en ebok, om hva den faktisk koster i dag, men mener, som de andre, at den bør være lavere enn for en papirbok.

"Jo, den er vel lett tilgjengelig for altså den kan jo distribueres i uendelig antall eksemplarer til nokså små kostnader. Så det blir jo på en måte en helt annen måte enn en vanlig papirbok. Når den først er produsert så koster det ikke så mye ekstra å få den ut." (Vilde 66)

Siden Berit er med i en bokklubb hvor det er vanlig at bøkene går på rundgang, låner hun mye bøker, både av medlemmene i bokklubben og av familiemedlemmer. Hun kjøper selvsagt bøker til seg selv også, men det er ikke så ofte. Da kjøper hun ofte pocketbøker, på bokhandelen. Ellers så ønsker hun seg som regel bøker til bursdager og jul. Hun bruker biblioteket til å låne lydbøker som hun legger inn på iPoden sin. For en innbundet bok kan hun godt betale 300-400 kr, og for en pocketbok 100-200 kr. En ebok syns hun kan ligge mellom innbundne bøker og pocketbøker et sted, men helst som en pocketbok, sier hun, siden det ikke koster noe med papir og så videre.

5.3.2 Samling av bøker

"Et hus uten bøker er som et legeme uten sjel."

- Marcus Tullius Cicero-¹

Kvinnenes forhold til det å samle på bøker, eller det å ta vare på bøker, kan si noe om hvilken verdi bokmediene har for de kvinnelige leserne. Tar de vare på bøkene etter at de har lest dem, eller kaster de dem? Har de en boksamling, eller er det spesielle bøker som har større betydning for dem å eie? Hvilken verdi ville en digital boksamling hatt for dem? Dette er spørsmål som er med på å svare på hvilken verdi bokmediene har for kvinnene.

Martine (27) liker best å eie bøkene selv, og hun kaster aldri bøker. "Det er fordi jeg kanskje vil lese de en gang til", forteller hun. Hun har ingen bevisst boksamling, men hun liker å ha bøkene i bokhyllen, og hun kjøper primært bøker fordi hun har lyst å lese dem, ikke for å samle på dem. Er det en forfatter hun liker godt, kjøper hun som regel de fleste av denne forfatteren, og hun sier at hun kanskje samler litt på dem.

"[...] for eksempel så leste jeg en bok en gang og den likte jeg så godt, og da vi var på ferie og da fant jeg mange bøker av samme forfatteren i samme sjanger. Da kjøpte jeg mange av dem fordi jeg visst at den var god. [...] jeg vet det er noe jeg kommer til å lese og jeg vet det er noe jeg kommer til å trives med. Men det er jo sånn at jeg stiller jo bøkene pent opp i bokhyllen på en måte, så det blir jo en boksamling." (Martine 27)

En digital boksamling ville ikke hatt samme affeksjonsverdi som en fysisk boksamling, tror hun. Hun mener det er mer bruk og kast over en digital boksamling. Bakgrunnen for denne tanken har hun ikke noe godt svar på, sier hun, men det er noe med at med en fysisk boksamling i en hylle kan andre se den, og den sier noe om personen som eier den, tror hun. Den sier noe om hvilken smak personen har, og hva slags person det er. "Man ser litt smart ut hvis man har sånne smarte bøker i bokhylla", sier hun. Har man mye reisebøker, ser man bereist ut og så videre.

Kristine (26) er en annen som også mener at bøkene man har i hyllen er en representasjon av personen.

"[...] si hvis man har lest Shantaram da, så sier det litt om en person, at man ser den i hylla. Litteraturen sier litt om en person. [...] Og hvis man har venner på besøk, så kan de gå å se i hylla og da ser man liksom: har du lest den og har du lest den." (Kristine 26)

Hun liker best å eie bøkene selv, og kunne fylle opp bokhyllen. Spesielt med innbundne bøker, for hun føler de er mer varige og mer estetisk å ha i stuen. "Det er som alt annet man samler på, man har lyst å lage et koselig hjem", sier hun. For henne blir bøkene en del av

---

¹ Ordtak hentet fra: <http://www.ordtak.no/index.php?emne=Bok>

interiøret. I tillegg liker hun å eie bøkene i stedet for å låne dem, for da har hun ingen tidsfrist på når hun må bli ferdig med en bok. En digital boksamling ville ikke hatt samme verdi for henne som en fysisk boksamling. Den ville hatt verdi for henne, bare en annen verdi enn den fysiske. Det at hun har bøkene tilgjengelig hvor som helst, og at hun kan ha mange bøker med seg på lesebrettet har en verdi for henne. Hun synes det er fint å kunne ha både en fysisk og en digital boksamling. Hvis hun for eksempel liker en bok hun leser i papirform, så kan hun godt kjøpe den til å ha på lesebrettet slik at det blir lettere å ha den med seg. Det går også den andre veien, hvis det er en bok hun har lest på lesebrett, så vil hun kanskje kjøpe den i fysisk form for å kunne ha den fremme i bokhyllen i stuen.

For Malin er det viktig å ha en boksamling, for hun synes "det er litt trist å ha lest en bok og ikke kunne sette den i hylla etterpå", som hun sier. Det har med at hun gjerne vil konkret se bøkene hun har lest. Derfor hender det, at også hun som Kristine, kan ende opp med å kjøpe den fysiske boken etter å ha lest den på iPaden.

"Og jeg kan også finne på, hvis jeg har lest en bok på iPaden, og kjøpe den etterpå i papirbok for å sette den i hylla, og da er det kun for å sette den i hylla. Så jeg er veldig opptatt av det." (Malin 29).

Pocketbøkene har hun sortert ut fra hyllen i stuen fordi hun synes mange av dem er stygge å ha fremme, men hun har plassert dem i en hylle i et annet rom. Bøker hun liker spesielt godt å eie er bøker som betyr noe for henne og som hun synes er viktig å eie. Bildebøker, kokebøker, bøker med fin innbinding liker hun også godt å eie og samle på. I tillegg kjøper hun en del klassikere, og ser spesielt etter dette når hun er på loppemarked. En digital boksamling har ingen spesiell verdi for henne, forteller hun.

"Man har jo kjøpt og betalt det da. Det er jo på en måte min bok. Men jeg har samtidig ikke noe store, sterke følelser for det biblioteket. [...] men det hadde jo vært kjipt hvis det ble borte, men jeg har ikke noe sånne store følelser for det." (Malin 29)

Det hadde vært noe annet dersom den fysiske boksamlingen forsvant, for eksempel i brann eller lignende. Da ville hun hatt stor sorg over den, sier hun.

Selv om Oda jobber i bibliotek og har tilgang til mange gratis bøker, har hun en boksamling og det har av og til hendt at hun har kjøpt en bok etter at hun har lånt den på biblioteket for hun synes det er noe eget ved med å eie bøkene.

"Da er den tilgjengelig for deg hele tiden, du kan se den og huske historien. For det er noe med det når du låner bok så må du gi den fra deg før eller siden, og det er et sånt tidsjag med at en må bli ferdig med den. Jeg pleier jo vanligvis ikke å lese en bok to ganger, så det er egentlig ikke noe vits å kjøpe boka, men jeg gjør det for det. Men da skal den være god." (Oda 27)

Etter studier i litteraturhistorie har hun hatt en forkjærlighet for klassikere og har en del klassikere i boksamlingen sin. Hun forteller at med klassikere i samlingen prøver hun å se dannet ut og at de er viktige å ha i bokhyllen. En digital boksamling tror hun vil kunne få en verdi etter hvert når man har brukt ebøker og lesebrett litt og da ser verdien i det. Hun tror hun ville likt å ha en virtuell bokhylle.

Som Malin, liker også Emma (27) å kunne sette boken i hyllen når hun er ferdig med den. Hun forteller at hun lett glemmer tittel og forfatter, og hun liker derfor å ha bøkene selv, i hyllen, slik at hun husker dem bedre. Spesielt innbundne bøker liker hun å eie, og kjøper ofte innbundne bøker når de kommer på salg, selv om hun har lest den i pocket. Dette gjelder for bøker hun har likt veldig godt og som hun gjerne vil eie. Hun forteller at hun trenger ikke å ha en samling over alle bøker hun har lest, bare de hun har likt ekstra godt, de vil hun gjerne ha i en samling. Da gjerne innbundet, for hun føler de står bedre i hyllen, mens pocketbøker lett kan bli slitte, og hun plasserer dem gjerne litt bak i hyllen. Hun tar vare på de pocketbøkene hun har likt og som hun ikke har i innbundet utgave. Av og til hender det at hun kjøper en bok hun har likt så godt som innbundet, selv om hun har den i pocket. Da er det ikke så vanskelig å kvitte seg med pocketboken, forteller hun, ellers tar hun vare på alle bøker hun har likt. For henne vil ikke en digital boksamling ha den samme affeksjonsverdien som en fysisk boksamling.

"Jeg syns mye av den sjarmen med papirbok er det å kunne spare på den og sette den i bokhyllen, at den står fremme. For det er lettere at man siden ser den og tenker at den var fin og man eventuelt kanskje har lyst å lese den igjen eller låne den bort. Jeg tenker hvis jeg har det på et sånt lesebrett så er det lettere at jeg bare glemmer den, for jeg husker veldig sjelden navn på bøker eller forfatter, og da har jeg på en måte glemt den. Det syns jeg er litt leit." (Emma 27)

Av de eldre kvinnene er det også vanlig at de samler på bøkene de har lest og har likt. Berit (61) forteller hun helst vil eie de bøkene hun har lest, for hun tror hun vil lese dem igjen. Av og til leser hun dem også igjen, etter noen år. De bøkene hun ikke er så "glad i" kan hun godt gi bort, men hun syns samtidig at heller ikke det er så lett.

"For alle bøker setter igjen en følelse på en måte, og den følelsen klarer jeg ikke helt å gi slipp på." (Berit 61)

I boksirkelen hun er med i, deler de som regel på bøkene, og det vil si at hun ikke alltid eier bøkene selv. Dette er noe hun av og til savner, og kan noen ganger finne på å kjøpe den selv. Lydbøkene hun har hørt ferdig tar hun ikke vare på slik som hun gjør med en papirbok. Som

Emma føler hun det er noe spesielt med papirboken, og gir en veldig fin metafor på papirboken.

"[...] at det er den boken og den følelsen som den gir, forventingen på forhånd og etterpå... at «ja, jeg skal lese den igjen». Det er akkurat som å reise tilbake til et sted som man har vært før, ikke sant. Det er hyggelig å komme igjen. Så jeg tror det er mer derfor jeg ikke klarer å kvitte meg med bøkene. For du klarer ikke å kvitte deg med minnene dine, ikke sant. Jeg tror det er noe med det." (Berit 61)

Vilde (66) forteller at hun eier altfor mange bøker og at det ikke er plass til flere, men hun kjøper stadig vekk nye bøker, og hun ønsker seg nye. Så hun har helt klart en boksamling. Hun synes det er veldig kjekt å eie, av samme grunn som flere av de andre informantene, da kan hun gå tilbake og lese de om igjen. Vilde har ingen direkte boksamling av bestemte serier med "fine bøker" som hun kaller det. Det er mer en samling av kjente forfattere hun har lest opp i gjennom årene, slik som Bjørnson, Undset og Ibsen for eksempel. Dette er verk hun ikke kunne tenke seg å gi bort eller kvitte seg med. Mens andre bøker, spesielt engelske pocketbøker som hun føler seg ferdig med som hun kaller det, kan hun fint gi bort. Det trenger ikke nødvendigvis å være pocket heller. Det kan også være innbundet, så lenge hun føler seg ferdig med dem. Dette gjelder særlig for engelske romaner, forteller hun, og det har nok en sammenheng med prisnivåene på bøkene. For hun sier at det er litt annerledes med norske bøker. De er mer verdifulle for henne. Som de fleste av de andre informantene, føler heller ikke Vilde at en digital boksamling ville hatt samme affeksjonsverdi.

"[...] men hvis det var for ren underholdning, så tror jeg ikke jeg ville hatt noen særlig følelse for sånn eboksamling." (Vilde 66)

Men på grunn av det bokprosjektet hun holder på med har hun ofte bruk for digitaliserte bøker, og i denne sammenhengen har det en viss verdi for henne, men ikke som rene underholdningsbøker. Da er den fysiske papirboksamlingen noe helt annet, sier hun. Hun føler, som hun også har sagt tidligere, at en eboksamling blir noe luftig. At den plutselig kan knekke sammen og forsvinne, og da har man ingen boksamling lenger. Så lenge det fungerer, ser hun at det er en praktisk side ved en digital boksamling.

Susanne forteller også at hun har en boksamling.

"Ja, jeg tror nesten vi er nødt for å kalle det en boksamling du. Det ligger bøker i kasser rundt omkring. Det er ganske mange tusen altså. Jeg har ikke lest alle, langt der i fra. Men jo, det er nok en boksamling." (Susanne 61)

Spesielt gamle bøker liker Susanne å samle på, og da særlig bøker om natur, om hjemkommunen hun bor i. Hun har også en stor samling sangbøker. I forhold til en digital

boksamling sier hun at den ville ikke hatt noe verdi for henne. Som tidligere nevnt er hun ikke interessert i ebøker eller lesebrett i det hele tatt. Hun er skeptisk til hvor varig de digitale bøkene er, slik som både Vilde og Malin også har vært. Med en papirbok har hun noe varig mener hun, noe som holder seg godt så lenge du tar vare på den godt nok.

Inger (66) forteller at de har rundt tre og et halvt tusen bøker hjemme, og man kan trygt si de har en boksamling. Hun har ikke lest alle, men en god del av dem. I de siste årene har hun og mannen kjøpt en god del engelske pocketbøker, og derfor ble hun interessert i dette med ebøker som en ny mulighet til å skaffe seg lesestoff. Men den digitale boksamlingen har ingen særlig affeksjonsverdi for henne, annet enn at hun vet hun har den på iPaden. Det er mer en forbruksvare, sier hun. Den fysiske boksamlingen har nok mer verdi for henne, og det at hun samler på bøker har med familietradisjonen, tror hun. I boksamlingen setter hun mest pris på de innbundne bøkene. Hun har noen pocketbøker som er klassikere og som hun synes er moro å ha, men andre har bare verdi som lesestoff, ikke som noe annet. Om hun kvitter seg med bøker, enten pocket eller innbundne, kommer an på om hun synes de er morsomme å gjemme på eller ikke. Det er ikke alt som er like spennende å ha, forteller hun, og hun har mange pocketbøker som hun absolutt ikke ville kvittet seg med. Så i likhet med flere av informantene, er det innholdet og om hun har likt boken som er avgjørende for om hun tar vare på bøkene eller ikke.

5.3.2.1 Fem behov som tilfredsstilles med en samling

I boken *The recording angel: Music, records and culture from Aristotle to Zappa* har Evan Eisenberg (2005, s.14-16) laget en liste over hvilke behov som blir tilfredsstilt ved å samle på kulturelle objekter eller gjenstander. Som musikk er bøker i aller høyeste grad en kulturell gjenstand, og denne listen kan til en viss grad være like gjeldende for bokmediet som for musikken (som Eisenberg har konsentrert seg om). Han har kommet frem til fem behov som tilfredsstilles av å samle på kulturelle gjenstander:

1. Behov for å forevige skjønnhet og fornøyelse: I løpet av livet passerer man vakre bilder og lyder, og i stedet for å stole på at de kommer igjen, streber man etter å holde fast ved dem. I følge Eisenberg indikerer dette en mistillit til verden. En mistillit som strekker seg tilbake til den greske antikken, og som er med på å forklare hvorfor de laget og tok vare på så mye kunst. De hadde ikke troen på at noe bedre ville skapes. I dag er det ikke de kommende generasjoner man bevarer kulturelle gjenstander for,

men heller for ens egen skyld slik at man kan ha glede av den de neste ukene, månedene og så videre.

2. Behov for å forstå skjønnhet: Skjønnhet har en intellektuell side, skriver Eisenberg, jo vakrere, jo lettere er det å forstå. Når en utforsker skjønnhet, for eksempel en vakker innbundet bok, er det naturlig at andre sanser for eksempel berøring, må komme til for å øke denne forståelsen av skjønnhet. Ved å eie en bok har man mulighet til å studere verket flere ganger og i detalj, og når det måtte passe en selv. Samtidig må ikke eierskap misforstås med at man behersker det.
3. Behov for skille seg ut som forbruker: I kapitalismen finnes det først helter i produksjon og deretter helter i forbruk. Disse forbrukerne kan være "heroiske" enten ved å bruke penger i stor skala, eller på en diskriminerende måte, skriver Eisenberg. Men for den sanne samler ligger heltemotet i selve bragden. Den uredde og listige beseiringen av hindrene på jakt etter skatten (det kulturelle objektet). Selve objektet er sekundært i forhold til jakten. Hver gjenstand er en trofé.
4. Behov for tilhørighet: Dersom dette behovet anses som en følelse, kan det også kalles nostalgi. Hvis man føler nostalgi for en tidsperiode man har levd i eller ønsker man hadde levd i, kan kulturelle gjenstander virke hjelpende, i følge Eisenberg. Hver kulturelle gjenstand, for eksempel en bok, knytter sammen dens eier med to tidsaldre: tiden boken ble skapt og da den ble anskaffet.
5. Behov for å imponere andre eller seg selv: Dette kan være så enkelt som småborgerlig snobberi eller noe mer udefinerbart. Eisenberg spør: Hvor mange boksamlere er faktisk interessert i ordene og ideene fremfor skrifttypen, lukten av blekk eller gammelt papir eller andre estetiske sider ved boken? Poenget hans er at man kan ha oppriktig kjærlighet for kultur uten å ha noen bemerkelsesverdig interesse for den. En slik kjærlighet blir like tilfredsstilt ved å eie gjenstanden som ved å bruke den. Eisenberg eksemplifiserer her med musikk, at denne type kjærlighet blir like tilfredsstilt ved å eie musikken så vel som å høre på den. Men man kan likeså godt bruke bok som eksempel. Det å eie bøkene kan være like tilfredsstillende for en slik kjærlighet for kultur som det å faktisk lese dem.

Ikke alt fra disse fem punktene er like relevante for denne oppgaven, men Eisenbergs liste over de fem behov som tilfredsstilles av å samle på kulturelle objekter har likevel noe relevans for funnene fra undersøkelsen. Hovedsakelig er det behovene om å forevige skjønnhet og fornøyelse, for å forstå skjønnhet, for tilhørighet og for å imponere andre eller en

selv som er gjeldende ut i fra det funnene viser. Så å si alle informantene foretrekker å eie bøkene de leser, og for de fleste av dem er det for å kunne bruke den tiden de trenger på boken eller å lese boken når de selv måtte ønske det. I tillegg er det å kunne ta på en bok og å bla i den, med på å forsterke følelsen av den (behov for å forstå skjønnhet). Mange av informantene, blant annet Emma, Malin og Berit, syns det er noe eget ved å kunne sette bøkene i hyllen. Da kan de finne frem til dem igjen, låne dem bort eller lese dem igjen selv, og de husker historien bedre. Bøkene blir på denne måten forevige for dem (behov for å forevige skjønnhet og fornøyelse). Flere av kvinnene snakker om bøkene de har lest med nostalgiske følelser, og forteller om hvilken følelse eller opplevelse de ga dem da de leste dem. Berit gir blant annet en metafor på hvordan papirboken er som en reise, at det er hyggelig å komme tilbake. Derfor er det vanskelig å kvitte seg med en bok man har likt og man tar vare på den for at man ønsker å dra tilbake (behov for tilhørighet). Det å eie bestemte typer bøker som for eksempel klassikere og lignende blir nevnt av flere som viktig å ha i hyllen. At bøkene en har i hyllen kan si noe om personen som eier dem, er det flere av informantene som nevner. Oda og Martine forteller at de eier klassikere, som de mener får en person til å se intellektuell og dannet ut, uten at de nødvendigvis har lest dem eller har planer om å lese dem (behov for å imponere andre eller en selv). I tillegg foretrekker de fleste å eie innbundne bøker, og det er denne bokformen de foretrekker å ha fremme i hyllene. Dette kan også ha sammenheng med behovet for å imponere andre eller en selv. Men samtidig er dette et tvetydig område. For teksten er også avgjørende for om de ønsker å ta vare på boken eller ikke. Som Emma, Vilde og Inger poengterer er det innholdet som avgjør om boken er verdt å ta vare på, og det er de ikke alene om å mene. Oda og Emma forteller også at de kan gå til anskaffelse av en bok de har lånt som de har likt godt. De har lyst å eie den selv, men da igjen er det i innbundet format de foretrekker. Det kan altså virke som det er to forskjellige former for samlinger blant informantene. Den ene er en samling med bøker som er lest og som kvinnene har likt godt. Den andre består av en samling av bøker som noen av dem mener det er greit å ha i hyllen for å kunne vise at man har en mer dannet eller intellektuell samling av bøker i tillegg til de andre.

5.4 Leseopplevelsen og bokmediene

Forhold til bokmediene går hånd i hånd sammen med lesningen av bøker. Denne oppgaven har ikke som hovedmål å finne ut hvilken litterær smak de har eller lignende. Den søker heller å finne ut om bokformene har noe å si for lesningen og leseopplevelsen.

5.4.1 Hva kjennetegner en god leseopplevelse?

"Noen bøker bør en smake på - andre bør en sluke - noen kan tygges og fordøyes."
- Francis Bacon-²

Malin (29) forteller at en god leseopplevelse for henne er å bli berørt på en eller annen måte:

"[...] at jeg blir glad, eller den kan også være trist, men at jeg blir litt revet med. Uansett hva den handler om så må jeg kjenne litt på det der suget etter å lese videre, og det er mange bøker som ikke har det for meg. Og da stopper det i større grad opp nå enn før, fordi jeg har blitt litt sånn at jeg legger fra meg bøker halvveis hvis jeg ikke føler det, hvis den ikke har den it-faktoren." (Malin 29)

Videre forteller hun at en god leseopplevelse gjør at hun blir dratt inn, den hekter henne fast på en eller annen måte. Om det er lette underholdningsbøker eller bøker med tyngre innhold er ikke så viktig, men det må være ett eller annet som gjøre at hun vil lese videre.

En god leseopplevelse for Kristine (26) kan variere, alt fra å kunne krype under dyna med boken, til å sitte på kafé med boken eller på toget frem og tilbake. Slike situasjoner nevner hun der hun har opplevd gode leseopplevelser. For henne kan det virke som det både er boken og omgivelsene rundt som gjør opplevelsen.

"[...] å lese *Marley and me* og sitter og ler høyt på flyet. Når man blir skikkelig... glemmer tid og sted. Man blir på en måte helt inn i boken." (Martine 27)

Slik beskriver Martine en god leseopplevelse for henne. En som ikke er helt ulik Malins. I tillegg forteller hun om en leseopplevelse som hun hadde med en lydbok, som hun likte ekstra godt. Boken hun hørte på, hadde handling fra Irland og hun hørte den på engelsk, og oppleseren var irsk. Det likte hun veldig godt og det funket veldig bra, for da følte hun at hun fikk inn mer av kulturen og språket.

For Oda (27) er en god leseopplevelse mye av det samme som tidligere nevnt. Det å sluke hele boken og ikke ville gjøre annet, er noe som kan være kjennetegn på at boken har vært en god opplevelse. Men det er noen ganger det er andre faktorer som også kan være avgjørende for om leseopplevelsen blir vellykket.

"Ofte hender det jeg blir overrasket på slutten av boka og av meg selv, hvor jeg hele tiden har tenkt at «jaja, jeg må bare få lest ferdig boka». Og når jeg har fått lest den ferdig, så er det en helt fantastisk bok. Når jeg får tenkt meg om, rett og slett. Så det er litt forskjellig." (Oda 27)

Da Emma (27) leste *Drømmehjerte* av Cecilia Samartin, var hun på Cuba og bokens handling foregår på Cuba. Det gjorde den til en helt spesiell leseopplevelse for henne.

---

² Ordtak hentet fra: <http://www.ordtak.no/index.php?emne=Bok>

"[...] da fulgte vi en person og vi fikk et slags inntrykk av hva hun har tenkt og følt, selv om hun var fiktiv da. Samtidig som man leste om ting som man kjente igjen, hvordan hun forklarte og om hvordan tilværelsen og landskapet var og historien. Det syns jeg var en veldig bra leseopplevelse, for da kom man på en måte inn i den verden selv. Så den husker jeg veldig godt." (Emma 27)

Omgivelsene og omstendighetene er noe som hun mener skaper leseopplevelsen, og nevner andre eksempler der situasjonen eller tiden har vært med på å skape en god leseopplevelse, blant annet da hun leste *Presidentene* av Hans Olav Lahlum under valget i USA i 2008. Hun mener ikke den hadde hatt samme effekt eller at det hadde vært på samme måte for eksempel to år tidligere. I tillegg kan det være en bok som treffer til rett sted og tid i livet. At man kjenner seg igjen eller har opplevd noe tilsvarende av det som skjer i en bok. Dette kan også være med på å skape en fin leseopplevelse, sier hun.

Berit (61) syns det er viktig at boken bringer frem følelser i henne for at boken skal bli en fin leseopplevelse. Det er mange ting som kan være med på å gi gode leseopplevelser, sier hun, men det er spesielt følelsesspekteret som er viktig.

"[...]altså, det kan være hele følelsesspekteret: det kan være gleder; det kan være sorg; det kan være vemod; det kan være gjenkjennelse; det kan være interessant, historisk interessant. Ja, det kan jo nesten gi lukt og smak til og med. Nei altså, det spenner over alle følelser. Jeg tror det er følelsene det går på, om du gidder å lese videre eller ikke" (Berit 61)

For Susanne (61) er også det følelsesmessig det viktigste ved en leseopplevelse. Det trenger ikke nødvendigvis å gi en god følelse, men hun må kjenne det litt i hjertet, forteller hun. Hun må være følelsesmessig med eller engasjert i boken, sier hun. Susanne forteller at noen bøker kan gi andre en kjempegod leseopplevelse, mens hun ikke får den samme følelsen av samme bok.

"Når jeg tenker på venninnen min som elsker den boken som heter *Madame*, og jeg ikke klarer å... jeg finner liksom ikke noe i den. Og da tenker jeg: «i all verden, er det noe med meg? Det er jo så høytravende, hva er det?»" (Susanne 61)

At man har forskjellige opplevelser av samme bok eller tekst er ikke et ukjent fenomen og flere har gjort forskning på dette innen litteraturvitenskapen. Stanley Fish blant annet, som vi vil komme tilbake til litt senere i kapittelet etter at vi ser på Inger, en annen av informantene som også snakker litt om ulike opplevelser av en bok.

En god leseopplevelse for Inger (66) er en som gjør at hun vil bla videre og hvor hun føler eller merker noe om stemningen i boken. At hun på en måte kan bli en del av ideen og handlingen i den. I tillegg kommer det litt an på hvilket humør man er i og hva slags type bok det er. Dersom hun leser en krimbok vil hun fortest mulig komme frem til løsningen, mens

hvis det er en litt tyngre bok vil hun heller dvele litt over det og kanskje lese noe om igjen og få med seg mer av følelsene, forteller hun. Noen bøker vil gjøre slik at hun kommer i godt humør, mens andre får hun til å kjenne mer på følelsene. Igjen skal vi litt tilbake til det Susanne snakket om, det med anbefalte bøker fra andre. Inger har også prøvd å lese noen bøker hun har fått anbefalt, men har ikke klart å komme igjennom dem. Som hun sier: "det er jo smak og behag, og vi er så forskjellige".

5.4.1.1 Fortolkningsfellesskap

Den amerikanske litteraturteoretikeren Stanley Fish har utviklet det teoretiske konseptet "interpretive communities" eller på norsk fortolkningsfellesskap. Fish er i mot tanken om at teksten blir opphevet til at det bare er den som har mening, at meningen er kodet i teksten. Han mener leserne, som er fortolkere av teksten og som gir den mening, blir ignorert. Det er hos leserne meningen av teksten ligger, sier han. Man bør heller snakke om fortolkningsstrategier og fortolkningsfellesskap, mener Fish. Fortolkningsstrategier blir ikke utført etter lesning. De er formen av lesningen og på grunn av dette gir de tekster deres form. De lager dem i stedet for å oppstå fra dem, som det vanligvis påstås. Fish spør:

"Why should two or more readers ever agree, and why should regular, that is habitual, differences in the career of a single reader ever occur? What is the explanation on the one hand of the stability of interpretation (at least among certain groups at certain times) and on the other of the orderly variety of interpretation if it is not the stability and variety of texts?" (Fish, 2002, s.357).

Hans svar er fortolkningsfellesskap. "Interpretive communities are made up of those who share interpretive strategies not for reading (in the conventional sense) but for writing texts, for constituting their properties and assigning their intentions" (Fish, 2002, s.357). Disse strategiene eksisterer med andre ord før selve lesehandlingen, og er derfor avgjørende for formen av hva som leses, enn omvendt som man ofte går ut i fra. Ulike fortolkningsfellesskap kan ha forskjellige fortolkningsstrategier som fører til at man "skaper" teksten på ulike måter. Dette er Fishs forklaring på både stabiliteten av fortolkning blant ulike lesere (de tilhører samme fellesskap) og for den regelmessigheten hvormed hver enkelt leser vil anvende ulike fortolkningsstrategier og dermed skape en annen tekst (de tilhører ulike fellesskap). "It also explains why there are disagreements and why they can be debated in a principled way: not because of a stability in texts, but because of a stability in the makeup of interpretive communities and therefore in the opposing positions they make possible" (Fish, 2002, s.357). Fortolkningsfellesskap vokser og minker, da individer forflytter seg fra det ene til det andre fellesskapet. Til tross for at det er forflytninger vil fortolkningsfellesskapene alltid være der.

Dermed er det akkurat nok stabilitet til at "fortolkningsstriden" kan fortsette og akkurat nok forandring og utskiftning til at de aldri blir helt fastsatt. I følge Fish står forestillingen om fortolkningsfellesskap mellom et umulig ideal og frykten som fører til at så mange opprettholder det. Idealet er fullkommen enighet, noe som ville kreve at en tekst er uavhengig av fortolkning. Frykten er fortolkningsanarki, som kun virkeliggjøres dersom fortolkning skjer helt tilfeldig. Fortolkningsfellesskapene er ikke mer stabile enn teksten, da fortolkningsstrategier ikke er naturlige eller universelle. De er tillært. Måtene man fortolker en tekst på er lært, og disse metodene kan glemmes eller endres og så videre.

Flere av de eldre kvinnene nevner bokserien til forfatter Alexander McCall Smith, *Ladies detective agency no. 1*, som noen av sine favorittbøker. Dette kan tyde på at de kan være i et fortolkningsfellesskap. Bøkene til forfatteren Cecilia Samartin er også blant favorittene til flere av informantene, på tvers av alder. Disse kvinnene er da, i følge Fishs teori, medlemmer av et annet fortolkningsfellesskap. Hvis vi snur det og går tilbake til det både Inger og Susanne nevner om at man har så forskjellig smak, kan man si at venninnen som anbefaler boken og for eksempel Susanne befinner seg i to forskjellige fortolkningsfellesskap. Dermed vil de naturlig nok oppfatte eller tolke boken ulikt. Som tidligere nevnt i analysen, forteller Susanne om at hun leste igjen *Markens grøde* av Hamsun. Hun ønsket å se om hun ville oppleve den på samme måte nå som hun var blitt eldre som da hun var ung. For hennes del ga den tilnærmet den samme opplevelsen, forteller hun. Men det er heller ikke unaturlig å tenke seg at leseopplevelsen kunne vært en annen enn den var for 20 år siden, for eksempel. Leseren kan ha forflyttet seg fra det fortolkningsfellesskapet hun var i da hun for eksempel var 40 år til et annet nå som hun er 60 år.

5.4.2 Leseopplevelsen og bokmediets virkning

Et annet punkt som er interessant for å besvare problemstillingen til oppgaven, er hvorvidt informantene opplever eller tror de kan oppleve at bokmediet, altså om det er papirbok, ebok eller lydbok, kan være med på å påvirke leseopplevelsen.

For Emma (27) er det noe helt spesielt med det å kunne holde boken i hånden. Det gir henne et forhold til hvor langt hun er kommet i boken. Hun forteller at når hun for eksempel har sittet og lest en god stund og tar seg pause og da ser hun at sidene har "fløyet avgårde", og hun ser at hun har vært inne i en helt annen verden. Det setter igjen en god følelse hos henne og gjør at lesningen blir en god opplevelse. Hun føler at bokformen har en innvirkning på leseopplevelsen, for med et lesebrett og en ebok føler hun ikke ville gitt den samme følelsen. I

tillegg gir en fysisk bok, med sideantall og fysiske sider, henne oversikt over hvordan hun ligger an i boken. Med et lesebrett og ebok føler hun ikke det vil kunne gi det samme forholdet til boken, og det er en del av leseopplevelsen det også, mener hun.

Oda (27) føler ikke at bokformen vil ha noe å si for hennes opplevelse av boken. Det vil være det samme siden, det er den samme teksten, med de samme ordene. Martine (27) mener derimot at bokformen kan være med på å skape eller påvirke leseopplevelsen, og nevner blant annet lydboken som et eksempel:

"Med lydbok så har man lyden som et virkemiddel, man kan legge på lyd av hav eller musikk, eller stemmebruk og sånne ting. Og da blir det jo en annen opplevelse enn å sitte med en bok."
(Martine 27)

Samtidig sier hun at hun ikke finner den samme roen som hun får med en papirbok. Lydformatet forbinder hun med å være på farten, på vei til et sted, mens det blir noe annet å lese en papirbok. Den forbinder hun med ro, og dette kan være med på å prege leseopplevelsen. Å lese en ebok på et lesebrett tror hun blir veldig stakkato, som hun sier. At det bryter opp leseflyten når en skifter side. Da det et sekund blir svart på skjermen. Spesielt gjelder dette for lesebrettet Kindlen som hun så på, mens iPaden følte hun ikke ga like mye brytning.

For Kristine (26) føles en papirbok som noe mer direkte. Det at du kan holde den og at det føles litt direkte fra forfatteren, mens med digitale medier eller bøker så blir det litt fjernere, sier hun. Men hun syns det er vanskelig å si noe om hvordan bokformen kan være med på leseopplevelsen siden hun ikke har lest noe særlig annet enn papirbøker. Samtidig føler hun at papirboken gjør noe med leseopplevelsen, at hun føler hun kommer mer "inn i den", som hun sier, enn hva hun ville gjort på et lesebrett. Malin (29) synes innbinding er viktig, men den er ikke avgjørende for leseopplevelsen. Hun leser flere ebøker på iPaden og syns de har vært fine leseopplevelser. For henne er det teksten som avgjør leseopplevelsen, ikke nødvendigvis bokformen.

For Vilde (66) har tykkelsen på boken og skriftstørrelsen noe å si for hvordan bokformen oppleves. Det må ikke være for stor eller for liten skrift, og bøker som er veldig tykke er tunge å komme igjennom, føler hun. Det er pocketformatet som hun trives best med, og av den grunn liker hun størrelsen på Kindlen og mener at den kunne gitt henne en god leseopplevelse. Samtidig forteller hun at leseopplevelsen kan være mer avhengig av formålet med boken i forhold til bokens form:

"Altså, hvis det bare er for kosens skyld så tror jeg nok at det å sitte og bla i en ordentlig bok betyr en del. Det at du kan ta på det og føle på det, og at det er godt å ta i sidene, og at det er behagelige bokstaver. Det har en god del å si. Og at det er en pen layout. Det har også en del å si for opplevelsen. Men det er klart hvis du kun er interessert i teksten, altså hvis du skal bruke det til noe forskning eller lignende, da spiller det ikke så stor rolle. Men ren skjønnlitteratur, det er hyggeligere å lese i en sånn pen bok. Jeg tror nok det." (Vilde 66)

Hun vil ikke utelukke ebøker bare fordi det er på skjerm. Det har med situasjonen å gjøre, sier hun. Hjemme i stua ville en god papirbok gitt henne en finere leseopplevelse enn hva for eksempel en Kindle ville gjort. Det har, som tidligere nevnt, noe å gjøre med kosen ved å lese.

Er det en bok som virkelig fenger Susanne (61), så har ikke bokformen så mye å si for leseopplevelsen, mener hun. Lesegleden og opplevelsen kan være like bra om man leser den i pocket eller innbundet. At man glemmer fort hvilken bokform det er. Men samtidig, sier hun at hun føler det er mer bok når den er bundet inn i harde permer, enn det er i pocket. Som skrevet tidligere i analysen, er Susanne skeptisk til å lese på skjerm og bruker så vidt pc. Så for henne ville det ikke være en leseopplevelse å lese en ebok på et lesebrett. Inger (66) forteller at for henne er ikke bokmediet eller formen med på å skape leseopplevelsen. Det har ingen betydning for hennes opplevelse av lessegleden, sier hun. Den første eboken hun leste, husker hun som en veldig fin leseopplevelse.

Berit (61) føler ikke bokformen har betydning for leseopplevelsen når hun først er kommet inn i teksten, men hun føler at en pocketbok er en mer lettvtint bok enn en innbundet bok, og at de innbundne har høyere verdi. Hun sier selv at hun skjønner det bare er tull, men det er en gammel forestilling hun har vokst opp med. At pocketbøker er mer kiosklitteratur og det er mindre verdig, mens innbundne er mer høyverdige. Men lesemessig så er ikke opplevelsen så forskjellig, sier hun. Det er hovedsakelig det som er inni, teksten, som betyr noe. Hun sammenligner det litt med å lese nyheter på nettet og i papirutgave. Det å lese papiravisen har mer med følelser for henne enn å lese det på nettet. Slik vil hun kanskje oppleve det å lese på et lesebrett også.

5.4.2.1 McGann, McKenzie, igjen, og Carr

I kapittelet 2. *Bokhistorisk perspektiv* i denne oppgaven skrev jeg blant annet om McGanns begrep om «the socialization of texts» og McKenzies begrep om «the sociology of texts». Mye av det som ble beskrevet i den delen er aktuelt for dette avsnittet. Kort oppsummert dreier dette seg om at tekster ikke er frie. De er historisk og materielt betinget. I følge bokhistorien kan ikke en tekst eksistere uten en materiell form, og denne materielle formen er historisk bestemt. Den kan derfor ikke skilles fra teksten slik leseren møter den. Den

materielle formen er en nødvendig del av teksters sosialisering, skriver Rem (2003, s.30). Begrepet «teksters sosialisering», eller «socialization of texts», kommer fra McGann. McGann ønsker et større teoretisk fokus på dokument- og bibliografnivå ved litterære verk. En tekst består av mer enn bare ord. Typografi, layout, format, innbinding, er alle med på å forme en teksts mening, sier McKenzie (Rem, 2003). De bibliografiske kodene er med i fortolkningsarbeidet. Don F. McKenzie er også opptatt av bokens materielle form som en viktig del av fortolkningsprosessen. Han mener blant annet at den materielle formen påvirker hvordan vi leser tekster. McKenzie mener at blant annet bibliografer bør være opptatt av å vise at formen av teksten er med på å påvirke meningen. McKenzies definisjon på tekst innebærer alt fra verbale, visuelle, muntlige og numeriske data i form av kart, trykk og musikk, til arkiver med opptak av lyd, av film, videoer og enhver form for databasert informasjon. McKenzies nydefinisjon av tekst er, i følge Rem (2003), et paradigmeskifte. Teksten frigjøres fra sin normale kobling til boken. McKenzies tekstbegrep signaliserer at boken ikke er absolutt, men et eget og historisk bestemt medium. Boken er en av flere former som gir tekster ankerfeste. Formen teksten forankres i, er ikke tilfeldig for hvordan leseren forstår teksten. Boken utgjør en type materiell ytring, og er en særegen «ekspressiv form», som Rem (2003, s.31) sier.

Selv om de fleste av kvinnene mener det er teksten som er avgjørende for leseopplevelsen, virker det som bokens materialitet har noe å si for dem på ett eller annet plan. Vilde nevner blant annet at skriften har mye å si for leseopplevelsen. Berit forteller at pocketbok formen forbinder hun med noe "lettere" litteratur enn med den innbundne boken. Malin sier hun er opptatt av innbinding. Kommer Susanne virkelig inn i handlingen i en bok, har ikke bokformen så mye å si. Men samtidig syns hun det er ekstra koselig med en innbundet bok. Det samme syns Kristine. Martine forbinder lydboken med å være på farten, mens papirboken gir henne en ro. Det er helt klart at bokens materielle form har noe å si for lesningen til disse kvinnene, kanskje ikke for alle, men for de fleste av dem. McGann og McKenzie har nok rett i at bokens materielle form fortjener å få en større plass i litteraturforskningen. I tillegg er McKenzies nydefinisjon av tekstbegrepet meget viktig i dagens digitale samfunn. All tekst er ikke forankret i fysisk form. I dag er det mulig å ha blant annet boken digitalt, slik at man kan lese den på en pc-skjerm eller på et lesebrett. Martine sier at hun føler at det å lese på, for eksempel en Kindle vil føles litt stakkato siden skjermen blir litt mørk i det man trykker for å skifte side. Det er klart at å lese en bok på en skjerm kontra å lese den som en fysisk papirbok, ikke vil være helt det samme. Forfatteren og journalisten Nicholas Carr skriver i boken *The*

Shallows: How the internet is changing the way we read, think and remember om nettopp hvordan internett påvirker vår hverdag. Han mener at internett har forandret blant annet måten vi leser på i dagens informasjonssamfunn. Med internett har hjernen blitt vant til å skumlese igjennom nettsider for å innhente mest mulig informasjon på kortest mulig tid. Det å sette seg ned med en bok for å lese den fra perm til perm, er på en måte blitt noe fremmed for den moderne hjerne, skal vi tro Carr (2010). Når en trykt bok blir overført til et elektronisk apparat som er tilkoblet internett, vil boken, i følge Carr, forandres til noe som ligner en nettside. Dens ord blir innhyllet i alle forstyrrelsene fra den tilkoblede computeren. Dens lenker og andre digitale forbedringer driver leseren "hit og dit". "It loses what the late John Updike called its "edges" and dissolves into the vast, roiling waters of the Net. The linearity of the printed book is shattered along with the calm attentiveness it encourages in the reader" (Carr, 2010, s.104). Han siterer blant annet en annen journalist, Steven Johnson, om hvordan han opplever lesebrettet og ebøker. Johnson mener at bokenes univers er bare noen tastetrykk unna, men samtidig fyller de digitale apparatene han med en frykt:

"I fear that one of the great joys of book reading – the total immersion in another world, or in the world of the author's ideas – will be compromised. We all may read books the way we increasingly read magazines and newspapers: a little bit here, a little bit there" (Johnson sitert i Carr, 2010, s.103).

Carr mener lesebrett som Kindle og iPad vil gjøre det enklere og mer sannsynlig at folk vil lese ebøker, men måten vi leser dem på vil være annerledes enn måten vi leser trykte bøker.

Carr har nok et poeng med at vi leser annerledes i dag. At en tekst på en skjerm leses forskjellig fra en trykt tekst. Som flere av informantene nevner, blant annet Kristine, forbinder de pc og internett med jobb eller skole. Når man skal lese en bok, er det et ønske om å koble av fra dette og roe helt ned. Med en skjerm vil kanskje ikke dette oppnås, og man skumleser lettere slik man gjør på nettsider, eller i magasiner eller aviser. Samtidig forteller både Malin og Inger at de synes det å lese på lesebrett har gitt gode leseopplevelser. Det vil nok alltid være individuelle forskjeller, både når det kommer til hva slags type litteratur man liker og hvilken bokform man foretrekker å lese det på.

5.5 Visualisering av bokmediene

Et annet aspekt ved bokmediene er det visuelle, slik som bokcover. Man sier ofte at man ikke skal dømme en bok etter dens forside eller cover. Men en boks forside har mye å si for en

bok. Hva har et bokcover å si for kvinnene? Hvordan tror de det vil være på en ebok? Påvirker bokens utseende noen gang deres avgjørelse for å lese en bok?

Kristine (26) mener et bokcover kan være avgjørende for boken dersom hun ikke har noen kjennskap til den fra før.

"[...] hvis jeg har hørt at boken er bra fra noen, så bryr jeg meg ikke åssen den ser ut utenpå. Men hvis ikke jeg har hørt om den eller hvis jeg går i en bokhandel og ser på masse forskjellige bøker som jeg ikke vet noe om, så har coveret noe å si. Absolutt." (Kristine 26)

Et bokcover er med på å si noe om bokens innhold, sier Kristine, og gjør at en lettere vil huske boken og hvilket inntrykk den ga. Bokcover på ebøker føler hun ikke gir henne noen ting, for de gir ingen inntrykk av hva slags bok det er eller hva den handler om, forteller hun.

Oda (27) har noe av den samme oppfatningen av bokcover som Kristine. Hvis hun får anbefalt en bok, så velger hun å lese den uavhengig av hvordan forsiden ser ut. Dersom hun kommer over en bok med en fascinerende forside eller en morsom tittel kan hun velge å lese den uten å ha visst noe om den på forhånd. Bokcover kan på den måten være avgjørende for henne, og hun forteller at det er lettere å anbefale en bok for bibliotekbrukere når boken har en fin forside. Samtidig kan det gå andre veien også, sier hun:

"[...] at den ser så utrolig kjedelig ut og så leser jeg den og så er den veldig bra. Så man skulle egentlig brukt mer tid på å jobbe med forsiden, gjøre de mer delikate. Det savner jeg." (Oda 27)

Bokcoveret på en ebok føler hun ikke vil bli det samme som et bokcover på en papirbok, med mindre det er en virtuell bokhylle der ebøkene er frontet. Med en ebok føler hun at det blir mer innholdet som avgjør om man leser boken eller ikke.

For Malin (29), som jobber i markedsavdelingen i et forlag, er omslag noe hun er ekstremt opptatt av, både i jobbsammenheng og privat. Hun forteller at jobben med omslag til bøker er en av de store tingene og mest diskuterte arbeidet med en bok, for de vet hvor viktig et omslag er når boken kommer ut i bokhandelen. Et bokcover gjør at en fort kan danne seg en mening om hva slags type bok det er, spesielt skjønnlitterære bøker, mener Malin. Bokomslaget kan ofte ha en del å si for om hun velger å lese en bok.

"Det har ofte mye å si for om jeg plukker opp en bok eller ikke når jeg er ute og ser. Og det kan hende at jeg noen ganger plukker opp en bok jeg aldri ville ha sett på hvis jeg bare skulle lest teksten. Så sånn sett syns jeg omslaget er veldig viktig." (Malin 29)

I forhold til forsiden på en ebok, føler hun at man mister litt den betydningen den har for bokens innhold.

Martine forholder seg til bokomslag på følgende måte:

"Bokcoveret gjør at du ser på boken, at du tar den opp i butikken, men jeg kjøper ikke en bok hvis den virker kjedelig ved det som står bakpå." (Martine 27)

Det er ikke så mye designet, layouten eller eventuelt bilder som avgjør om hun vil lese boken. Det er heller hvilken forfatter som har skrevet boken og hva som står bakpå som er avgjørende for hennes avgjørelse. Når trykken er gjort på en ordentlig måte, synes hun det vitner om en kvalitetsbok, i motsetning til hvis det er gjort dårlig arbeid. På den måten føler hun at det ikke vil bli det samme med en ebok, siden disse ikke blir trykket og kan dermed ikke gi de samme indikasjonene.

Hvis Emma (27) har fått anbefalt en bok eller det er en bok av en forfatter hun kjenner til fra før, så har ikke bokcoveret så mye å si. Det er mer et pluss, som hun sier, at den har en koselig forside. I tillegg syns hun det er koselig å sette boken inn i bokhyllen hvis den har et fint omslag. Samtidig forteller hun at hun ofte går etter bøker med ganske like cover. Dersom hun for eksempel går i bokhandelen og det er en bok eller bøker hun ikke har kjennskap til fra før, så går hun ofte etter bøker med omslag som ser mest likt ut det hun har likt tidligere. Ebok cover føler hun ikke sier noe om boken, om hva den handler om, om hva slags bok det, og hun syns det var litt kjedelig. Mens hun forteller dette innser hun at bokcoveret har mer å si enn det hun opprinnelig trodde. Bøker med filmomslag liker hun ikke. Hun føler ved å bruke bilder fra filmen (som er basert på boken) ødelegger den fantasien for leseren og opplevelsen av boken. Istedenfor å tenke seg til hvordan personene, stedene og lignende ser ut, basert på beskrivelsene boken gir, ser man for seg skuespillerne på bildet, stedene eller lignende, mener hun.

Susanne (61) er heller ikke begeistret for bokcover med bilder fra film, og mener blant annet av den grunn at bokcover betyr en del. Hun sier at teksten selvfølgelig er viktig, men at bokomslaget også kan være avgjørende for om man velger å kjøpe en bok eller ikke. Et ebok cover klarer hun ikke en gang å forestille seg. Det blir for fremmed for henne. Berit (61) derimot mener at ebok cover vil være litt som det er når man velger lydbøker. Det er små bilder som ikke sier så mye, og da er det tittelen som er avgjørende for henne og det som beskriver bokens handling. Men bokcover har stor betydning, mener hun.

"Det er klart, det er jo det som gjør om boken ser fristende ut med en gang. [...] du kan jo si at den boken som ser fristende på omslaget, den tar man opp først og så leser man bakpå og vurderer. Så det er klart at coveret betyr innmari mye eller baksiden." (Berit 61)

Inger (66) mener at bokcoveret har mye å si. Det er ikke avgjørende, men er det for eksempel et stygt cover, etter hennes mening, på en bok går hun som regel forbi den og velger en annen. Så en viss betydning har coveret. "Man får et første inntrykk av å se på et cover", sier hun. Med ebøker føler hun at det blir mye av det samme. Hun blar og leter etter bøker og ser at de ofte har samme cover som papirboken.

5.6 Bokmediene i forhold til andre medier

Hvordan kvinnene opplever bokmediet i forhold til andre medier som for eksempel TV, film, internett og lignende, er med på å forme bildet av hvilket forhold de har til bokmediene.

Emma (27) forteller at forholdet mellom bok og TV har endret seg gjennom årene. Tidligere så hun mye mer på TV, mens nå ser hun nesten aldri på det. I dag tar hun oftere opp en bok på kvelden hvis hun har et par timer før hun skal legge seg. Før så pleide hun å se TV i stedet. Men samtidig så blir hun veldig asosial når hun leser. Hun lever seg inn i en annen verden, som hun sier, og derfor blir det en del fjernsynstitting når hun er sammen med samboeren. For da klarer hun å gjøre flere ting samtidig, slik som å ha en samtale med andre. Det klarer hun ikke når hun leser bok. "Men jeg liker best bok, det gjør jeg", sier hun.

For Martine (27) er det å lese en bok også en primær handling, mens å se TV eller film, høre på radio er en sekundær handling hun kan gjøre samtidig med andre aktiviteter. Å sette seg ned med en bok, er en bevisst handling, sier hun.

"En film kan du bare se for å se eller tv ser du bare for å ha noe å gjøre, men en bok er en bevisst handling, at du setter deg ned for å lese. Tv, film eller radio kan bare stå i bakgrunnen, eller man kan gå inn på nettet uten egentlig å gjøre noe bestemt. Så jeg tror det er at når man leser en bok så har man gjort et bevisst valg på at «nå skal jeg lese», men jeg tror det er mer... med tv eller internett så blir det at du bare blir mottakelig for det som kommer, at du på en måte absorberer på en litt annen måte eller at du bare har det stående i bakgrunnen." (Martine 27)

Hva hun foretrekker er situasjonsavhengig eller hvilken stemning det er rundt henne. Hvis hun er på hyttetur eller det er en rolig søndag, leser hun gjerne en bok. Men det må være ro rundt henne. Hvis babyen hennes gråter, er det ikke så lett å få sittet i ro for å lese en bok, da blir det ofte til at hun ser på TV eller en film. Hun forteller at det mediet hun bruker mest tid på i løpet av en måned, er pc og internett. Men bokens status har endret seg etter at hun begynte å jobbe og fikk barn. Boken gjør at hun verdsetter den rolige tiden mer. Det at hun faktisk har mulighet til å sette seg ned og lese en bok.

Malin (29) bruker mye tid på lesning og bøker, da dette også er en del av jobben hennes. Hun forteller at privat så bruker hun rundt fifty-fifty, som hun sier, av tiden på bøker og TV. Selv om hun ser mye TV og film, så har hun en forkjærlighet for boken, og bruker mye tid på å lese. I tillegg er hun veldig mye på internett, og bruker det stort sett hele dagen. Boken har alltid vært viktig for henne, men synet på boken har nok endret seg litt opp i gjennom årene. Før hun begynte å jobbe i bokhandel, så hun på boken som ekstra spesiell, eller det var noe spesielt med å ha en bok. Men etter at hun har jobbet med bøker, både i bokhandel og i forlag, har hun fått et litt annet syns på boken. Den har fortsatt en spesiell plass hos henne, men hun ser også på den som en vare. En vare som det ligger en god del penger bak. Et produkt som man kan tjene penger på.

Som Martine, mener også Oda (27) at det kreves mer av deg om du setter deg ned med en bok enn om du velger å se på TV eller en film.

"Du må jobbe mer med å lese. Det krever litt mer av deg, med leseferdigheter og din egen fantasi. Du må nesten være et kreativt menneske for å kunne lese og ha god glede av en bok, ettersom du må bidra med din egen fantasi og se ting for deg. Mens du får alt servert på film." (Oda 27)

Hva hun foretrekker kommer an på dagsformen. Noen ganger synes hun det er greit å få alt servert, mens andre gang vil hun ha litt tid for seg selv til å lese. Hun synes det er viktig at hun får lest litt, kanskje ikke hver dag, men hvert fall hver uke. Selv om dette er viktig for henne, er det teven hun bruker mest tid på i måneden.

Kristine (26) forbinder boken med følelsen av ro og helt fri. Lesning er noe hun forbinder mye med tradisjon de har hatt på hytta, da de tidligere ikke hadde teve. I dag så velger hun ofte å lese en bok når hun er på hytta, selv om de har fått seg fjernsyn der. Det samme kan hun gjøre hjemme, for da får hun følelsen av å slappe helt av.

For Vilde (66) er det boken som betyr mest, sånn sett i forhold til medier som film og TV, aviser og blader. Den kan hun ha med seg overalt, og hun bruker aller mest tid på bøker i forhold til andre medier. Hun er også den eneste av informantene som sier at hun ikke ser noe særlig på teve. Inger (66) bruker mest tid på jobb, men utenom jobb går det mest i medier som aviser, film og teve. Hun liker godt å lese bøker og leser et par i måneden, men sier at hun liker like godt å se TV og film.

Berit (61) forteller at boken betyr mye for henne, og hun liker å slappe av med en bok, men at TV'en er altfor lett å ha på og bare surrer i bakgrunnen. TV'en stjeler mye tid, sier hun, og

selv om hun syns bok er best, så vinner som regel TV'en. I tillegg kan hun sitte og strikke eller sy mens den står på i bakgrunnen. Som Kristine, sier hun at boken er noe hun forbinder med å ha helt fri og at det er mye hyggeligere å lese en bok.

"[...] jeg har hatt en mye bedre kveld de gangene vi har slått av tv og leser altså. Så foretrekker å lese. Man tenker ofte: «fillern, gamledager var mye hyggeligere, da kunne man bare slå av radioen å sitte og lese på kvelden." (Berit 61)

Som Berit, er fjernsynet det mediet Susanne (61) bruker mest tid på, i hvert fall da intervjuet ble gjennomført. Hun forteller at dette kan være periodevis. Noen ganger bruker hun mye tid på TV, mens andre ganger bruker hun mer tid på å lese bøker. I tillegg liker hun å se en del film, men hun foretrekker å lese.

6. Oppsummering og avslutning

Alle kvinnene forteller at de har et godt forhold til bøker, og at de alltid har likt å lese. Hvor mye og ofte de leser, varierer. En av kvinnene leser opp mot 200 bøker i året, mens en annen leser kanskje bare to-tre i året. For de fleste av kvinnene, både eldre og yngre, varierer det hvor ofte de leser. Ferier blir av mange av informantene, uavhengig av alder, oppgitt som en periode der det leses mer enn ellers i året. Et skille mellom eldre og yngre viser seg ved hvordan de leser, altså om de leser stille for seg selv eller leser høyt med andre. To av de eldre kvinnene leser høyt med ektefellene sine. Det er ingen av de yngre kvinnene som forteller at de gjør. Uavhengig av alder er virkelighetsnære bøker, som for eksempel historisk relaterte romaner, populære blant kvinnene. Krim og samtidslitteratur er også sjangre som blir nevnt. Hvorfor kvinnene leser, varierer noe, men det er mange likheter også, uansett alder. Det å kunne leve seg inn i en annen verden, slappe av, koble ut, og å lære noe (spesielt om andre kulturer), er de hyppigst oppgitte grunnene til hvorfor de liker å lese bøker. Disse grunnene for lesning ble forklart med Appleyards tre vesentlige verdier lesning har for voksne lesere, og Nells teori om Type A-lesere og Type B-lesere. Både lesemengde og -mønster har endret seg for alle informantene, særlig de eldre har naturlig nok hatt størst endringer. Endringer i lese-mønster og hvordan de leser nå i forhold til tidligere, kan ha sammenheng med det Appleyard kaller leserens fem roller.

6.1 Liten erfaring med ebøker, men nysgjerrighet

Da intervjuene fant sted, var det bare to av informantene som faktisk hadde lest ebøker. De andre hadde bare løs kjennskap til ebøker, men ingen erfaring. To av fire av de eldre kvinnene er nysgjerrige på ebøker og lesebrett. Av de andre to så bruker den ene allerede ebøker, mens hun siste ikke er interessert i det hele tatt. Blant de yngre informantene er det to av informantene som virker skeptiske til digitale bøker, mens to andre er nysgjerrige på det. Det er en av de yngre som har erfaring med ebøker og hun har gode erfaringer med å lese ebøker på nettbrettet iPad. Noen måneder etter at intervjuene var fullført og mye av analysearbeidet var gjort, fikk jeg vite at tre av de som var nysgjerrige på ebøker og lesebrett faktisk har gått til anskaffelse av et lesebrett. To av de eldre kvinnene (Vilde og Berit) har kjøpt seg et lesebrett, og det samme har en av de yngre kvinnene (Kristine). Kristine fikk jeg tatt et raskt oppfølgingsintervju med. Vilde og Berit var to av de eldre informantene som var nysgjerrige, og de har altså gått til innkjøp av lesebrett. Siden flertallet av kvinnene jeg snakket med ikke

hadde noe særlig erfaring med ebøker og lesebrett/nettbrett, hadde jeg tatt med to ulike for å vise dem. Lesebrett med e-papir teknologi som for eksempel Kindle virket for de fleste av informantene som mer behagelig for øynene å lese på. Mens iPadens LCD-skjerm virket for skarp og lys til å kunne lese på, syntes flere, Kindlen ble oppfattet som mer lik en papirbok å lese på, og virket derfor fristende for de som var nysgjerrige på ebøker og lesebrett (det var også en slik type lesebrett de tre kvinnene anskaffet seg, med e-papir teknologi). Samtidig ble likevel iPadens layout trukket frem som en mer positiv side ved denne typen nettbrett, blant annet at man kan se to sider på en gang, i motsetning til Kindle der bare en side vises av gangen. Både de som er skeptiske til ebøker og de som har erfaringer med ebøker, sier at det å holde i boken, den fysiske boken, er noe spesielt og ekstra koselig. Det å kunne bla om sider og titte, gjør boken til noe spesielt, forteller flere. Det mister man med eboken, mener de som er skeptiske. Samtidig ser de, og de som er nysgjerrige på dem, at ebøker kan være hensiktsmessig å ha i bestemte situasjoner. Særlig det å være på farten eller på reiser blir trukket frem som en situasjon der lesebrett/nettbrett og ebøker kan være veldig praktisk og kjekt. Det at ebøker tar liten plass og alltid er lett tilgjengelige, er grunner til at ebøker virker anvendelig. Flere av grunnene mine informanter gir, blir også oppgitt som hovedgrunner for hvorfor det kan være aktuelt å lese ebøker i 2012 for utvalget i Leserundersøkelsen 2012. Noen av informantene vil kunne omtales som det Rogers kaller for sen majoritet, andre for tidlig majoritet, mens andre er etternølere. Etternølerne, eller de som er veldig skeptiske til ebøker, er ikke alene. Leserundersøkelsen 2012 viser at hele 75 % av befolkningen mener det er liten sannsynlighet for at de vil lese ebøker i 2012.

6.2 Papirboken holder stand

Papirboken er fortsatt den foretrukne bokformen av så å si alle kvinnene, uavhengig av alder. Det er i hvert fall den formen som har mest verdi for dem. For de som ikke har noen erfaring med ebøker, er det mest fordi papirboken er det de er vant med. Både Malin og Inger, som begge leser ebøker, vil ha både papirbok og ebok, men setter mer pris på papirboken. I tillegg har papirboken en taktil side ved seg som alle synes å sette stor pris på. Flere av kvinnene nevner at de liker å holde i boken, og kunne bla i den, også de to som leser ebøker. De fleste av de eldre og yngre kvinnelige leserne fortrekker hovedsakelig den innbundne boken. Mer holdbar og varig, bedre å holde i, er penere i hyllen, er noen av grunnene for at dette bokformatet foretrekkes. Pocketboken virker mer som en forbruksvare for de fleste av kvinnene, og velges ofte på grunn av at den er rimeligere enn en innbundet bok. Vilde, en av

de eldre kvinnene, foretrekker pocketboken på grunn av pris, og hun synes den har et mer hendig format. De fleste foretrekker med andre ord den fysiske boken eller det fysiske produktet. Her trakk jeg likheter til det McCourt snakker om at det fysiske musikkproduktet har større verdi for brukerne enn de digitale filene, og sammenlignet LP-platen med innbundne bøker, CD-platen med pocketboken og MP3-filer med ebøker.

6.3 Best å eie

De aller fleste av informantene bruker bokhandel eller låner av venner og familie for å skaffe seg litteratur. Bare en av informantene benytter seg av biblioteket for å skaffe seg litteratur (hun er bibliotekar), mens resten forteller at de nesten aldri benytter seg av biblioteket. I forhold til Leserundersøkelsen 2012 var det 51 % av kvinnene som ikke lånte noen bøker på bibliotekene i 2011. Noen av informantene handler på nett, for eksempel på antikvariat og bokklubb. To av informantene handler på loppemarked. Hvor ofte de kjøper bøker, varierer for de fleste av informantene. Flere av dem forteller at de ofte får bøker i gave til jul og bursdag, som fører til at de ikke trenger å kjøpe bøker så ofte selv. Dagens bokpriser på både innbundne og pocketbøker er for de aller fleste av informantene på et akseptabelt prisnivå. Bare en av informantene har sterke meninger om at bokprisene er for høye. Mange venter med å kjøpe bøker til de er blitt billigere, enten som pocketbok eller innbundet på salg.

Felles for alle informantene er at de liker å eie bøkene selv. Grunner for at de liker å eie dem selv varierer, men mange av dem handler om det samme: bøker er koselig å ha, de skaper et hjem, sier noe om hvem man er, noe eget ved å eie, lettere å huske bøkene når man eier dem, ingen tidsfrist på når man må bli ferdig med dem. Noen av informantene vegrer seg for å kvitte seg med bøker, mens andre synes det er greit når de føler seg ferdig med en bok. Den avgjørende faktoren for at de fleste av informantene ønsker å samle på bøkene, er at de har likt dem. I forhold til en digital boksamling mener de aller fleste av informantene, også de som faktisk leser ebøker, at den ikke vil ha samme verdi for dem som den fysiske boksamlingen man har i hyllen. Flere trekker frem at det er koselig å sette boken i hyllen når man har lest den ferdig. I analysen ble mange av årsakene til at informantene foretrekker å eie, satt i sammenheng med Eisenbergs teori om hvilke behov som tilfredsstilles ved å samle på kulturelle gjenstander.

6.4 Bokens materiell viktig, men teksten det avgjørende

Flere av informantene, både de yngre og eldre, forteller at det viktige ved en god leseopplevelse er den følelsesmessige siden ved boken, at de må bli berørt på en eller annen måte. Det er følelsene som gjør at de ønsker å lese videre. For andre er omgivelsene rundt lesningen også med på å skape en god leseopplevelse, for eksempel at man er på reise i det landet handlingen i boken foregår. Noen snakker også om hvor forskjellig man opplever en bok, spesielt gjelder dette for to av de eldre kvinnene. I analysen ble dette sett i sammenheng med Stanley Fishs fortolkningsfellesskap. For flere av informantene er innbinding og bokform av betydning for leseopplevelsen, men det er hovedsakelig teksten som er det avgjørende. Samtidig nevner noen av informantene at layout, typografi og format også kan være med på å påvirke leseopplevelsen. Tre av informantene, to yngre og en eldre, er skeptiske til å lese bøker på skjerm og hva det vil gjøre for leseopplevelsen. Bokens materielle form som blant annet typografi, layout og format henger sammen med det McGann sier om "the socialisation of texts" og hva McKenzie snakker om med begrepet "the sociology of texts". I tillegg trakk jeg frem Carrs teori om hvordan internett har endret måten vi leser på i dag.

Bokcover kan si mye om hva slags bok det er og gir et første inntrykk av boken. Det mener samtlige av informantene, uavhengig av alder. Flere av kvinnene forteller at dersom de har hørt fra andre at en bok skal være god, har ikke coveret noe å si for avgjørelsen om de vil lese den eller ikke. Dersom de ikke har hørt noe om den fra før, går de mer etter bokcover, det er mer avgjørende. Samtidig er det flere som nevner at det som står bakpå, kan være likeså avgjørende som forsiden. Ebokcover føles ikke, eller gir ikke det samme inntrykket som et papirbokcover, mener flere av kvinnene. Da er det mer omslagsteksten som er av betydning.

6.5 Boken er mest likt, men mest tid brukes på andre medier

Bokens forbindes for de aller fleste av kvinnene med ro og avkobling. Selv om alle av informantene sier at boken betyr mye for dem og at de er veldig glad i å lese, bruker de mest tid på andre medier som for eksempel fjernsyn og internett. En av de eldre kvinnene, Vilde, er den eneste av informantene som sier hun bruker aller mest tid på lesning og bøker, og mindre tid på andre medier.

6.6 Konklusjon

Min opprinnelige antakelse om at det ville være en god del forskjeller mellom de eldre og yngre kvinnene når det kom til deres forhold til de ulike bokmediene og verdien av bokformatenes egenskaper, ble ikke bekreftet. Selv om aldersskillet mellom den eldste og yngste informanten er på nesten 40 år, viser mange av funnene fra undersøkelsen at det heller er en god del likheter mellom de eldre og yngre kvinnene. Det er selvfølgelig også noen ulikheter, men ikke der jeg først hadde trodd de skulle være. Blant annet hadde jeg gått ut fra at det ville være mer skepsis til ebøker og lesebrett blant de eldre kvinnene enn hos de yngre. Dette viste seg å være helt feil i forhold til oppgavens funn. Det kan nesten se ut som det er motsatt. To av de eldre kvinnene og en av de yngre kvinnene har gått til innkjøp av lesebrett en tid etter at intervjuene ble gjennomført. Bare en av de eldre kvinnene var helt i mot ebøker, mens to av de yngre var skeptiske. Det er flere likheter blant de yngre og eldre kvinnene enn det er ulikheter, kan det virke som. Både når det gjelder holdninger til de ulike bokmediene, hva som leses, hvor mye som leses, hvor de skaffer seg bøker, om de foretrekker å eie dem eller låne, hvilken verdi boken har for dem, og så videre. Det er selvsagt individuelle forskjeller, men på et overordnet plan virker det som disse ni kvinnene har et relativt likt syn på bokmediene.

6.7 Oppgavens styrker og svakheter

Med masteroppgavens gitte rammer var det klart fra begynnelsen av at det måtte foretas en del avgrensninger og metodevalg før jeg satte i gang undersøkelsene. Med et utvalg på ni informanter er det ikke mulig å generalisere funnene ut fra denne studien. Det har heller ikke vært meningen. Et lite utvalg har gitt meg mulighet til å gå helt i dybden på hva informantene faktisk mener om fenomenet, og resultatet har blitt en grundig analyse. Funnene fra denne undersøkelsen kan vise en tendens blant disse to aldersgruppene av kvinner. Samtidig kunne utvalget muligens vært utvidet med noen flere personer, da blant annet en av de eldre kvinnene viste en annen tendens enn resten av de eldre kvinnene. Det kunne vært berikende å finne en eller to til som hadde hatt det samme synet. Men hvilket syn et menneske har på forhånd av et intervju, er umulig å vite. En annen innvending kan være at kvinnene 30-60, altså aldersgruppen i mellom de eldre og yngre kvinnene, er blitt utelatt, men dette har vært bevisst. Jeg ønsket med denne oppgaven å undersøke om det var store forskjeller mellom to aldersgrupper som hadde en relativt stor avstand fra hverandre, i antakelsen om at dette ville skape større ulikheter, men denne antakelsen stemte ikke. I metodelitteraturen er det delte

meninger om metodetriangulering som kvalitetssikring. Noen mener man bør gjennomføre både kvantitative og kvalitative undersøkelser for å få et kvalitetssikkert resultat, mens andre er i mot blandingen av kvalitative og kvantitative undersøkelser. Jeg kunne muligens ha gjennomført en spørreundersøkelse for å få et statistisk materiale, slik at jeg fikk både et kvalitativt og kvantitativt resultat som støttet opp under hverandre. Men med masteroppgavens begrensede tidsramme ville denne type triangulering fort blitt for omfangsrikt. I stedet kan man si at det er blitt benyttet datatriangulering, da tall fra Leserundersøkelsen 2012 på utvalgte områder har underbygget visse deler av undersøkelsens funn.

6.8 Tanker om videre forskning

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å la undersøkelsen omfatte både menn og kvinner i alle aldre, men fant ut at dette ville blitt et for stort omfang for en masteroppgave med begrenset tid og sidetall. Likevel vil det være interessant å se nærmere på hva menn mener om det samme temaet, eventuelt undersøke om det er forskjeller mellom kvinner og menns opplevelser av bokmediene. I tillegg kan det være interessant å se på gruppen med kvinner i alderen 30-60, altså mellom de aldersgruppene jeg har valgt å fokusere på, og se resultatene av svarene fra denne gruppen i forhold til de to andre aldersgruppene. Siden ebøker og lesebrett er et relativt nytt medium her i Norge, var det vanskelig å finne folk som faktisk leste ebøker. Derfor kan det være nyttig i fremtiden å forske videre på dette bokmediet. Min undersøkelse, med bare to lesere som bruker ebøker, har ingen mulighet for dette. Det min undersøkelse kan bidra med, er å vise en tendens av holdninger til og preferanser av bokmediene blant kvinner i tjueårene og sekstiårene.

Litteraturliste

Andreassen, T. 2006, *Bok-Norge: En litteratursosiologisk oversikt*, Universitetsforlaget, Oslo.

"Annales-skolen", *Store norske leksikon*, [online], Tilgjengelig fra: <http://snl.no/annales-skolen> [08.03.12].

Appleyard, J.A. 1991, *Becoming a reader: The experience of fiction from childhood to adulthood*, Cambridge University Press, Cambridge.

Berger, A. 2000, *Media and communication research methods: An introduction to qualitative and quantitative approaches*, Sage Publications Inc., Thousand Oaks.

Breede, M. H. 2008, *The Brave New World of Publishing: The symbiotic relationship between printing and book publishing*, Chandos Publishing, Oxford.

Bunnin, N. og Yu, J., 2004, *The Blackwell Dictionary of Western Philosophy*, Blackwell Publishing Ltd., Malden.

Carr, N. 2010, *The shallows: How the internet is changing the way we read, think and remember*, Atlantic Books, London.

"Casting", (02.04.12), *Wikipedia*, [online], Tilgjengelig fra: <http://en.wikipedia.org/wiki/Casting> [02.04.12].

Chartier, R. 1997, "Texts, forms and interpretations", i *On the edge of the cliff: history, language, and practices*, John Hopkins University Press, Baltimore, s. 81-89.

Darnton, R. 2009, "What is the history of books?", i Darnton, R., *The case for books: Past, present and future*, PublicAffairs, New York, s. 175-206.

Den Norske Forleggerforening, (2006), *Leserundersøkelsen 2012* [online], Den Norske Forleggerforening. Tilgjengelig fra: http://www.forleggerforeningen.no/nor/media/files/leserundersokelsen_2012 [26.03.2012].

E Ink Corporation, (2012), *Technology*, [online], E Ink Corporation. Tilgjengelig fra: <http://www.eink.com/technology.html> [20.04.12].

"E-book", 2010, *Oxford advanced learner's dictionary*, 8.utg., Oxford University Press, Oxford.

"Egenskap", (2010), Bokmålsordboka, [online], Tilgjengelig fra: < <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=egenskap&begge=+&ordbok=begge> > [28.10.11]

"Egenskap", (11.11.2011), *Store norske leksikon*, [online], Tilgjengelig fra: < <http://snl.no/egenskap> > [28.10.11].

Eisenberg, E. 2005, *The recording angel: Music, records and culture from Aristotle to Zappa*, Yale University Press, New Haven.

Finkelstein, D. og McCleery, A. 2005, *An introduction to book history*, Routledge, New York.

Finkelstein, D. og McCleery, A. 2002, "Introduction", i Finkelstein, D. og McCleery, A. (red.), *The book history reader*, Routledge, New York, s. 1-4.

Fish, S. 2002, "Interpreting the *Variorum*", i Finkelstein, D. og McCleery, A. (red.), *The book history reader*, Routledge, New York, s. 350-358.

Gentikow, B. 2005, *Hvordan utforsker man medieerfaringer?: kvalitativ metode*, IJ-Forlaget, Kristiansand.

Gibson, C. og Gibb, F. 2011, "An evaluation of second-generation ebook readers", *The Electronic Library*, bd. 29, nr. 23, s.303-319.

Google, (2011), *Om Google Boksøk*, [online], Google. Tilgjengelig fra: <<http://books.google.com/intl/no/googlebooks/history.html>> [20.04.12].

Grzeschik, K., Kruppa, Y., Marti, D. og Donner, P. 2011, "Reading in 2110 – reading behavior and reading devices: a case study", *The Electronic Library*, bd. 29, nr. 3, s. 288-302.

Howard, N. 2005, *The book: The life story of a technology*, Greenwood Press, Westport.

Jack, B. 2012, *The woman reader*, Yale University Press, New Haven.

Kilgour, F. G. 1998, *The evolution of the book*, Oxford University Press, New York.

Kozlowski, M. (2012), *A brief history of eBooks*, [online], Good E Reader. Tilgjengelig fra: <<http://goodereader.com/blog/electronic-readers/a-brief-history-of-ebooks/>> [19.04.12].

Kvale, S. og Brinkmann, S. 2009, *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*, Sage Publications Inc., Thousand Oaks.

Lai, J. og Chang, C. 2011, "User attitudes toward dedicated e-book readers for reading: The effects of convenience, compatibility and media richness", *Online Information Review*, bd. 35, nr. 4, s. 558-580.

Lebert, M. (2009), *A short history of eBooks*, [online], Marie Lebert. Tilgjengelig fra: <<http://www.etudes-francaises.net/dossiers/ebookEN.pdf>> [19.04.12].

Lothe, J. Refsum, C. og Solberg, U., 2007, *Litteraturvitenskapelig leksikon*, 2.utg., Kunnskapsforlaget, Oslo.

Lydbokforlaget, 2012, "Om lydbøker", [online], Lydbokforlaget, Tilgjengelig fra: <<http://lydbokforlaget.no/lydboker>> [17.04.12].

Mason, J. 2002, *Qualitative researching*, 2. utg., Sage Publications Inc, London.

McCourt, T. 2005, "Collecting music in the digital realm", *Popular music and society*, bd. 28, nr. 2, s.249-252.

McGann, J. 2002, "The socialization of texts", i Finkelstein, D. og McCleery, A. (red.), *The book history reader*, Routledge, New York, s. 39-46.

McKenzie, D. F. 2002, "The books as an expressive form", i Finkelstein, D. og McCleery, A. (red.), *The book history reader*, Routledge, New York, s. 27-38.

"Molding", (24.01.12), *Wikipedia*, [online], Tilgjengelig fra: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Molding_\(process\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Molding_(process))> [02.04.12].

"Narvesen", (25.10.2012), *Store norske leksikon*, [online], Tilgjengelig fra: <<http://snl.no/Narvesen>> [26.10.2012].

Nell, V. 1988, *Lost in a book: The psychology of reading for pleasure*, Yale University Press, New Haven.

Patton, M. Q. 1990, *Qualitative evaluation and research methods*, 2. utg., Sage Publications, Newbury Park.

"Photocomposition", 2012, *Encyclopædia Britannica Online*, Tilgjengelig fra: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/457767/photocomposition>> [17.04.12].

- Project Gutenberg, (08.04.12), *Free eBooks by Project Gutenberg*, [online], Project Gutenberg. Tilgjengelig fra: <<http://www.gutenberg.org/>> [19.04.12].
- Rannem, Ø. (Sist oppdatert 08.05.2009), *Johann Gutenberg*, [online], Store norske leksikon. Tilgjengelig fra: <http://snl.no/Johann_Gutenberg> [29.03.12].
- Rem, T. 2003, "Innledning", i Rem, T. (red.), *Bokhistorie*, Gyldendal, Oslo.
- Rogers, E. M. 2003, *Diffusion of innovations*, Free Press, New York.
- Rubin, H. J. og Rubin, I. S. 2005, *Qualitative interviewing: The art of hearing data*, 2.utg., Sage Publications, Thousand Oaks.
- Saenger, P. 1997, *Space between words: The origins of silent reading*, Stanford University Press, Stanford.
- Seidman, I. 2006, *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*, 3.utg., Teachers College Press, New York.
- Striphas, T. 2009, *The late age of print: Everyday book culture from consumerism to control*, Columbia University Press, New York.
- Thagaard, T. 1998, *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Ulin, D. L. 2010, *The lost art of reading: Why books matter in a distracted time*, Sasquatch Books, Seattle.
- Van der Velde, W. og Ernst, O. 2009, "The future of eBooks? Will print disappear?: An end-user perspective", *Library Hi Tech*, bd. 27, nr. 4, 570-583.
- "Verdi", (28.06.2012), *Store norske leksikon*, [online], Tilgjengelig fra: <<http://snl.no/verdi/filosofi>> [01.11.11].
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K. og Larsen, L.O. 2007, *Metodebok for mediefag*, 3.utg., Fagbokforlaget, Bergen.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Introduksjon

- Informere om formålet med intervjuet, gangen i intervjuet, begrepsavklaring
- Konfidensialitet og anonymitet

Innledende spørsmål

- Kan du fortelle litt om deg selv?
  - o Alder, utdanning, yrke, interesse

Leseren og lesebakgrunn

Jeg ønsker nå å få lite litt om din lesebakgrunn og lesehistorie.

- Kan du fortelle litt om ditt forhold til bøker?
- Hvor ofte leser du?
- Hvor mye, sånn ca., leser du i året?
- Hvor er det du pleier å lese?
- Hva leser du?
- Hva er en god bok for deg? Har du noen favoritter?
- Vet du hvorfor du leser? Har du gjort deg opp noen tanker om det?
- Hvordan leser du nå i forhold til tidligere?

Bokmediet og bruk

Jeg ønsker nå å få vite litt om ditt forhold til bokmediene og bruken av disse. Først...

- Hvilket bokformat pleier du å bruke?
- Har du noen kjennskap eller erfaring med ebøker?

Jeg vil nå vise deg to typer lesebrett som kan brukes til å lese en ebok. Lek litt rundt med det, les litt, og deretter vil jeg gjerne høre hva du mener og tror om dette bokformatet.

- Har du gjort deg opp noen tanker om ebok-formatet?
- Hvilket bokformat foretrekker du?
- Hva er det ved dette formatet som appellerer til deg? (Grunn)

- Etter din mening, hvilke fordeler og ulemper har de ulike bokformatene, altså papirboken og eboken?
- Etter din mening, i hvilke situasjoner ville du foretrukket det ene bokformatet fremfor det andre?
- Tror du du ville lest ulike sjangre på de ulike bokformatene? I så fall, hvilke og hvorfor?

Eierskap og samling

Jeg vil gjerne vite litt om ditt forhold til det å eie bøker og å ha en boksamling.

- Eier du bøker?
- Hvordan skaffer du seg som regel bøker? Gjennom bokhandel, bibliotek, internett, venner og bekjente?
- Hvor ofte kjøper du:
  - o Pocket bøker
  - o Innbundne bøker
  - o Ebøker
- Samler du på bøker? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Vil en digital ebok samling ha den samme affeksjonsverdien for deg som en fysisk papirboksamling? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Foretrekker du å eie bøkene du leser? Hvorfor/hvorfor ikke? Hva foretrekkes?
- Hvor mye mener du er en rimelig pris for en:
  - o Innbundet bok
  - o Pocket bok
  - o Ebok
- Hva er grunnen?
- Er det noen typer litteratur som er viktigere for deg å eie?
- Har måten du anskaffer deg bøker endret seg de siste, 5-10 årene? På hvilken måte?
- Hvordan oppdager du ny litteratur/bøker?
- Har dette endret seg i løpet av de siste 5-10 årene?

Leseopplevelse og bokmediet

Nå vil jeg gjerne vite litt mer om hvordan du opplever de ulike bokmediene og hva de har å si for leseopplevelsen.

- Husker du en god leseopplevelse? Hva gjorde den til en god leseopplevelse?
- Hva kjennetegner en god leseopplevelse for deg?
- Etter din mening, tror du bokformatet kan være med på å påvirke leseopplevelsen? I så fall, på hvilken måte? Hvis ikke, hvorfor ikke?
- Papirbok kontra ebok for leseopplevelsen

Visualisering og sanseintrykk

Jeg vil gjerne vite hva det visuelle og sanselige ved bokmediet har å si for deg.

- Hvilken betydning har bokcoveret for deg? Har det noen gang vært avgjørende for et bokkjøp for eksempel? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan tror du det er med ebok cover?
- Hvor viktig er det for deg at du kan ”se” og ”ta på” bøkene?
- Hvilket bokformat har størst affeksjonsverdi for deg? Hvorfor?

Bokmediet og forholdet til andre medier

Helt til slutt vil jeg gjerne vite litt om ditt forhold til andre medier sett i forhold til bokmediet.

- Hvordan opplever du bokmediet i forhold til andre medier, som tv, radio, data, film og lignende?
  - o Foretrekker å lese i forhold til andre medier?
  - o Hvilke følelser/opplevelser boken gir i forhold til andre medier?
  - o Hvilket medie hun bruker mest til på i løpet av måneden?
  - o Har bokens status endret seg i løpet av de siste 5-10 årene?

Vedlegg 2: Informert samtykke

Formålet med dette intervjuet er å innhente informasjon om hvilke preferanser lesere har i forhold til bokmediet og hvilke egenskaper ved boken som har verdi for lesere. Det er de subjektive meningene som utgjør datamaterialet for min masteroppgave i Medievitenskap. Jeg trenger derfor dine egne meninger og ord på hvordan du opplever boken og dens ulike formater.

Ved å skrive under dette dokumentet samtykker du i at jeg kan benytte meg av all den informasjonen du gir under intervjuet, i mine analyser og oppgave. Jeg vil benytte meg av båndopptaker under intervjuet. Lydopptakene vil etter at analysene og oppgaven er ferdig bli destruert. Informasjonen du gir vil bare bli behandlet av meg, Charlotte Frognès, og vil bli behandlet med den største konfidensialitet. Intervjuet er helt anonymt, det vil si at jeg ikke vil benytte meg av ditt egentlige navn i analysen og oppgaven. Dersom du ønsker å bli kreditert med ditt virkelige navn er dette mulig, bare gi meg beskjed. Du kan når som helst velge å trekke deg fra intervjuet.

Sluttresultatet av dette intervjuet og flere andre intervjuer, vil bli tilgjengelig via min masteroppgave i Medievitenskap (både i papirform og via DUO, publiseringskilde via nett).

Jeg takker for at du kunne stille opp i dag og setter stor pris på din hjelp!

Er det noe du lurer på i etterkant av intervjuet, vennligst ta kontakt med meg på e-post: charlombf@student.media.uio.no

Dato:

Vedlegg 3: Datamatrikse

"Emma"	Profil: 27 år. Utdannet sivil økonom, jobber innenfor økonomiavdelingen på Sintef.
Lesebakgrunn	<ul style="list-style-type: none"> - Har alltid likt å lese. Ble lest mye for da hun var barn og har fortsatt å lese selv siden hun kunne. - Lese alltid i ferier. Er da hun leser mest og på vinteren når det er mørkt og kaldt ute. - Leser rundt en bok i måneden, altså 12 i året, sann ca. - Leser som regel i sofaen eller på sengen. Men hvis hun virkelig er inne i en bok, så kan hun lese nesten hvor som helst. - Tidligere leste hun mye krim, men dette har endret seg. Nå liker hun mer lyspunkt bøker, som hun kaller det. Litt triste, men med en fin slutt og ofte historiske bøker er det hun liker best. - På slutten av videregående og starten av studiene leste hun mindre, men det er nå stabilisert seg. - Hun leser for å koble av fra andre ting. Hvis hun er bekymret eller stresset for noe eller bare trenger å koble av, syns hun det er deilig kunne koble av med en bok for da kommer hun inn i en annen verden. - Leser for å få positiv input som hun kaller det.
Bokmediene og bruk	<p>Om ebøker:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Har hørt noe om ebøker, men har ikke prøvd det selv. - Er litt kritisk til det, har med vanen å gjøre. Liker det å holde i en bok. Føler det kan være mer tungvint å holde i lesebrett. Og det at hun er vant med å lese papirbøker. - Syntes Kindlen minnet mer om en bok enn iPaden, men er likevel uvant. - Men sier at det kunne sikkert vært greit når man først er blitt vant til det. - Syntes iPaden var veldig grei sann lysmessig, med tanke å lese i mørket. <p>Om bokmedier:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liker ofte det gamle og vante, så foretrekker papirboken. - Men hadde hun prøvd lesebrett og ebøker så hadde hun kanskje gjort seg opp en annen mening. Men akkurat nå er det litt sann at det er nytt og at man ikke har prøvd det. - Foretrekker papirboken for det er godt bare å ha den og lukke den igjen, og å putte den bort er også en deilig følelse, sier hun. Det er noe konkret, lettere å forholde seg til. - Syns Kindlen var mest lik en bok, men papirboken er bedre sier hun. <p>Om fordeler og ulemper ved bokmediene:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fordelen med lesebrett og ebok mener hun at er at en kan ha alt samlet på et sted og at en har enkel tilgang på bøker. I tillegg til at den tar mindre plass.

	<ul style="list-style-type: none"> - På reise er greit å ha med seg bare et lesebrett med masse bøker, i stedet for å måtte pakke med seg masse papirbøker, er en annen fordel hun nevner. - Det negative ved lesebrett og ebøker, i følge henne, er at hun mener hun vil bli mer sliten i øynene av å lese på en skjerm. Nevner at i studietiden så printet hun alltid ut lange tekster i stedet for å lese dem på pcen. - Det positive med iPaden er at man kan bruke den til andre ting enn bare å lese. Har man med seg iPaden så har man tilgang til bøker hvis venteperioder skulle oppstå. - En ulempe ved lesebrettene er at de er mye dyrere enn en papirbok, og det er derfor vanskeligere å legge igjen, f.eks. på stranden. I tillegg trenger de strøm.
Eierskap og samling	<ul style="list-style-type: none"> - Liker best å eie bøkene. Syns det er deilig når hun har lest den og sette den inn i hyllen for siden å kunne finne tilbake til den. - Glemmer lett titler og forfatternavn, og liker derfor godt å ha en samling slik at hun kan finne frem til den igjen. - Liker best å ha innbundet i samlingen. Pocket blir ofte slitte og litt stygge, og blir satt bakerst. - Samler på bøker hun har likt godt. Og kan godt kjøpe en bok i innbundet (til rimelig pris) selv om hun har hatt den i pocket. - Hun tar vare på de pocketbøkene hun har likt og som hun ikke har i innbundet. Ellers er det ikke så vanskelig å kvitte seg med pocket. - En digital boksamling føler hun ikke vil ha samme affeksjonsverdi for henne. For mye av den sjarmen med papirboken er å kunne spare på den og sette den i hyllen og ha den fremme, mener hun. - Føler at hun lettere vil kunne glemme boken hvis den er i en digital samling. <p>Om anskaffelse av bøker:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kjøper som regel bøker fra bokhandelen. - Har aldri handlet på nett. - Og låner en del fra venner og familie. - Kjøper ikke så mange bøker, men får ganske mange bøker til jul og bursdag. Blir mer impuls kjøp. - Liker aller best innbundet, men kjøper mest pocket fordi det er rimeligere. Men hender ofte hun kjøper innbundne bøker på tilbud. Og er det en nyhet hun har gledet seg til som bare er i innbundet, så kjøper hun den. - Men selv om hun ikke kjøper så mange bøker selv, så kjøper hun fler bøker selv nå enn det hun gjorde før. Da leste hun bare de bøkene hun fikk eller lette hjemme i hyllene hos foreldrene. Nå er det mer at hun går og titter for seg selv og kjøper selv. Så det har endret sier hun. <p>Om bokpriser:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Syns det er greit at pocket ligger på rundt 99-150,- kr. - Er det en bok hun har veldig lyst på og har gledet seg til, så har ikke prisen så mye å si.

	<ul style="list-style-type: none"> - Syns ebøker burde være billigere enn papirbøker. Kanskje rundt halve prisen. Føler ikke det er et konkret produkt. <p>Om oppdagelse av litteratur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Får ofte tips fra moren og søsteren for de leser samme type bøker, eller fra venninner som liker samme type bøker. - Eller så kan hun gå til bokhandelen og titte og få tips fra de ansatte. - Da hun var mindre var det som regel via foreldrene hun fikk tips om bøker.
Leseopplevelsen og bokmediene	<ul style="list-style-type: none"> - En god leseopplevelse for henne er ofte knyttet til en bestemt situasjon eller et bestemt sted hun har vært på, da hun leste boken. Hun trekker f.eks. frem en bok som har handling fra Cuba og som hun leste da hun var der. Hun syns det ble en veldig bra leseopplevelse for hun kjente seg igjen i steder o.l. - Eller at man kjenner seg igjen i det boken handler om. - Føler at det noe spesielt med å holde boken i hånden, og ser hvor langt man er kommet og hvor mye man har igjen. Man får en oversikt over hvordan man ligger an. Og føler ikke det vil bli det samme med et lesebrett eller ebok. - Føler at bokformen kan ha en innvirkning på leseopplevelsen. Det at hun kommer inn i en egen verden med boken og at tiden bare flyr avgårde er en del av leseopplevelsen føler hun. Mens det ikke ville vært det samme med et lesebrett. - Syns det er viktig med sidetall, eller vite hvor mye som er igjen av en bok. Med Kindlens prosent er dette uvant, men som hun sier hvis hun blir vant til det, hadde det nok vært greit. Mens med iPaden følte hun at man ikke hadde et forholdstall til hvor mye som er igjen, selv om det er sidetall (det står ingen total antall sider).
Visualisering og sanseinntrykk	<ul style="list-style-type: none"> - Føler coveret har litt å si, men ikke når hun har fått anbefalt en bok. Da leser hun den uansett. - Men hun liker ikke bøker med filmcover fordi det ødelegger litt for opplevelsen av boken, at man ser for seg personene og stedene. Mens dette føler hun blir ødelagt med et filmcover, for da blir fantasien "ødelagt". - Syns det er hyggelig å sette en bok med fint omslag i hylla. - Går ofte etter bøker med like cover. - Føler ebok cover kan bli kjedelig og at de sier ingenting om boken, og hun blir da litt mer bevisst på at coveret har litt å si. - Sier at coveret gir et inntrykk av hvordan boken er. I bokhandelen så plukker hun opp bøker som hun synes har fine cover og leser bakpå, men hun kjøper dem ikke nødvendigvis bare pga. coveret.
Bokmediene i forhold til andre medier	<ul style="list-style-type: none"> - Forholdet til bok og tv har endret seg gjennom årene. Før så hun mye mer på tv, mens nå ser hun nesten aldri på tv. Nå liker hun heller å plukke opp en bok og lese på kvelden. - Når hun leser bok, så går hun inn i en egen verden og blir litt fjern, mens med film og tv kan hun gjøre andre ting samtidig. - Leser mest bøker, men blir litt tv også på kvelden med

	<p>samboeren. For føler at hun blir veldig asosial med å bare lese, og det er ikke så mye tid man har sammen i løpet av dagen, så da syns hun det er koselig å prate og se litt tv sammen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Men liker bøker best.
--	--